TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

AHMET MİTHAT EFENDİ

FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

5. basım

Genel Yayın: 4282

TÜRK EDEBİYATI

AHMET MİTHAT EFENDİ
FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
KIRKAMBAR MATBAASI, İSTANBUL
1292 [1875]

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: AĞUSTOS 2018, İSTANBUL
V. BASIM: KASIM 2019, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-582-6

BASKI
ALFABE BASIN YAYIN SAN.TİCARET LTD.ŞTİ
İKİTELLİ OSGB MAH. HÜRRİYET BULVARI ENKOOP SANAYİ SİTESİ
ENKOOP 1. SOKAK NO:1 KAT:-1 BAŞAKŞEHİR/İSTANBUL
Tel: (0212) 485 21 25-(0212) 485 21 26
Sertifika No: 34185

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: EMRAH BALCI

1977'de Artvin'de dünyaya geldi. 1985'te Bursa'ya yerleşti. İlk ve orta tahsilini Artvin ve Bursa'da tamamladı. 2002 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu.
Halen Sakarya Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde Yüksek Lisans öğrencisidir. İngilizce, Arapça, Farsça ve Osmanlı Türkçesi dersleri görmüştür. Bursa'da yaşamaktadır.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 8

Roman

felâtun bey ile râkım efendi

AHMET MİTHAT EFENDİ

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Emrah Balcı

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

Ahmet Mithat Efendi'nin *Felâtun Bey ile Râkım Efendi* romanı, Tanzimat döneminin kültür tartışmalarına bir temsil alanı açar. Tartışmalar ağırlıklı olarak Batılılaşma, alafrangalaşma tartışmalarıdır. Bu çerçevede Tanzimat aydını; bir insan anlayışı, bir şahsiyet modeli ortaya koymaya çalışır.

Tanzimat dönemi aydınlarından Ahmet Mithat Efendi, *Felâtun Bey ile Râkım Efendi* romanında bazen anlatıcı sesiyle öğütler vererek bazen de roman tiplerinin sözleri, davranışları, kişilik özellikleri üzerinden hissettirerek yeni bir değerler sistemini, insan anlayışını ve şahsiyet modelini işaret eder.

Romanda işaret edilen insan anlayışı ve şahsiyet modeli, vaktini kullanma konusunda dakik, çalışkan, becerikli ve disiplinlidir. Yerli kültüre hâkim olmakla beraber iyi derecede Fransızca bilir, piyano ve gitar dinler, moda danslara vâkıftır, yeni moda giyimi takip edip kendi ölçülerine uyarlayarak iktisatlı bir şekilde giyinir. Alaturka yaşama tarzını yeniden yorumlayıp birtakım değişikliklerle devam ettirir.

Romanın mekânı Beyoğlu ve civarıdır. Ahmet Mithat Efendi, yeni hayatın eğlence tarzının merkezi konumundaki Beyoğlu'na, bir Karagöz perdesine suretlerin sırayla çıkarak kendi milletlerini temsil etmeleri gibi, muhtelif tipleri çıkararak kendi döneminin kişilerini görselleştirir. Romanın dil ve üslubu da geleneksel seyirlik oyunlarımızı, tahkiye tarzımızı

roman ölçüleri içinde devam ettirmektedir. Birtakım zıtlıkları roman kişileri üzerinden gösterirken mutlak iyi, mutlak kötü katılığına düşmez, özellikle gençlerin, yaşadıklarından ders çıkararak yüksek nitelikli bir hayata kavuşabileceklerini kanıtlamaya çalışır.

Roman, esirlik ve kadın meselesine de değinir. Râkım, Canan'ı asla bir cariye olarak görmez. Ayrıca Canan'ın Râkım ve Fedai Kalfa tarafından eğitilmesi ve nihayet Râkım'la evlenmesi, Mihriban Hanım'ın evlenip eşinin eğitimine kendini teslim ederek gelişmesi ve Josephino'nun eğlence hayatını belirli yerlerde, belirli kişilerle sınırlı tutarak itibarını koruması, bu konuda dikkate değer örneklerdir.

Özet olarak, *Felâtun Bey ile Râkım Efendi* romanı, modernleşmenin kendisi üzerine eğilmekten ziyade, artık modernleşmekte olan yeni şehirli insanın yeni değerlerini üstün nitelikli ve ölçülü bir şahsiyet modelinde ortaya koyabileceği yolları arar.

Felâtun Bey ile Râkım Efendi yayıma hazırlanırken İlhan Ayverdi *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Mehmet Kanar *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*, D. Mehmet Doğan *Büyük Türkçe Sözlük*, Tahsin Saraç *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*, Ferit Devellioğlu *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* kaynaklarından ve Atatürk Kitaplığı arşivinden yararlanılmıştır.

Emrah Balcı

Biraz da Bugünkü Duruma Bakalım

Birinci Bölüm

Felâtun Bey'i tanır mısınız? Hani şu Mustafa Merakî Efendizade Felâtun Bey! Galiba tanıyamadınız. Fakat tanınacak bir çocuktur.

Mustafa Merakî Efendi, Tophane'nin Beyoğlu tarafında bir mahallesinde oturur. Mahallesinin semtini haber vermek olamaz. Semtini anladınız ya? Bu kadarıyla iktifa ediniz.

Kendisi kırk beşlik bir adamdır. Fakat babası, bir çocuk genç evlendirilirse yüzü gözü açılmadan dünya evine girmiş olacağından ahlakını güzel muhafaza eder düşüncesiyle Mustafa Merakî Efendi'yi on altı yaşındayken evlendirmişti. Bu nedenle Mustafa Merakî Efendi henüz kırk beş yaşında olduğu halde yirmi yedi yaşında bir oğlu vardır ve o da Felâtun Bey'dir. Fakat Mustafa Merakî Efendi'nin çocukları yalnız Felâtun Bey'den ibaret değildir. Bir de kızı vardır ki ismi Mihriban Hanım'dır. Mustafa Merakî Efendi kırk beş yaşında olduğu zaman bu kız da on beş yaşındaydı.

İnsanın kırk beş yaşındayken böyle yirmi yedi yaşında bir oğul ve on beş yaşında bir kıza sahip olması ne büyük saadettir, ama size derhal şunu da hatırlatalım ki böyle saadet genellikle babalara mahsus olup anneler için bu saadet musibet sayılır. Mustafa Merakî Efendi'nin eşi için de öyle olmuştu. Zira Mustafa Merakî Efendi on altı yaşındayken babası tarafından evlendirildiğinde on iki yaşında bir kızla evlendirilmişti. Öyle ya! Kadının kocasından dört beş yaş küçük olması gerekmez mi? Hal böyle olunca on

iki yaşındaki kızcağız on beş yaşındayken dünyaya çocuk getirdi. Ancak ondan sonra kaç defa hamile kaldıysa da çocuğunu rahminde barındıramayıp düşürdü. Hekimler işin aslını incelemediklerinden hanımın rahminde tedavisi ve düzeltilmesi imkânsız bir sorun olduğuna karar vererek vazgeçtiler. İş ebelere kaldı. Onlar sargılarla falanlarla Mihriban Hanım'ı düşürtmeyip koruyabildilerse de biçare annesi bu kızı doğurduktan sonra lohusa yatağındayken şehit olarak vefat etti.

Mevla rahmet eylesin! Böyle şeyler olağandır! Başka ne diyelim? Mustafa Merakî Efendi, eşinden ayrıldığı zaman elinde on üç yaşında bir oğul ile kundakta bir kız bulunduğundan bir müddet mecburen evlenemedi. Son asrın medeni gelişmeleri İstanbul'da bir adamın bekâr olarak yaşayabilmesine uygun olduğundan bir süre bekâr kaldıktan sonra Mustafa Merakî Efendi bir daha evlenmeye de gerek görmedi. Kızına dadı olarak geçkince bir cariye aldı, o cariye çocuklara bakardı. İhtiyarca bir Rum kadın yukarı hizmetini görürdü, bir de Ermeni kadın aşçılık ederdi.

Nasıl? Evinin iç idaresini tuhaf mı buldunuz? Bizim Mustafa Merakî Efendi alafranga tarzda bir adamdı. Hem de hangi alafranga tarzlardan bilir misiniz? Hani bundan on beş yirmi sene önce İstanbul'da alafranga tarzlar yok muydu? İşte onlardan. Hali vakti pek yolunda, hem de fazlaca yolunda olduğundan, kendisi zaten Üsküdarlı olduğu ve orada güzel bir konağı, bağı bahçesi de bulunduğu halde bekâr alafranga yani rahat yaşamak için hepsini ucuza pahalıya bakmayarak satıp gelmiş, Tophane'nin Beyoğlu tarafında bir mahallesinde yeniden güzel bir ev yaptırıp oturmuştu. Alafrangaya olan merakının derecesini şuradan anlayın ki yaptırdığı ev mutlaka alafranga olsun diye kâgir olarak yaptırılmıştı. Şimdi böyle bir semtte, böyle bir evde, bu kadar alafranga olan bir adam artık evine Arap çorap doldurur mu? Özellikle arada bir alafranga dostları da geldiğinden bunlar arasında hizmet etmek için Rum ve Ermeni hizmetçilere ihtiyacı ortadaydı.

Bizim asıl maksadımız Felâtun Bey'den bahsetmek, yani siz okuyuculara tanıtmak olduğuna göre babası Mustafa Merakî Efendi hakkında böyle eski bilgiler vermeye gerek yoktur zannetmeyiniz. Felâtun Bey'i güzelce tanımak için kendisinin geldiği yeri görmek elbette gereklidir. Böyle bir kaynaktan çıkan kişinin hali ve tavrı daha kolay anlaşılabilir.

Felâtun Bey'in çocukluk zamanını nasıl geçirmiş olduğunu anlamak için tafsilata ihtiyacımız yok. Mustafa Merakî Efendi tam bir alaturkalıktan yine tam bir alafrangalığa birdenbire sıçramış bir adam olduğu ve bu değişimse yalnız kendi maddi manevi zevklerinin peşinden gitmesiyle yaşandığı için böyle bir adamın, üstelik öksüz olan çocuklarının nasıl bir terbiye altında büyüyeceğini kim düşünse bulabilir. Gerçi çocuk rüştiye mektebine[1] verilmiş olduğundan her gün çantası elinde gider gelirdi. Bununla beraber bir de Fransız hocası vardı ki haftada iki defa gelir giderdi. Lakin Mustafa Merakî Efendi öyle tahsil görmüş bir adam olmadığı gibi çocuğunun tahsilini denetlemeye de vakti olmadığından oğlunun okula gidip gelmesini ve Fransız hocasının da eve gelip gitmesini bir çocuğun terbiyesi için yeterli görürdü.

Oğlunun gördüğü terbiye bu yolda olduktan sonra kızının eğitiminin ne halde kaldığını tahmin edersiniz.

Fakat şunu da hatırlatmaktan geri durmayalım ki bu çocukların giyinmesi kuşanması elbette söz götürmezdi. Beyoğlu'nda çocuk giysisi olarak her ne moda olsa Merakî Efendi herkesten önce onu alıp çocuklarına giydirmeye mecburdu.

Ha! Bak biz şunu hatırlatmayı unuttuk. Bizim Mustafa Merakî Efendi'nin ismi yalnız Mustafa Efendi'dir. Merakî lakabı kendisine sonradan verilmiştir. Zira bu adamın bazı tuhaf halleri vardır. Mesela kendi evinde mükemmel yemekler hazırlanırken bazı akşamlar gidip Beyoğlu'nda bir bakkal dükkânında çiroz ve zeytin gibi şeylerle akşam

1 Rüştiye mektebi, Osmanlı Dönemi'nde Tanzimat sonrası açılmış ortaöğretim kurumlarıdır.

yemeği yemesine dostları itiraz ettikçe "Ne yapayım merakımdır!" ve mesela bazı geceler Naum'un tiyatrosuna[1] bedel Elmadağ'da balıkçı ve kuşbaz takımının gittikleri yerlere gitmesine bir mana veremeyenlere "Merak bu ya" gibi karşılıklar verdiğinden "Merakımdır", "Merak bu ya", "Merakıma dokundu", "Merakım elvermez" sözleri, kendisine Merakî lakabının verilmesine sebep olmuştu.

Buraya kadar söylediğimiz sözlerden bizim Felâtun Bey'in ilk zamanları hakkında alınan malumatla edinilecek fikir yeterlidir. Şimdi dikkatlerimizi Mustafa Merakî Efendi'nin kırk beş yaşında, oğlu Felâtun Bey'in yirmi yedi ve kızı Mihriban Hanım'ın da on dört yaşlarındaki hallerine çevirelim:

Bu sıralarda Felâtun Bey büyücek kalemlerin[2] birinde memurdu. Ama hani kalemlerde bazı efendiler vardır ki mutlaka ileride devletin en büyük makamlarını tutabilme hazırlığıyla kâtiplik zamanında gece gündüz çalışarak içinde bulunduğu dairenin değil belki devletin olanca şubelerinin işlerinde yetkinliği elde edebilmek için iğne iplik olarak çaba gösterir. Böyle gayretli kişileri tanırsınız ya? Bizim Felâtun Beyefendi bunlardan değildi. Nesine lazım? Ayda en azından yirmi bin kuruş geliri olan bir babanın biricik oğlu. Kendisiyse felsefi yargılarını gerçekten Eflatunlardan[3] daha incelikli bulmakla beraber âlemde yirmi bin kuruş geliri olan adamın başka hiçbir şeye ihtiyacı kalmayacağına karar vermiş ve kendi erdemlerini, olgunluğunu ise kendisi beğenmiş olduğundan cuma günü mutlaka bir gezinti yerine gidip cumartesiyse önceki günün yorgunluğunu çıkarır ve pazar günü gezinti yerleri daha alafranga olduğundan gitmemezlik edemez. Pazarın yorgunluğunu da pazartesi çıkarır. Salı günü kaleme gitmeye hazırlanırsa da havayı

---

1 Naum'un Tiyatrosu, Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde, bugünkü Çiçek Pasajı'nın olduğu yerde 1844 yılında açılan Avrupa'da da ün yapmış tiyatro.
2 Kalem: Resmi kuruluşlarda yazı işlerinin yürütüldüğü yer.
3 Eflatun: Antik Yunan filozofu Platon.

uygun görünce Beyoğlu'nun bazı ziyaret mekânlarını, baba dostlarını, arkadaşları vesaireyi ziyaret isteği o günü de tatil ettirir. Çarşamba günü kaleme gidecek olursa saat on ikiden üçe kadar olan vakti[1] ancak o haftanın olaylarını anlatmaya ayırabilip akşam için mutlaka iki dalkavukla gelir. Bunlar da kendisi gibi genç kişilerdir ve özellikle Felâtun Beyefendi Beyoğlu'nda oturduğu için arkadaşlarını alafranga tarzda eğlendirmek gerekeceğinden perşembe gecesini alafranga eğlence mekânlarında geçirir. O gece sabahlandığı için perşembe günü akşama kadar uyunur. Nihayet yine cuma gelir ve işte şu bir haftalık meşguliyet nasılsa, diğer haftaların meşguliyetleri de o türdendir.

Ya böyle haftada üç saat kaleme giderek onu da haftanın olaylarını konuşmakla geçiren bir delikanlı ne öğrenebilir?

Nasıl ne öğrenebilir? İşte Felâtun Bey öğrenmiş ya! Yazısı var, okuması var, Fransızcası var; zeki, kavrayışlı, dilli, bilhassa ayda babasının yirmi bin kuruş geliri var! Dünyada bir adamın öğreneceği daha ne kaldı?

Bak Allah için söyleyelim: Felâtun Bey'in yeni yayınlara merakı pek çoktur. "Canım şöyle bir hikâye basılmış" dediler mi, Felâtun Bey için "Onu görmedim" demek imkânsızdı. Hangi kitap çıkarsa çıksın satıcılardan kendisine daima kitap götürmeye alışmış olan dağıtıcı en evvel Felâtun Bey'in kitabını götürüp Beyoğlu'nda mücellit Helm'e teslim eder. O da güzelce, alafranga olarak ciltleyip arkasına altın yaldızla "A" ve "P" harflerini de bastıktan sonra götürüp Felâtun Bey'in uşağına verir ve akşam Bey geldiğinde kitabı görüp gayet düzenli olan kütüphanesine yerleştirirdi.

Fransızca bu iki harfi tanır mısınız? Birisi "A" birisi "P" harfidir. İlki Ahmet Felâtun Bey'in isminin baş harfi ve ikincisi Felâtun adının Fransızcası olan "Platon" kelimesinin birinci harfidir. Avrupa'da bir insanın isminin yahut isim-

---

1 Eskiden bugünden farklı olarak "ezani saat (alaturka saat)" sistemi kullanılırdı. Ezani saat, mevsimlere göre, güneşin batışında saatin 12'yi gösterecek biçimde ayarlanması temeline dayanır. Bu saatler anlama kolaylığı açısından yaklaşık olarak günümüz değerlerine dönüştürüldü.

lerinin böyle ilk harfini veya harflerini kullanması vardır ki buna o adamın "markası" denilir.

Niyetimiz burada Felâtun Bey'i yermek değil, kendi hal ve tavrını okuyuculara yerli yerince tanıtmaktır. Fakat şunu da ilave edelim ki:

Bizim Felâtun Bey'in bu kadar zengin ve özgüveninin –yani avam terimiyle kibri– de zirvede olmasına bakınca tavrından, büyüklenmesinden geçilmemesi gerekirse de Felâtun Bey'in hali bunun aksineydi. Alafrangalık hali malum. Herkese tevazu göstermeye, herkesin yüzüne gülmeye insan mecburdur. Hatta bazı kere Felâtun Bey'in yanında bulunan uşağı kendi beyinin bir adamla gayet tatlı, nazikçe ve saygılı konuştuğunu gördüğünde "Bu efendi bizim beyin sıkı dostu olmalıdır" diye düşünürdü. Ama adamdan ayrıldıktan sonra beyefendinin hiddetinden çıldırmak derecesine geldiğini ve hatta sövüp saydığını görüp işitince uşak şaşkınlığından ne düşüneceğini dahi bilemezdi. Her ne kadar eski zaman insanları, arkasından sövüp sayacağı bir insanın yüzüne karşı böyle nezaket göstermeyi mertlik davalarına uygun bulamazlarsa da alafranga olanlar, mertlik adeta ahmaklıktan ibarettir diye hükmederler.

Burada Felâtun Bey'in uşağını andık da hallerini birazcık olsun söylemedik. Bu Mehmetçik Gastangalı'dan[1] hemicek[2] gelmiş, daha dünyayı öğrenmemiş, ayda yüz kuruşa tutkun, ensesine muhabbet ve aferin anlamında bir tokat vurulmasına düşkün bir adam olup hizmet ettiği efendinin bir oğluyla bir kızı olduğunu öğrenmeyi başarmış ve hatta oğlunun isminin "Pantolon Bey" ve kızınınkinin de "Merdiven Hanım" olduğunu bile bellemişti.

Ne zannettiniz? Felâtun isminden "pantolon" kelimesine ve Mihriban isminden de "merdiven"e geçebilmek haylice anlayışa bağlıdır. Mehmetçik asıl Büyük Efendi'ye de "Meraklı Efendi" diyorduysa da efendisinin isminde "L"

---

1 Gastangalı: Kastamonu.

2 Hemicek: Şehre yeni gelmiş, bir şey bilmez, şaşkın köylü.

harfi olmadığı için bunu doğru söylemediğini anlayarak mahcup olurdu. Hem bizim Mehmet memleketindeyken amme cüzüne[1] kadar okumayı bile başarmıştı!

Merakî Efendi'nin alafrangalığına rağmen böyle bir Mehmetçiği konağına kabul etmiş olmasına şaşırmayın. Onu eğitecekti. Hatta eğitmeye başladı bile. Bir gün "Mehmet! Beyefendi ne yapıyor?" deyip de Mehmet'ten "Çorba içiyor" cevabını alınca "Oğlum öyle söyleme, ona alafrangada 'supe[2] yiyor' derler" demiş ve Mehmet "Hayır efendim! Allah göstermesin! Sopa yediği yok, çorba içiyor" dediği halde Merakî Efendi meraklanmayıp "Oğlum! Alafrangada çorbanın ismi supe'dir, bunları bir bir öğrenmelisin" diye nasihat vermişti. İşte anlayın ki Mehmet bile yavaş yavaş alafranga olacaktır.

Nasıl olmasın! Olmamak mümkün mü? Büyük Efendi neyse ne ama Küçük Bey Fransızcadan başka söz söylemiyor ki! Sütlü kahve isteyeceği zaman "*kafe ole*"[3] diyor Mehmet ise bunu "Kavala"dan başlayıp önceden öğrenmiş olduğu "karyola" kelimesine kadar uygulaya uygulaya ister istemez belliyor.

Felâtun Bey'in kıyafetini sorarsanız tariften aciz kalırız. Şu kadar diyelim ki hani Beyoğlu'nda elbiseci ve terzi dükkânlarında modaları göstermek için karton üzerinde birçok resim vardır ya... İşte bunlardan birkaç yüz tanesi Felâtun Bey'de bulunup elinde resim, boy aynasının karşısına geçer ve kendini resme benzetinceye kadar mutlaka uğraşırdı. Dolayısıyla kendisini iki gün bir kıyafette gören olmazdı ki "Felâtun Bey'in kıyafeti şudur" demek mümkün olsun.

Bak şeklini simasını pek kısaca tarif edebiliriz. Ortaca boy, çelimsizce bir vücut, sarıca bir delikanlı olup kaşları gözleri, siyah saçları, ağzı burnu falanı hep bir kadının "elverişli" diyeceği kadar güzellik gösterirdi.

---

1 Amme Cüzü: Eski eğitimde temel bir aşama.

2 (Fr.) Soupe: Çorba.

3 (Fr.) Café au lait: Sütlü kahve.

Mademki Felâtun Bey hakkında bu kadar bilgi aldık, biraz da Mihriban Hanım hakkında bilgi alalım:

Bu kızın her şeyce olduğu gibi şekil ve simaca da Felâtun Bey'in kardeşi olduğu belli oluyordu. Ama kız çehresinde mutlaka ve her şekilde incelik daha fazla olacağı ayrıca değerlendirilecek bir şeydir.

Diğer kızlar gibi Mihriban Hanım oya yapmasını bilmez, zira alafrangalarda oya yoktur. Kese, çorap vesaire örmesini de bilmez, çünkü onları modist[1] kızlar örer. Nakşı da onlar işler. Yapma çiçekler Beyoğlu'nda çok! Bunları yapmak için niye zahmete girsin? Çamaşır yıkamak, ütülemek hizmetkârların ve yemek pişirmek de aşçının işidir. Hatta kendi saçını taramak da alafrangada yoktur, özel olarak perukar[2] kadın gelir tarar.

Alafrangada kızlar için okumak yazmak gerekliyse de biçare kızcağız öksüz büyüdüğünden başaramadı. Babası müzik eğitimi için çok iyi bir piyanocu madam getirmişti, ama madam kendisi çalıp babası dinlediği için Mihriban Hanım "Taş altında bir yılan / Kaşları durur divan" şarkısından başka bir şey öğrenemedi.

Bununla beraber kızcağız hoppa mı hoppa, hoppa mı hoppa! Şen mi şen, şen mi şen! Zıp zıp sıçrar! Ter ter tepinir! Kendisi yetişmiş büyümüş olduğu için birkaç yerden görücüye gelmişlerdi. Özellikle babasının meşhur serveti, her servet avcısını çekerdi. Ancak görücülere Mihriban Hanım oğullarının neci olduğunu sorar, "Kâtip" cevabını alınca "Oh! Cebi delik!" der, "Asker" cevabını alınca "Yarım kunduralı" der, "Hoca" cevabını alınca "Sarımsak başlı" der. Özetle her biri için bir kulp uydurup Allah korusun, eğer görücüler, "A hanım kızım! Niçin böyle söylüyorsunuz? Oğlumuz şöyledir böyledir" diyecek olursa bir püsküllü kahkaha koyuverip "Oh, kalmış kalmışım da sizin oğlunuza mı kalmışım hanım! Oğlunuza başka yerden kız arayın" diye kalkar, yürüyüverirdi.

---

1 Terzi.
2 Kuaför.

Nasıl, Mihriban Hanım'ın bu kadar serbestliğini tuhaf mı buluyorsunuz? Tuhaf bulmayın. Zira kızcağız bir evin hanımı olarak büyümüş olduğundan gelen görücülere gelin makamında da kendisi çıkardı, kayınvalide makamında da. Kendisinin görücü hanımlara verdiği cevabıysa bir kayınvalide sıfatıyla verirdi. İşte şaşıracaksanız bu serbest kayınvalideye şaşırın. Eğer şu Felâtun Bey, Mustafa Merakî Efendi ve Mihriban Hanım'ın durumundan size usanç geldiyse affınızı isteyerek, son olarak şunu da söylememe müsaade buyurmanızı rica ederim:

Bu baba, oğul ve kız yahut kız kardeş, üçü bir yerde bulundukları zaman baba oğul eğer Mihriban Hanım'ın bir çiçeğini veya eldiven giyişini beğenmeyecek olsalar kızcağızın üç gün üç gece ağlayacağını bildikleri için başına bir çiçek değil saksıyı giymiş olsa bile çok yakışmış olduğuna yemin etmeye mecburdular. Felâtun Bey'se bir fikrini babası kabul etmediği zaman herifin cehaletini ortaya koymaktan çekinmediğinden biçare adamcağız oğlu Felâtun'un yanında mahcup olmamak için beyefendi her ne görüş ve fikir ortaya koysa güya kırk yıldan beri o fikir ve görüşteymiş gibi bir an önce onaylamaya mecburdu. Hatta bir gün babayla oğul arasında günlerin uzayıp kısalmasının sebebinin ne olduğu hakkında bir konu açılmıştı. Mustafa Merakî Efendi bu konuda kendi görüşünü söylemekten sakınarak oğlunun hikmetli görüşlerine gözünü dikip beklemeye başladı. Hele çocuk "Kış mevsiminde havalar bulutlu olduğu için bulutlar güneşin ışığının bize ulaşmasını engelleyerek geciktirir" dediği zaman babası "Maşallah maşallah! Gerçekten Eflatunlar aciz kalacak. Vallahi ben de öyle düşünüyordum ama bir kere de sizin fikrinizi anlamak istedim" demişti.

Ama inanınız ki zavallı adam oğlunun bu fikrini felsefenin zirvesi olarak kabul etti. Hatta oğluna rica minnet bu meseleyi kaleme de aldırıp zamanımızda çıkan bilimsel dergilerden birine konulmak üzere matbaaya götürdüyse de kabul ettiremediğine öfkelenerek geri döndü.

İkinci Bölüm

Önceki bölüm bize, hikâyemizi kendi isimlerine dayandırdığımız iki kişiden birinin özelliklerini epeyce öğretti. Burada da yine böyle kısaca da olsa Râkım Efendi'nin özelliklerini görmeye muhtacız.

Râkım Efendi dediğimiz çocuk, eski Tophane kavaslarından[1] birinin oğlu olup bundan yirmi dört sene önce babası vefat ettiğinde annesinin elinde bir yaşında yetim olarak kalmıştı. Bir kavas, evladına ne bırakabilir? Bizim Râkım Efendi'nin babasıysa miras olarak Salıpazarı tarafında üç odalı bir çürük kümes ve bir de Arap cariyeden başka mal denilebilecek hemen hemen hiçbir şey bırakmamıştı.

Annesi gayet hanımefendi ve Fedai isimli Arap cariyesiyse annesinden belki de daha hanımefendi olduğundan, kocasının ayrılık ateşi sönüp de aklını başına aldıktan sonra annesi, "Fedai! Artık aramızda hanımlık, halayıklık[2] kalmadı! İkimizin de çalışıp kendimizi ve bir de şu yavrucağı beslemekten başka çaremiz yoktur" dediğinde sadık Arap "Ah hanımcığım! Sen niye çalışacaksın, ben çalışırım. Hem seni hem küçük beyimi, evladımı beslerim" diye bütün idareyi kendi üzerine almaya kadar göze almıştı. Bununla beraber annesi, hayatın yükünü yalnız Fedai üzerinde bırak-

1 Kavas: 1. Elçilik veya konsolosluklarda koruma görevlisi. 2. Belediye zabıtası.

2 Halayık: Kadın köle, cariye.

madı. Kendisi el dikişi diker, oya yapar, çevre[1], uçkur işler ve bunları Salıpazarı'nda Fedai'ye sattırır, diğer günlerse Fedai'yi büyükçe yerlere çamaşıra, tahtaya, ev temizliğine gönderir, arada bir kendisi de gider, özetle ellerinin emekleriyle kimseye muhtaç olmadan geçinirlerdi.

Râkım büyüdü. Beş yaşında Salıpazarı'ndaki taş mektebe[2] verilip on bir yaşında İstanbul tarafında[3] Valide Rüştiye Mektebi'ne alındı. On altısında oradan çıkıp Hariciye Kalemi'ne[4] kendisini kabul ettirmeye yol buldu. Aman bu çocuk ne kadar çalışıyordu! Hani, "Gece gündüz çalışıyor" derler ya! İşte o gece gündüz gerçekten çalışan buydu.

Tam evladını bu boya getirdikten sonra annesi vefat etmesin mi? Ama bu bile kendisi hakkında bir nimetti. "Ah! Râkımcığımın bir kere insan içine karıştığını görsem hiç gözüm arkada kalmazdı" derdi ve işte arzu ettiği bu nimete kavuştu.

Râkım da henüz aylık, yıllık yok! Sadık Fedai hâlâ dikiş diker, mendil, çevre işler, kahve torbası diker, çamaşıra, tahta silmeye gider. Aldığı paradan evinin zorunlu masrafını ayırdıktan sonra kalanını "Delikanlıdır, parasız kalmasın" diye tamamen Râkım'a verirdi. Fakat Râkım'ın cep harçlığına o kadar ihtiyacı yoktu. Sabahleyin Süleymaniye'ye medreseye gidip saat onda oradan çıktıktan sonra kaleme, ardından kalemde aldığı Fransızca dersini takviye etmek ve bu dilde bir kat daha ilerlemek için Galata'da bir hekime giderek akşam saat yedide evine gelen ve yemekten sonra Kazancılar Mahallesi'nden Beyoğlu'na çıkıp yine Hariciye Kalemi'nde arkadaşı olan bir Ermeni'ye Türkçe okutmak karşılığında onun Fransızca kitaplarını karıştırarak vakit geçiren bir çocuğa paranın ne lüzumu kalır?

---

1 Üstüne nakışlar basılmış, mendil, başörtüsü vb. olarak kullanılan dört köşe tülbent, yemeni.

2 Taş mektep: Eskiden beş yaşına gelen çocukların gönderildiği mahalle okulu.

3 Bugün Tarihî Yarımada denilen yer.

4 Osmanlı döneminde yabancı devletlerle yazışmaları yöneten resmi daire.

Hatta cumaları bile Râkım bahsedilen Ermeni arkadaşının kütüphanesinden çıkmazdı. Öyle ki, ev halkınca ve ailece Râkım'a tam bir güven duyulduğundan, pazar günleri Hariciye Kalemi tatil olup da Râkım yine arkadaşının evine gittiğinde o gün ailece bir yere gidilecekse Râkım'ı kütüphane odasına kapayıp öyle giderlerdi. Râkım için böyle bir gün ne mutlu bir gündü!

Bizim Râkım Efendi bu şekilde tam dört sene daha tahsile devam etti. Koca Fedai Dadı mutfaklarında kül kömür olarak hanımının kendisine emanet ettiği göz nurunu hor ve hakir bırakmak şöyle dursun, adeta hali vakti yerinde bir adamın çocuğuymuş gibi büyütmeyi başardı. Lakin Râkım Efendi'nin aldığı terbiye ve gördüğü tahsil öyle her hali vakti yerinde adam evladına nasip olamaz. Kendi isteği ve dadısının sevk ve teşviki sayesinde Arapça gramer bilgisi filandan başka Risale-i Erbaa'yı[1] üzerlerine yazılmış yorumlarla beraber layıkıyla gördü. Hele mantık derslerini tasdikâtın[2] sonuna kadar pek kuvvetli öğrendi. Hadis ve tefsir ilminden epeyce nasiplendi. Fıkhı da gözden geçirdi. Farsçadan *Gülistan*, *Baharistan*, *Bostan* ve *Pend-i Attâr* ile Hafız ve Sâib'i[3] tamamen öğrenmesi bir yana seçme parçalarını ezber bile etti. Fransızcaya gelince... Bir kere bu dilde derinlik kazandı. Ardından Galata'daki dostundan doğa felsefesi, kimya, anatomi öğrenip Beyoğlu'ndaki Ermeni dostunun kütüphanesinde de coğrafya, tarih, hukuk ve uluslararası ilişkiler alanlarında gereğinin bile üzerinde bilgi ve genel kültür elde etti. Hele okuduğu Fransız romanlarının ve tiyatro metinlerinin, şiir ve edebiyatının adeta sınırı yok gibiydi. İki gece kendisinde kalmak üzere bir kitabı evine götürmek için izin alabilecek olsa onu yalnız okumakla yetinmeyerek en güzel parçalarını yazıp kopya-

---

1 Risale-i Erbaa: Dört kitapçık. Eskiden rüştiye mekteplerinde okutulan bir ders kitabı.

2 Tasdikât: Mantık dersinde bir aşama.

3 *Gülistan*, *Baharistan*, *Bostan*, *Pend-i Attar*, Hafız, Sâib Farsça dilinin klasikleşmiş kitapları ve şairlerindendir.

lardı. İşte Râkım Efendi'nin ilk zamanları bundan ibaretti. Parasızlıksa neredeyse yirmi yaşına kadar devam etmişti. O zamana kadar kalemde kazandığı maaş yüz elliye ulaşmışsa da yirmi yaşında bir Hariciye kâtibi için bu paranın para bile demek olmadığı kabul edilecektir.

Bir gün Râkım Efendi'nin yakın dostlarından bir matbaacı kendisine Fransızca bir kitap getirdi. Bunu Türkçeye tercüme ederse yirmi altın kadar verebileceğini söyledi. Kitap yüz elli, iki yüz büyükçe sayfalı bir şey olduğundan koca Râkım bunu bir haftada çevirebileceğine cesaret ederek kabul etti. Gerçi bir hafta değil ama on iki günde kitabı bitirip getirdi. Matbaacı da anında yirmi lirayı verdi.

Haydi bakalım, bu parayı aldığı zaman şu Râkım Efendi'nin ne kadar sevinmiş olduğunu kim hesap edebilir?

Nafile! Kimse hesap edemez. Biçare Râkım o zamana kadar bu kadar parayı Galata'da sarraf dükkânlarından başka bir yerde görmemişti. Hele bir gün gelip de kendisinin hem de el emeği olarak bu miktarda paraya sahip olabileceği ihtimalini –gerçi isterdiyse de– hiç düşünemezdi. Şimdi bu serveti, bu hazineyi avcu içinde görünce hâlâ kendisinin olduğuna inanamayıp bir hayli düşündükten sonra bu hazineye sahip olduğuna inandığı zaman gözlerinden dolu taneleri gibi mutluluk gözyaşlarının akmasını engelleyememişti.

Ne o? Şaşırdınız mı? Hey kardeşim hey! İçinizde Râkım gibi büyümüş olan varsa düşünsün baksın, el emeği olarak ilk kazandığı paraya ne kadar sevinmiştir, hatırlasın. "Bir adamın yirmi lirası olamaz mı?" diye düşünmek boşunadır. İşte ömründe yirmi lirayı görmemiş ve insan olmak için ne lazımsa elde etmek için çalışmaktan geri durmamış olduğu halde ilk defa bu parayı kazanmış olan kişi bizim Râkım Efendi'dir.

Biçare oğlan paraları alınca hemen evine koşup sadık dadısının önüne koydu. Ne dersiniz? Kadıncağız bunları görünce son derece bozulup "Aman beyim! Bunları nereden buldun? Sakın..." diye neredeyse büyük bir kötü şüphesini

söyleyecekken Râkım paranın geldiği yeri dadıya anlatarak onu kendinden daha fazla mutlu etmiş ve "Ah! Annen sağ olaydı da senin böyle dört kese akçeyi birden kazandığını göreydi! Mevla rahmet eylesin!" dediği zaman kendi kendini tutamayıp ağlamaya başladığı gibi Râkım'ı da ikinci defa ağlatmıştır.

Sonra şu ilk servetin harcanacağı yeri düşünmeye başladılar. Zira biz Râkım'ın bu kadar paraya ilk defa sahip olduğunu söylemekle açgözlü olduğunu kastetmemiştik. Bilakis Râkım fakirlik içinde tokgözlü büyümüş olduğundan eline para geçtiği zaman onu saklamaya mümkün değil razı olmayarak, parayı mutluluk kaynağı bilir ve bundan dolayı mutluluğu yolunda harcamak için para kazanmayı severdi. Dadısı "Beyim! Bana kalsa bu parayla birkaç kat elbise alırdın da toplum içinde temiz temiz gezerdin" dediyse de Râkım "Hayır dadıcığım! Benim üstüm başım bana yeter! Birinci iş seni artık başkalarına hizmet etmekten kurtarmaktır. Zira sen artık ihtiyarladın" diye paranın yarısını ayda ikişer yüz elli kuruş harcamak üzere dört aylık garantileri olarak ayırıp, diğer yarısıyla da iyice harap olmaya başlamış evlerini tamir ettiler.

Her başlangıçta, her siftahta bir bereket olduğu işi bilenlerce inanılan bir şeydir. Bu inancı bizim Râkım Efendi'de gerçekleştirecek haller de gecikmedi. Kendisi Babıâli'ye[1] gelmesi eksik olmayan ecnebi gazetelerini baştan aşağıya süzerek aldığı malumatla diplomatlığa da aşina olduğundan vakit buldukça bazı haber yayınlarına yazılar yazmaya başladı. Bu işi bir ara bedava yapıyorduysa da matbaacılar kendisini yazı işinde devama mecbur etmek için haftada, on beş günde Râkım'ın eline birer ikişer lira kıstırmaya başladılar. Hatta bu geliri daha sonraları daha da arttı. O kadar ki Râkım haftada iki lira kadar kesintisiz geldiğini görünce kalemdeki işini de terke mecbur oldu.

---

1 Bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu hükümet işlerinin yürütüldüğü yer olan Babıâli, zaman içinde basın yayın kuruluşlarının yerleşmesiyle Türk gazeteciliğinin de merkezi haline gelmiştir.

Biz bu ayrılığa üzüldük. Zira koca Râkım kalemde kalmış olsaydı feyz alacağına şüphe edilemezdi.

Râkım bir ara Frenk dostlarını çoğalttı. Bunların çoğalması kendisine bir alafranga arzuhalcilik ve tercümanlık yolu açtı, yabancılardan Türkçe bir nota, rapor, protesto, arzuhal falan yazdırmak isteyenler işlerini Râkım'a gönderiyorlardı.

Sözü uzatmaya neden mecbur olalım? Râkım birkaç sene bu yolda devam ettikten sonra ayda yirmi otuz liraya kadar kazanmaya başlamıştı. Fakat biçare çocuk bu parayı kazanabilmek için yirmi dört saatlik günden yalnız yedi saat kadarını uyku, istirahat ve yeme içmeye ayırarak on yedi saatini neredeyse aralıksız çalışmakla geçiriyordu.

Salıpazarı'ndaki evceğizini yenileyerek tamir etti. Pek güzel ve doğal bir şekilde dayattı döşetti. Kendine bir kütüphane kurmaya başlayıp Türkçe ve Fransızca en seçkin eserleri toplamaya girişti. Bu kadar masrafla beraber yine Râkım'ın kesesinde para eksik olmazdı.

Dadısı birkaç defa Râkım'ı evlendirmeye kalkıştı. Râkım kendisinin evlenmeye ihtiyacı olmadığını söylüyordu. Sadık Fedai ev içine bir gelin gelmesini yalnız Râkım için istemediğini, ihtiyarlık zamanında kendisinin de bir can yoldaşına ihtiyacı olduğunu söylediğinde Râkım işin bu tarafını uygun görerek bir cariye alınmasına karar verdi.

Dadısı bazı tanıdığı esircilere sipariş etmiş olduğu için öteden beriden birkaç Arap cariye geldiyse de Fedai bunları bir ya da iki gün dener, beğenmez, iade ederdi. Bir gün Râkım Efendi Tophane'den Beyoğlu'na çıkmak için Kumbaracı Yokuşu'na kestirmeden varmak üzere Karabaş'tan geçiyordu. Malum dere üzerinde ihtiyar, aksakallı bir Çerkez'in, yanında bir kızla, bir kapıyı çaldığını gördü. Kıza dikkatle baktı. Baktığı anda yüreği kıza aktıysa da "Adam, neme lazım! Dadım beyaz istemiyor, Arap istiyor, bu bizim işimize yaramaz" diye yürümeye devam etmişti. Zira aksakallı ihtiyarın yanında bulunan kız beyaz, hem de güzelce bir Çerkez'di.

Râkım yürüyordu ama bir türlü ayakları ileri gitmiyordu ki! Niçin olduğunu kendisi de bilmiyordu. "Canım bir kere görür sorarsam almaya borçlu olacak değilim ya?" diye geriye döndü. İhtiyar ve kız kapıyı açtırıp ardından kapattıklarından bu defa kapıyı kendisi çalmaya mecbur oldu.

Açtılar. Râkım ihtiyarı çağırdı, ihtiyar geldi. Kızın cariye ve satılık olup olmadığını sordu. Cariye satılıkmış. Görmek istedi. Gösterdiler. Uzun boylu, kara gözlü, kara kaşlı, ufakça ağızlı, güzel burunlu hâsılı vücutça gayet orantılı bir şeydiyse de pek zayıf ve hastalıklı, on dört yaşında olduğundan öyle olur olmaz müşterinin beğeneceği gibi bir şey değildi. Fakat neydi kızda o baygın bakışlar... Neydi mahzun tebessümler...

Râkım kızın elini kim bilir niçin, fakat yüksek ihtimalle ki adeta şaşkınlığıyla kendi eline almış bulunduğundan, sonra da bırakmak aklına gelmemişti. Heriften fiyatını sordu. "Yüz altın" demesin mi?

Herif kızın değerinden bahsediyor. Ya Râkım ne yapıyor? Râkım çocuk gibi ağlıyor! Ay kıza ne oldu? Zira o da Râkım'ın karşısında ağlamaya başladı!

İhtiyar ne mana vereceğini bilemez. Bir kimsesine mi benzettiğini Râkım'a sorar, bir cevap alamaz.

Hayır! Râkım kızı kimsesine benzetmemişti. Size biz söyleyelim: Râkım, Cenabıhakk'ın kendisi gibi bir öksüze böyle bir beyaz cariye almasında lütfunu ve inayetini esirgemediğine şükrettiğinden mutluluktan ağlıyordu. Evet! Râkım bu kadar hassas ve duygulu bir çocuktu. İhtiyara "Bu kızın değeri var mı yok mu diye sormuyorum, satılan şey bunun özgürlüğüdür. Özgürlüğün dünyalara değeceğini kabul ederim. Lakin benim seksen altından başka param yoktur. Bu para karşılığında kızı verirsen alayım" demiş. İhtiyar, Râkım'ın ağlamasına bakıp yüz elli altın istemediğine pişman olarak bir para bile aşağıya vermeyeceğini söyleyince "Öyleyse bana yirmi altın için bir ay müsaade verirsen alırım" demesiyle ve ihtiyar da –zaten kızda ince hastalık hissettiğinden bir ayak evvel elinden çıkarmak için– uygun bulunca hemen alım satım işleri yapılmıştı.

Ne dersiniz?.. Râkım kızın elini eline almamış mıydı? Ta, kız kendisine mal olduktan sonraya kadar elini elinden bırakmadı!

Sonra Beyoğlu yürüyüşünden vazgeçerek ihtiyarla beraber Salıpazarı'na geldiler. Kızı kapıdan içeri salıverip kendisi dadısından akçesini istedi. Seksen altın esirciye saydıktan sonra yirmi altın için de bir senet yazıp Tophane'de kendisini tanıyanlardan dört beş adamı şahit ederek esirciyi yerine gönderdi.

Bu işleri görüp de evine dönerken yolda "Acaba dadım bu işe ne diyecek? Gördün mü bir kere, çocukluk ettim! Bir defa da anam makamında dadıcığıma danışmalı değil miydim?" diye masumane bir vesvese ve samimi bir pişmanlık içini sarmıştı. Evine geldiğine dadısı kendisini karşılayarak "Aman Beyim! Ne kadar isabet ettin? Ne de can, sevilecek bir kız! Sen bana bunu can yoldaşı diye almadın mı? Adı Canan olsun" diye hoşnut olduğunu gösterince biçare Râkım her şeyden ziyade dadısını memnun edebilmiş olduğuna sevinerek ismi de kabul etti.

Şurası bilinmelidir ki Râkım beyaz bir cariye aldığı için işinden geri kalacak adamlardan değildi. O gün Beyoğlu'nda iki önemli işi olup bu işleri her hâlükârda görmek üzere kalktı. Bu defa Kazancılar yönünden Beyoğlu'na çıktı. İki önemli işinden biri Ermeni milletinden G. Bey'i görmekti. Zira daha bir akşam önce bu bey, hizmetçisini gönderip kendisini behemehâl çağırmıştı. Evi Ağa Hamamı'ndaydı, vardı, kendisini evinde buldu. Silistre Eyaleti ağnam vergisini[1] G. Bey yeni almış, oraya göndereceği adamıyla Silistre valisine bir dilekçe yazdıracakmış. Râkım dilekçeyi çeyrek saatte yazıp temize çekerek beye mühürlettirdi, üzerini de mühürledikten sonra beyin yanındaki çekmecenin üstüne koydu. Başka bir emri olup olmadığını sormak manasında bekleyince bey yazıcısını çağırıp Râkım'ın görülecek hesabı varsa görmesini emretti. Bu emri verince, Râkım mahcup olarak "Ben başka bir

1 Küçükbaş hayvan vergisi.

emriniz var mı diye beklemiştim" dediyse de bey Osmanlı bir adam olduğundan "Verdiğim emir de emir değil midir? Bu emrin yerine getirilmesi de istenilir" diye bir latife etti. Biraz sonra yazıcı, elinde Râkım'ın üç aydan beri yazdığı evrakı kapsayan bir pusula[1] ile içeriye girdi.

Bey pusulayı alıp okumaya başladı:

"Bursa Eyaleti'nin ... senesi ağnamının kalan miktarının tahsil edilmesinin sağlanması için Bursa valisine dilekçe, 10 kıta; bunun cevabına cevap 10; Varna Sancağı öşür[2] ve ağnamının bir senelik muhasebe incelemesi şeklinde Maliye Nezaret-i Celilesi'ne alt tarafı raporlu bir defter ki altı sayfa üzerine yazılmıştır. Bu defter dahilinde bir de detaylı yazı. Perakende mektuplar 8 kıta."

Bey, pusulayı bu şekilde okuduktan sonra yine sevindirerek "Bunların hiçbirisi için bir para vermeyeceğim, yalnız Bursa vergisinin kalanı bence ümitsiz bir parayken talebi güzel yapmış olduğundan tamamıyla tahsil edildi. İşte onun için beş on para gözden çıkarabileceğim" diye Râkım'a otuz lira verilmesini yazıcısına emretti.

Vay Râkım'da sevinç! Vay Râkım'da teşekkür! Hem de duygularının göstergesi olan gözlerine yaş dolarak bir teşekkür, ama kime? Kendisi gibi bir öksüze bu kolaylığı açmış olan kerem sahibi Cenabıhakk'a!

Hakkını aldıktan sonra ikinci işine gitti. Bu ikinci iş, İngiltere'den yeni gelip Asmalımescit Sokağı'nda bir eve yerleşen oldukça kibar bir İngiliz ailesi yanında görülecek işti. Ama işin ne olduğunu Râkım bilmiyordu. Yalnız, bir dostu kendisi için orada görülecek bir iş olduğunu haber verdiğinden düşünmeden gitmişti. Vardı, dostunu da orada buldu. Meğer iş denilen şey İngiliz'in iki kızına haftada birer gün Türkçe dersi vermekmiş.

Hiç Râkım için iş bulunur da kabul etmemesi mümkün olur mu? Herif iş makinesi! Bunu da memnuniyetle kabul

1 Üzerine kısa bir yazı, bir not veya hesap yazılmış küçük kâğıt.
2 Toprak mahsullerinden alınan vergi.

etti. Kendisi aylık, haftalık falan için ağzını açmadığı halde dostu her defası için birer İngiliz lirası ayak teri[1] verileceğini söyleyerek kabul etmeleri için İngiliz tarafından rica etti. Râkım hem hicabından morarıp hem de Cenabıhakk'ın bu lütfuna da teşekkürle kızarıp işi almaya karar verince dört yol ağzından Kumbaracı Yokuşu'na doğru ayakları sanki yere basmayarak indi. Tophane'ye, Karabaş'a varıp esirciler kahvesinde Çerkez'e rastlayarak "Gel baba, gel! Ben borçtan hoşlanmam, işte paranı tedarik ettim, bin kere şükür olsun. Cenabıhak hiç ummadığım yerden gönderdi" diye yirmi altın borcunu vererek senedini kurtardı. Hatta lüzumu olmadığı halde durumu şahitlere de haber verip kalan serveti olan on altını cebinde olarak evine can attı.

Bu haberi de sadık dadısına müjdelediği zaman vay Fedai'deki sevinç! Kıza sevgisi bir kat daha arttı. Vermiş olduğu Canan ismine Meymenetli[2] mahlasını da ilave etti.

İşte hikâyemizi kendi isimlerine dayandırdığımız iki kişinin ikincisi de budur.

---

1 Ayak Teri: Bir iş için çağrılan veya gönderilen kişinin zahmeti karşılığı verilen bahşiş, kademiye.

2 Uğurlu.

Üçüncü Bölüm

Râkım Efendi ile dadısı, Cenabıhakk'ın tamamen lütfu ve ihsanı olarak gördükleri Canan'ın eğitimine başladılar. Gerçi biçare kızcağızda bazı hastalıklar varmış. Geldiğinin ikinci günü Râkım, Galata'daki hekim dostuna koşup durumu anlatarak biçare Canan için hekimi değil, adeta onun bütün merhamet ve şefkatini davet etti. Birer binek hayvanına binerek geldiler. Tabip, kızı etraflıca muayeneden ve halini, durumunu sorduktan sonra "Kızda korkulacak hiçbir şey yok. Bu hastalığın kaynağı Kafkasya'dır. O soğuk memleketten İstanbul gibi sıcak bir memlekete geldikten sonra kendi kendine iyileşir. Şimdi ben bir hap hazırlayacağım, onu yutmalı. Siz de her sabah kalktığı gibi yüz elli dirhem[1] kadar has inek sütünü kaynatıp sıcak sıcak içirmelisiniz. Tozlu topraklı yerlerde gezmemeli, şarkı söylemek filan için göğsünü incitmemeli, arada geniş yerlere götürüp denize çıkarıp hava aldırmalı, sık sık nefes almaya mecbur olacak kadar yormamalı. Yüce Allah'ın izniyle bir şeyi kalmaz. Zaten bir şeyi yok ya. Bunları da tedbir olarak yapıyoruz. Güzel kızcağızdır, Allah'a emanet!" dedi.

Dadı kalfa bu önlemlerin nasıl bir hastalık önlemi olduğunu anlayamamışsa da Râkım işin farkına varmıştı. Tabibi teşekkürlerle gönderip, söylenen tariflere harfiyen uyulmasını tekrar dadısına söyledi. Biçare Fedai için böyle gariban-

---

1 Okkanın dört yüzde birine eşit olan 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

lara edilecek hizmeti hatırlatmaya gerek var mıdır? Arapçık, kızı kendi rahatı için getirmiş olmadı, sanki kendi rahat ve huzurunun bütün bütün kaybolmasıyla kızın rahatı için oraya getirmiş oldu. Bu Arapların iyileri ne kadar iyi olur!

Canan bir taraftan tedavi ve terbiye ediledursun biz hikâyemizin şu tarafına bakalım:

Asmalımescit'teki İngiliz'in kızlarına verilecek ders için cuma günleri ayrılmış olduğundan cuma olunca Râkım öğleden sonra saat ikide kalktı oraya gitti.

Bu İngilizlere kibardan[1] demiştik. Hikâyemizin başlıca kişilerinden biri de bu İngiliz olduğundan durumu hakkında biraz malumat almalıyız:

Evet! İngiliz oldukça kibardandır. Kibardandır ama öyle lord, dük falan gibi soylulardan değil. Kâğıt alım satımıyla mevcut parasını beş yüz bin İngiliz lirasına çıkardıktan sonra ticareti bırakıp ömrünün geri kalanını rahat geçirmek için İstanbul'a gelmişti. Zira adamın erkek evladı olmayıp, ailesinin bir eşiyle iki de kızından ibaret olmasına ve bu kadar servetle kızlarını herkes alabileceği gibi eşinin de bunlar arasında saadetle yaşayacağı hesabına dayanarak artık İngiliz'i rahat rahat yaşamaktan hiçbir iş, hiçbir fikir, hiçbir mülahaza men edememişti.

Atalarından kendisine geçen isim Ziklas olup eşine de doğal olarak Mrs. Ziklas diye hitap edilirdi. Kızları da bu isimle bilinirlerdiyse de ev içinde büyük kıza Can ve küçüğüne de Margaret isimleriyle seslenilirdi. Bu aile Canterbury şehri halkındandı, kendi çevrelerinden başka, ticaretleri sebebiyle de Fransızlarla çokça görüştüklerinden her biri pek güzel Fransızca konuşurdu. Bu yüzden Râkım kendileriyle konuşmayı becerebileceğinden derste de başarılı olacağını anladı.

Can ile Margaret, hani şu "Elmanın yarısı o, yarısı da bu" demezler mi? İşte bu sözün tam karşılığıydılar. İkisinde

---

1 Burada kibar kelimesi "Bir toplumun yüksek tabakasına mensup, soylu ve seçkin sınıftan" anlamında kullanılmıştır.

de fidan gibi boy, ince endam, fakat kıpkırmızı çehre, masmavi gözler, beyaza yakın açık lepiska saçlar... İngiliz kızları vesselam!

Gerçi tarifimizden bunların yüzlerine bakılınca kalbe pek de ferahlık gelmeyeceği düşünülebilir, ama bu fikirde acele edilmemelidir. Her güzelin kendine has bir güzelliği olup, o kendine has olan güzelliği ilgi gösterenlere beğendirip sevdirebileceğini tecrübe sahipleri bilirler.

Sözün kısası Râkım bir tabaka kaliteli İngiliz kâğıdı üzerine kalın kalemle "ا (elif), ب (be), پ (pe), ت (te), ث (se), ج (cim), چ (çim), ح (ha), خ (hı), د (dal), ذ (zel), ر (ra), ز (ze), ژ (je)... vs."[1] harflerini çizip isimlerini de belletti ve bir hafta içinde bunların şekillerini zihinlerine yerleştirmelerini tembih ederek kalktı geldi.

Vay yazar efendi! Yalnız bu kadar mı oldu? Aralarında söz falan... Hiç olmazsa babalarıyla, analarıyla dereden tepeden...

Hayır! O gün iş yalnız bundan ibaret kaldı. Evdeki dadısı ile Canan'ı merak ettiğinden hemen Kumbaracı Yokuşu'ndan Tophane'ye inip –parası elverdiğinden– bir sürücü beygirine binerek Salıpazarı'ndaki evine geldi.

Vay! Artık yaya yürümemeye de mi başladı?

Estağfurullah! Kendisine her ders için bir İngiliz lirasını ayak teri, hayvan kirası adıyla veriyorlardı. Mademki sonsuz cömertlik sahibi Allah bu geliri de Râkım Efendi'ye şu isimle verdi, artık Râkım Efendi'nin bu nimete şükür olarak ders günleri Beyoğlu'na hayvanla gidip gelmesi gerekir. Hatta sabahleyin de niçin bir hayvana binmemiş olduğuna da üzüldü. İşte bizim Râkım'ın Allah'la pazarlığı böyle bambaşkaydı!

Her vakit evine geldikçe kendisini dadısı karşılardı. O akşam kendisini karşılayanın Canan olduğunu ve kızın halinin günden güne değişip dadı kalfanın kadınlığı saye-

1 Türklerin İslamiyet'i kabullerinden 1928 Harf İnkılabı'na kadar 9-10 asır boyunca kullandıkları alfabenin harfleri. Bu metinde harflerin yazımı ve imla kuralları bahislerinde Arap alfabesi kaynaklı bu alfabe anlaşılmalıdır.

sinde üstü başının düzelmiş, hatta çehresine de renk gelmiş olduğunu gördüyse de dadı kalfanın âdetini değiştirmesine bir anlam veremeyerek açıklama istedi.

Râkım — Dadı, ben her akşam geldiğimde en evvel senin yüzünü görmeye alışmıştım. Bu akşam bu âdeti değişmiş gördüm.

Fedai — Evladım beyim! Allah bize bir güzel beyaz cariye vermiş olduğu halde artık akşam gelir gelmez benim siyah yüzümü görmenin ne manası var? Ben tembih ettim.

Râkım — (Koşup dadısının kucağına atılarak ve boynuna sarılıp şapır şupur öperek) Yok dadıcığım, yok! Senin yüzün bana anne çehresi kadar tatlıdır. Cennetten huri çıksa da gelse bana senden güzel olamaz. Ben her akşam senin mübarek yüzünü görmeliyim. Sonra vallahi Canan'ı buradan def etmeye beni mecbur edersin. Hem ona bu tembihleri verme. Çocuktur. İhtimal ki bazı ümitlere düşer, bendeyse o ümitlerin eseri bile yoktur.

Fedai — A beyim! Canım! Niçin böyle?..

Râkım — Sana dedim ya işte! Sen beni evladın gibi seviyorsan benim arzu ettiğim şekilde hareket edersin.

Koca Râkım, dadısına böyle hitap ettikten sonra, "Hazır İngiliz kızlarını bugün başlattık ya! Dur bakalım şu Çerkez'i de başlatalım, bu mu onları geçer yoksa onlar mı bunu?" diye Canan'ı yanına çağırıp ona da alfabeyi çizerek gösterdi. Vay kızcağızdaki sevinç! Evet, Çerkez kısmı okumaya pek düşkün olduğundan bir Çerkez'i okutmak kadar sevgi gösterisi olmaz.

Şu kadar ki Canan'ın İngiliz kızlarını geçeceği daha ilk haftasında anlaşıldı. Zira Râkım her gece Canan'ın yanında bulunuyor, kız da layıkıyla öğrenmiş olduğu dersi yenilemesini istediğinden mecburen yeniliyordu.

Öte tarafta İngiliz kızlarına da devam edişi bir aya varmış ve bu bir ayda verdiği dört dersle kızlara yalnız "ا (elif), ب (be)" gibi harfleri değil, "ا (e), اب (eb), ببب (bebebe)... vs." gibi harflerin birleşme kurallarını da belletmiş ve bunların hangisinin kelimenin ortasına, hangisinin

sağa ve sola geleceğini[1] anlatmıştı. Daha sonra ayrıca "ا (elif), و (vav), ه (he), ى (ye)" harflerinin Türkçe harf-i med; zamme, fetha ve kesre işaretlerinin de hareke[2] olduklarını ve bunların görevlerini anlatarak "baba, kuzu, küpe, tûtî" gibi kelimeleri yazdırmaya bile başlamıştı. Ama Canan bunlarla karşılaştırılamaz. Bir ay içinde Canan dört beş heceden oluşan kelimeleri yazabildiği gibi bunları "benim, senin, onun, bizim, sizin, onların" gibi kelimelerle de birleştirebiliyordu.

Demek oluyor ki Râkım ders vermek için kendisince bir metot geliştirmişti.

Evet! Öyleydi.

Bir cuma günü Râkım her zamanki gibi Mr. Ziklas'ın evine gidince kime rastlasa beğenirsiniz? Felâtun Bey'e rast gelse beğenirsiniz ya? İşte ona rast geldi. Felâtun Bey'i kızlarla anne ve babalarının yanında buldu. O gün ders günü olduğundan öğretmenin gelişi bekleniliyor, Felâtun Bey de kızların derslerini imtihan ediyordu. Râkım Efendi'yi görünce İngilizlere de anlatabilmek için Fransızca olarak ve tebessümle:

Felâtun — Ha ha hay! Sen miydin birader, hanımların hocası?

Râkım — (Mahzun bir şekilde) Evet efendim, bendenizdim beyim!

Mr. Ziklas — Vay! Demek oluyor ki tanışıyorsunuz!

Felâtun — (Ağırbaşlı bir şekilde) Evet! Kendilerini çok severim. O da beni sever zannederim.

Râkım — Dünyada benim sevmediğim adam mı vardır? Ben ki herkesin takdirine şiddetle muhtacım, herkesi sevmeye bu açıdan da mecburum.

---

1 Eski yazıda harflerin yazılışı kelimenin başında, ortasında ve sonunda farklılık gösterir.

2 Harf-i med, Osmanlıcada kendinden önceki harfin uzun okunmasını sağlayan harflerdir. Hareke de Arap ve Osmanlı alfabesinde harflerin nasıl seslendirileceğini göstermek için üzerlerine veya altlarına konan fetha (üstün), kesre (esre) ve zamme (ötre) işaretlerinden her biri.

Felâtun — (Râkım'a) Mr. Ziklas ve Mrs. Ziklas'la tanışalı iki ay oldu. Sizin de buraya girişiniz bir ayı geçmiş ama nasılsa denk gelememişiz.

Râkım — Kısmet bugün içinmiş efendim.

Felâtun — Tanışıklığımız babam aracılığıyla oldu. Kendilerini benden evvel tanımak şerefine nail olmuşlar. Sonra beni de getirip Mr. ve Mrs. Ziklas ile kızlarına takdim ettiler.

Mrs. — Evet! Bu iyiliklerinden dolayı babanız efendi hazretlerine nasıl teşekkür edeceğimizi bilememekteyiz.

Felâtun — (Gurur içine tevazu katmış bir halde) O sizin nezaketiniz gereğidir efendim.

Aradan bazı havadan sudan sözler geçtikten sonra:

Râkım — Beyimiz, müsaade buyurur musunuz, biraz da derse bakalım mı?

Felâtun — (Hâlâ o mübarek tebessüm dudakları üzerinde tazelenerek) Hay hay! Hatta ben de şimdi hanımları imtihan ediyordum.

Râkım — Nasıl, bari epeyce buldunuz mu?

Felâtun — (Hâlâ o mübarek tebessümle) Hanımların zekâlarına ve kavrayışlarına söz ister mi? Fakat birader ben bu derslerin içinde bazı şeyler görüyorum da bir mana veremiyorum. Kısaca şu alfabede bu "pe, çim, je"[1] harfleri var mı ya? Biz mektepteyken elif, be, te, se cim, ha, hı, dal, zel, rı, ze, sin, şın... diye okuduk. Bunları görmedik, bunlara ne isim vermeli?

Can — Evet muallim efendi! Felâtun Efendi öyle söyledi. Bizim aklımız karıştı.

Râkım — Hayır efendim! Bunda akıl karıştıracak bir şey yok. Felâtun Beyefendi iyi bilirler ama birdenbire akıllarına gelmedi. Gerçi beyim, mektepte biz buyurduğunuz gibi okuduk. Ama bizim okuduğumuz alfabe yalnız Arapça içindir. Türkçe içinse ondan fazla birkaç harfe ihtiyacımız vardır.

---

1 Arap alfabesinde pe (p), çim (ç), je (j) harfleri yoktur. İranlılar alfabelerine eklemiş, Türkler de Farsçadan alıp kullanmışlardır.

Mesela "paşa, çavuş, müjde" yazacağımız zaman nasıl yazarız? Elbette bu harflere muhtaç olmaz mıyız?

Meğer Felâtun Bey evvelce bu harfleri görüp de eski alfabede olmadığını düşündüğü zaman hazır acemi İngilizlere Felâtunluk satmak için muallimin asla Türkçe bilmediğini ve böyle adamlara başvurulursa kızların hiçbir şey öğrenemeyeceklerini falanı söyleyerek henüz kim olduğunu bilmediği muallimi bir güzel küçümseyip alaya almış. Şimdiyse işi anlayınca suratına garip bir kırmızılık gelerek:

Felâtun — Evet! Evet! Hakkınız var. Anladım!

Mr. — Ben de öyle düşünmekteyim. Bizde Türkçe harfleri öğrenmek için bir kitapçık var, onda bu harfler mevcuttur.

Felâtun — Benim de aklıma geldi. Efendi, bir şüphem daha var ama söylemek için muallim efendi hazretlerinin izinlerini isterim.

Râkım — Estağfurullah efendim! İsteğimiz hanımların faydalanmasıdır. Şayet zatıâlinizden faydalı bazı tavsiyeye nail olursak fayda...

Felâtun — Estağfurullah efendim! Hatırıma gelen şu ki biz şu b'yi (ب) görmüşsek de böyle b'leri[1] (ببب) görmemişizdir. Hani ya demek isterim ki efendim, böyle karışık kuruşuk şeylerle hanımların zihni bozulmasa daha iyi olurdu.

Margaret — Öyle ama bu şekilde öğrenmezsek harfleri birbirine nasıl bitiştirebiliriz? İşte babamın biraz önce bahsettiği kitapçık yanımızda. Biz hoca efendinin verdiği dersleri o kitapçığa denk değil, ondan daha üstün bulmaktayız, diye kız kitapçığı açıp bahsedilen harfleri gösterdiyse de Râkım ona lüzum bırakmayıp bir kalem alarak:"Efendim! Mesela Mustafa yazacak olsak 'mim, sad, tı, fe, ye' diye harfleri ayrı ayrı yazmayız. Bunları Mustafa şeklinde birbirine bağlayarak yazarız" deyince Felâtun bunun da farkına varmış ve fakat bu defaki utancı evvelki utancını geçmiştir.

---

1 "Be" harfinin kelime başında, ortasında ve sonunda yazılışını göstermek için üçü peş peşe bitiştirerek yazılmıştır.

Amma yaptınız ha! Artık Felâtun alfabeyi de bilmesin, olur mu?

Bilmiyor değildi. Fakat hani bazı adamlar vardır ki kendi bildikleri şeyleri nasıl öğrenmiş olduklarını bilmezler. Özellikle memleketimizde bilenlerin çoğu bildiklerini nasıl öğrenmiş olduklarını bilmezler. İşte Felâtun Bey de bildiği şeyi nasıl öğrenmiş olduğunu bilmeyenlerdendi. O kadar şaşırmayınız. Biz bir efendi gördük ki gerçekten kâtip ve hüsnühat sahibiyken divani kırması[1] olarak tamamı bir yerde ve birbirine bitişik yazdığı "bulunduğundan" kelimesinin yazımında o birleşme kurallarını göstermekten ve tarif etmekten aciz kaldı!

Felâtun Bey yaşadığı utanç üzerine daha fazla rahat edemeyip biraz sonra kalktı gitti. Râkım ise bey gittikten sonra ne erdemi ne de cehaleti hakkında tek kelime etmeyip yalnız kendi işiyle meşgul olmuştu. Fakat akşamüzeri giderken kızlar ve anne babaları huzurunda "Efendim, böyle haftada bir ders hanımlar için az ve bana ettiğiniz lütfu ise hizmetime oranla çok görüyorum. Rica ederim dersleri haftada iki defaya çıkarmaya izin veriniz" demiş ve bu ricası memnuniyetle kabul olunmuştu.

Bir ayda Râkım Efendi'nin Mr. Ziklas'ın evinde kurduğu yakınlığın derecesini sorar mısınız? O kadar ki, bu aile arasında yalnız hoca sıfatıyla değil, belki aile dostu, namuslu, edepli, mahcup, âlim, kâmil biri olarak görülür, ona göre kendisine saygı gösterilirdi.

O akşam Râkım, evine biraz erkence geldi ve evinde fevkalade bir şey gördü. Gördüğü fevkalade şey ise Canan'ın orada bulunmamasıydı.

Râkım — Dadı! Canan nerede?

Fedai — Buradadır beyim!

Râkım — Buranın neresinde? İşte evimiz üç oda bir sofadan ibaret. Her yere baktım yok.

---

1 Divani kırması: Bir yazı tarzı olan divani yazının kolaylık ihtiyacından doğan, müsveddelerde ve kayıtlarda kullanılan, diğer bir yazı tarzı rikayla birleşmiş basit bir çeşidi.

Fedai — (Biraz bozularak) Buradadır beyim. Şimdi gelir.

Râkım — Canım neredeyse söyle. Söylenmeyecek bir yerdeyse onu da söyle. Benden saklı bir işiniz var diye mi düşüneyim?

Fedai — Vallahi beyim, biz bu işi senden saklı yapmaya karar vermiştik ama hata etmişiz.

Râkım — (Telaşla) Ne oldu canım?

Fedai — Bir şey olduğu yok. Komşumuz ... Beyefendi cariyeleri için piyano öğretmek üzere bir madam bulmuş. Biz de heves ettik, sana söylesek belki izin vermezsin diye korktuk da...

Râkım — (Biraz öfkeyle) Evet dadıcığım! İzin vermezdim. Hâlâ da iznim yoktur. Canan piyano öğrenmek hevesine düşmüşse hiçbir arzumuzun gerçekleşmesine mani olmayan Cenabıhak bu arzunun gerçekleşmesini de kolaylaştırır. Sana fikrimi doğrudan doğruya söyleyeyim mi? Sen yanında olmadıktan sonra Canan'ın sokak kapısından dışarı çıkmasına bile razı değilim. Sen yanında olduktan sonra nereye istersen al götür. Dünyanın hali acayiptir. Sonra kıza verdiğimiz terbiyeyi kabul ettiremezsek yazık etmiş oluruz.

Biçare Râkım bu sözleri öyle edebi bir üslupla söyledi ki dadısına anlatmak istediği fikri, Fedai fazlasıyla anladı. Aradan yarım saat kadar zaman geçtikten sonra Canan da geldi. Beyi eve gelmiş bulunca huzuruna çıktı, ama korkusundan titreyerek çıktı. Yani Râkım sert bir söz söyleyecek olsa kıza neredeyse bir fenalık geleceğini halinden anlamıştı. Bunun üzerine:

Râkım — Gel bakayım Canan! Gel korkma yavrum. İşte ben dadıma tembih ettim. Bundan sonra nereye gitmek isterseniz dadımla beraber gidebilirsiniz. Fakat dadım olmayınca kapıdan dışarıya çıkmana rızam yoktur. Sen piyanoya mı heves ettin kuzum? Ben sana piyano alırım. Ben de buraya senin için bir öğretmen getirebilirim.

Zavallı kızcağız, efendisinin kendisini azarlamayıp üstelik piyano alacağını vaat ettiğini işitince sevincinden efendinin boynuna sarılacağı geldi. Bu iyiliğe teşekkür edecek

oldu. Lakin Türkçeyi daha yeterince bilmediğinden söyleyeceği söz de ağzında kaldı.

Bundan sonra, artık Râkım'da bir piyano ile bir de piyanocu arayışı baş gösterdi. Her akşam evine gelip de Canan'ın yüzünü görünce sanki kızın çehresi "Hani ya vaadin?" diye soruyormuş gibi hissederek mahzun oluyordu. O ara parası yirmi beş otuz lira verip de bir piyano almaya müsait değildiyse de bu amaçla bir borca girmeyi göze almak Râkım için işten bile değildi. Fakat asıl mesele usta meselesiydi ki ayda dört beş lira usta ücreti vermek Râkım için güçtü.

Bir gün Râkım yine Beyoğlu'nda Mathieu Ancel adında bir Fransız dostunun evindeydi. Salonda bulunan dört beş kadın piyano çalıyorlardı, bunların birkaçı da Mathieu'nun eşi ve kız kardeşi gibi akrabasıydı. Râkım'ı herkes sevdiği gibi bu aile de pek sevdiğinden o gün orada bulunması evdekiler için ayrıca bir memnuniyet sebebi oldu. Hatta Râkım tarafından diğerlerini temsilen edilen rica üzerine esmer ve güzel bir madam piyano başına geçip "O dökülen kumral saç" ile "Hüsnünde var iken" gibi birkaç alaturka hava da çalmıştı. Orada bulunanlar bu havaların Râkım'ı mutlu edeceğini hesap ettikleri halde aksine kederlendirdiğini görerek şaşırdılar. Öyle ki sebebini sormaya mecbur oldular. Râkım "Adam! Bende olan çocuklukları bilmez misiniz?" diye savunmak istediyse de kimisi Râkım'ın bir aşk ateşiyle yandığına, kimisi başka bir şeye yorduğundan Râkım "Hayır efendim, hayır! Gerçi gönlüm pek hassastır. Ancak henüz bir aşkla bağlı olmayıp tamamen hürdür. İşin içinde başka iş var. Bir cariyem var ki piyano çalmaya heves ederek ... Bey'in evine gelen bir öğretmenden diğer cariyelerle beraber ders almaya gidiyormuş. Henüz acemi, henüz âlemde bir şey olmayan, âlemde var olduğunu da bilmeyen bir kızı öyle her yere göndermek beni düşündürdüğünden engelledim. Kendisine piyano alacağımı da vaat ettim, şimdi aklıma yine o geldi de..." diye halini açıkladı. Derken bahsedilen esmer madam ayağa kalkarak "Evet efendim! Siz benim en yetenekli öğrencimi elimden aldınız. Ben öteki

aşüftelere bir şey öğretemiyorum. Beş hafta oldu ki o kızı dersinden men ettiniz, şimdiye kadar daha ileri giderdi" deyince Râkım bu tesadüfe şaşırarak:

Râkım — Demek oluyor ki öğretmeni sizdiniz Madam?

Madam — Evet efendim! O şerefle müşerreftim.

Râkım — Estağfurullah! Fakat...

Madam — Yok! Kızı ahlakı için engellediyseniz kabahatiniz yok. Zira arkadaşları pek şeytan şeylerdi.

Mathieu — Güzel ama şimdi bunun çaresi?..

Râkım — Vallahi efendim, çaresi Madam'a bizim kız için rica etmektir ama...

Mathieu — Evet, işte o "ama"sı fena... Ben de biliyorum ki fena... Zira bizim Baba Râkım öyle bir liraya filan öğretmen getirtemez ki!

Esmer Madam — Bilhassa ben, Râkım Efendi'ye bir liraya da gitmem! Daha çok bir şey için gitmek isterim.

Hepsi birden — Nedir bakalım o çok şey?

Esmer Madam — Büyüktür efendim, büyük. Râkım Efendi'nin dostluğu! Eğer beni dostluğuyla ödüllendirirse her hafta ... Bey'den çıkınca onun cariyesine de giderim.

Râkım — (Büyük bir teşekkürle) Demek oluyor ki bizi iki taraftan ihya edeceksiniz efendim.

Esmer Madam — İşte benim pazarlığım budur! İşinize gelirse...

Esmer madamın adı Josephino'dur. Madam Josephino'nun Râkım için bu lütfu vaat etmesi yalnız Râkım'ı değil bütün topluluğu memnun etmişti.

Josephino — Bak, yalnız bir şey var ki o olmazsa olmaz. Kaliteli bir piyano isterim. Öyle olur olmaz piyanoya ben parmaklarımı dokunduramam. En azından sekiz yüz frangı gözden çıkarmalı.

Oradakiler — Öyle ya!

Râkım — Olur olmaz piyanoya parmak dokundurmanızı ben de uygun görmem. Lakin piyanoyu seçebilmekte acizim. Hangi piyanoyu beğenmişseniz emrediniz, şimdi alayım.

Josephino — Buradan çıkınca beraber gideriz.

Râkım, Josephino'nun bu lütfuna da teşekkür etmişti. Gerçi Josephino bu iyiliği Râkım'dan çok Canan'ın hatırı için esirgemediğini söylemişse de biz meselenin asıl içyüzünü bilmiyoruz. O ... Bey'in cariyeleri pek hafifmeşrep olduklarından hiçbir şey öğrenemiyorlardı. Canan ise kendisine bir kere gösterilen dersi derhal kaptığından ileride ... Bey, cariyelerinin hiçbir şey öğrenemediklerini iddia edecek olursa Josephino "İşte falan kızcağıza da onlara verdiğim dersi verdim, o çok iyi öğrendi, bunlarsa gayret göstermedikleri için öğrenemediler" demek için işi bu surete dökmüştü. Nemize lazım? Râkım'ın ihtiyacı bir öğretmeneydi. İstediğinden iyisini, hem de bedavaya buldu.

Mathieu'nun evinden çıktıktan sonra gittiler. Kule Kapısı'nda bir müzikçi dükkânına girip Josephino'nun seçtiği gayet iyi bir piyanoyu yedi yüz franga satın aldılar. Râkım dört yüz frangını peşin verdi. Kalanı için de yine Josephino'nun tavsiyesi üzerine bir ay mühlet alıp piyanoyu sırık hamalına[1] yüklettiği gibi evine aşırdı.

Vay Canan'daki sevinç! Kız çıldıracak be! Öteki odada dadının boynuna sarılmış yüzünü gözünü öper! Bu hali Râkım da gördü. Canım ne kadar da duygulandı ya! Kızın bu kadar sevinci de Râkım'ın hissiyatını gıcıklayıp gözleri yaşla dolarak bu lütuf ve iyiliklerin vasıtası, kerem sahibi Allah'a kalben yönelerek biçare bir kızcağızı bu kadar sevindirdiği için teşekkürlerini sundu.

Üç odadan ibaret olan evi, üç kişi aralarında paylaşarak bir de misafir kabul edecek yer olmak üzere salonlarını döşemişlerdi. Madem sözü bu kadar açtık. Geliniz şu evin içine bir göz gezdirelim:

Evceğiz bir katlıydı. Zemininde mutfak, kiler, odunluk ve ev altı[2] olup merdivenden çıkılınca ufak bir girintiye varılır ve karşılaşılan camlı kapı açılınca salona girilirdi. Eski halindey-

---

1 Bir sırığa veya iki sırık arasına asılmış yükü, sırık uçlarını omuzlarına alarak ikili veya dörtlü olarak taşıyan hamallardan her biri.

2 Eski evlerde ahır, ambar olarak kullanılan zemin kata ev altı denirdi.

ken üç odanın üç kapısıyla bir de tuvalet kapısı salona açılırdıysa da daha sonra gördüğü tamir esnasında Râkım birisi merdivenin karşısına ve ikisi de sağ tarafa denk gelen oda kapılarının önüne bir buçuk arşın[1] mesafeden bağdadi[2] bir duvar çektirmiş, böylece kapılar bir koridorun içinde kalmıştı. Tuvalet ise karşıya denk gelen odanın sol tarafında kalır ve bu halde gerek odalar ve gerek tuvalete yol veren koridorun yalnız bir kapısı sağ taraftan tamamen salonun ortasına açılırdı. Salonun sağ yanı dediğimiz taraf sokak üzeri tarafıdır ki bu durumda odalar ışığını sokak tarafından alıyordu. Salonunsa sol yanda üç penceresi olup, bunların ortada bulunanı karşısındaki kapıyla uyumlu olması için "yarık pencere" denilen camlı kapı gibi bir şeydi, yanı başlarında bulunan diğer ikisi de normal birer pencereydi. Bu pencerelerin açıldığı taraf dört yüz arşın kadar ufacık bir bahçe olup, zemini sokak zemininden yüksekçe olmakla beraber salonun camlı kapısından üç ayak bir merdivenle bahçeye inilebiliyordu.

Evin şeklini ve bölümlerini anladınız ya?.. Şimdi bunun içini güzelce boyayınız, kâğıtlayınız, yerlere en güzelinden kilimler döşeyiniz. Salonun içine yarım takım kanepe, bir ayna ve bir konsol koyunuz. Aynanın iki tarafına iki güzel resim de asınız, işte Râkım'ın salonunu şekillendirmiş olursunuz. Hele merdiven yanındaki camlı kapıya karşı gelen duvara piyano da konulduktan sonra o mini mini salon ne kadar güzel olur!

Râkım'ın odası sağ tarafından en başta bulunan odadır. Kapısından girerseniz bittabi karşınıza pencereler denk gelir. Odanın sağ tarafı kütüphanedir, sol tarafında Râkım'ın karyolası görülür. Kapıdan girildiği zaman iki tarafında kalan boşlukta da birer dolap vardır ki içinde antikaya ve tuhaf şeylere dair birçok hırdavat doludur.

Bu odanın yanındaki oda Canan'a ayrılmış. Gerçi Canan'ın kendisine kapı komşu olmamasını Râkım istemişse

1 Eskiden kullanılan ve yaklaşık 68 santimetreye eşit uzunluk ölçüsü.
2 Bir mimari tarz, duvar örme tekniği.

de bu odanın yüklüğü[1] olmadığından dadı burada rahat edemeyeceğini söyleyerek orasını kesinlikle Canan'a ayırmıştı. Odaya girildiği zaman yine sol tarafta bir karyola, sağ tarafında ufak bir konsol, üzerinde bir güzel ayna, yanında iki çiçeklik, kapı tarafında tuvalet takımı[2]! Pencerelerin tarafında da bir küçük masa ve üzerinde dikiş falan edevatı görülür.

Bu arada şunu da hatırlatalım ki Râkım'ın topu topu bir tuvalet takımı olup o da Canan'ın odasında bulunduğundan sabahları hazırlığını orada yapıyordu.

Öteki hattaki dadının odasına gelince: Bu odanın penceresi olmayıp koridorun oradaki bitiminde bulunan bir pencerenin bahçeden aldığı ışıkla Fedai'nin odası da yarım yamalak aydınlanıyordu. Bu oda, eski zaman odaları gibi yüklü dolaplı bir şey olup dadı kalfa karyolada yatmadığından alaturka yatak takımı yüklüğünde dururdu. Halbuki evin sandık odası da bu odaydı. Gerek Râkım'ın gerek Canan'ın sandıkları da yük altında bulunan bölmelerinde duruyordu.

Josephino dersleri için perşembe günlerini ayırmış olduğundan ilk defaki perşembe günü Râkım Efendi de evinde bulunup, akşam beş civarı Madam geldi çattı. Canan gelen hocanın kendi hocası olduğunu görünce Madam'ı kucaklayıp yarı Çerkezce yarı Türkçe bir tarzda memnuniyetini göstermişse de Josephino bir kelime bile Türkçe anlamadığından o da kızı kucaklayıp öperek Râkım'a "Mösyö Râkım! Şu çocuğun lisanını anlamam ya! Fakat bunun gözleri, hal ve tavrı ne demek istediğini bana pekâlâ anlatıyor" dedi.

Râkım Josephino'nun Canan'a gösterdiği muhabbete de memnun ve müteşekkir olup bu biçare kızcağızı öğrenciliğe değil, kız kardeşliğe kabul etmesini tavsiye etti.

Josephino Râkım'ın salonunu pek güzel buldu. Hele salondan bahçeye bakıp bakım ve düzeninin pek güzel olduğunu görünce daha ziyade memnun olup:

---

1 Yüklük: Eski konaklarda odaların kapı tarafındaki duvarlarını boydan boya kaplayan gömme dolap.

2 Tuvalet takımı: Giyinme, süslenme, yıkanma, tıraş olma, taranma işlerinin önünde yapıldığı aynalı mobilya.

Josephino — Mösyö Râkım! Evinizi pek beğendim. Ne zevk sahibiymişsiniz! Vallahi kutu gibi bir saloncuk. Ama odalarınızı da görmek isterim.

Râkım — Madam! Bundan başka yerlerimiz yalnız yatak odalarından ibarettir.

Josephino — Çocuk olmayınız! Biz dost olacak değil miyiz? Yatak odaları olsun, göreceğim. Serbest adamlarda bu düşünceye şaşılır.

Bu lakırdı üzerine Râkım odaları da Madam Josephino'ya gösterdi.

Canan'ın doğal yeteneğini artık uzun uzadıya tarif etmek gerekir mi?

Josephino odaları tertemiz bir halde buldu. Her şey yerinde, her şey intizamında. O kadar memnun oldu ki böyle bir eve, böyle bir cariyeye sahip olmanın saadet olduğunu bin defa tekrar etti. Râkım, dadısı Fedai'yi de takdim edip annesi yerinde olduğunu anlatınca, Josephino onun da iltifatlarına boğuldu.

Bugün Canan'ın Râkım Efendi'nin evine gelişinin üçüncü ayı olup üstelik Josephino bir aydan beri Canan'ı görmediğinden ve bu müddet zarfında Canan'ın bakımına ve süslenmesine devam edilerek kıza renk ve can gelmiş ve güzelliği artmış bulunduğundan, Josephino yarım saat içinde Canan'ın dersini verip bitirdikten sonra Râkım'la Canan hakkında şu bir iki sözü konuşmaya mecbur oldu:

Josephino — Uzatmayınız Mösyö Râkım! Cariyeniz pek güzel, pek zeki, pek kavrayışlı!

Râkım — Daha da yavaş yavaş açılır Madam!

Josephino — Onu demek istemiyorum. Siz de gençsiniz, o da! İki genç bir yerde... Fena âlem değildir ha!

Râkım — Yok, işte bu fikriniz yanlıştır.

Josephino — Niçin, sanki ayıp bir şey mi?

Râkım — Ne ayıp olacak? Hususi cariyemdir.

Josephino — Öyleyse ne...

Râkım — Ama ben kendisini kardeş gibi seversem daha fazla memnun olacağım.

Josephino — Durunuz bakalım o sizi kardeş gibi sevecek mi?

Râkım — Benden kardeşlikten başka bir şey görmezse ne yapacak? Elbet o da beni kardeş gibi sevecek.

Josephino — Onlar bugünkü laflar kuzum. Durun bakalım, biraz daha zaman geçsin de... Siz de melek misiniz sanki? Bir güzelden istifadeyi protesto mu ettiniz?

Râkım — Yok! Hatta bu istifade için fedakârlık bile ederim, ama Canan'ı o yolda yetiştirmek istemem.

Josephino — Neyse, sizi tebrik ederim dedim ya?

Josephino bu sözleri bitirdikten sonra saat altı buçuğa gelmiş olduğundan Râkım'a Canan'a ve Fedai'ye veda ederek çıktı gitti.

Bu Canan'ın ne emellerle satın alındığı hatırınızda duruyor ya? Güya ihtiyar Fedai'yi rahat ettirmek için alınmıştı, öyle değil mi? Halbuki biçare Fedai hâlâ mutfaktan çıkamamıştı. Canan'ın kendisine yardımı yalnız yukarı hizmetini üzerine almasından ibaret olup haftada bir gün de çamaşıra soyunur ve diğer vakitlerini ise giyinmiş kuşanmış olarak dersiyle, dikişiyle geçirirdi. Hele piyano geldikten sonra artık bir dakikasını boş geçirmemeye başladı. Dersten usansa piyanoya, piyanodan usansa dikişe oturur; sadık Fedai ise kızcağız ne kadar kendini eğlendirirse o kadar memnun olurdu.

Fedai'nin bu kızı Râkım'dan kıskanmadığına şaşırıyor musunuz? Ne mümkün! Fedai'nin elinden gelse kızı hemen kaptığı gibi Râkım'ın koynuna koyacağı aşikârdı. Hatta "Benim beyim melek midir nedir? Karşısında peri gibi kız gezdiği halde asla bir alıcı gözle baktığı yok" diye canı bile sıkılırdı. Ne zaman moda bir kumaş çıksa dadı kalfa Râkım'a rica ederek "Gençtir, giyinsin kuşansın, karşında temiz gezsin" diye mutlaka aldırır ve aldırdığı anda nerede güzel biçki biçen bir hanım varsa götürüp rica minnet en yeni modada biçtirir ve kızın kendisine diktirip giydirirdi. Sonra Canan biçmek için bile kimseye muhtaç olmadı ya? Hangi entari kendisine daha çok yakışırsa onu söker ve onun üzerinden yenisini biçip, ardından ikisini dikerek

amacına ulaşırdı. Biçare kızcağız endam düşkünü, güzellik züğürdü değildi ki giydiği kendisine yakışmasın! Ne giyerse kaşık gibi yakıştırırdı.

Okuyucularımız arasında bu kadar saadeti Râkım'a çok görenler varsa zulmetmiş olduklarını kendilerine hatırlatırız. Bir adam ki yedi sekiz sene, gece gündüz demeyerek göz nuru döküp kendini yetiştirmeye çabaladıktan sonra bu kadar mükâfata da nail olmazsa eğitimin ve okumanın ne ayrıcalığı kalır?

Tahsilde Canan nasıl bir süratle ilerlerse, İngiliz kızları da o oranda süratle gitmekteydi. Bunlar her ders günü hocalarından kırk elli kadar Türkçe kelime sorarak ve bir deftere kaydederek ezber ederlerdi ki şu halde çatara patara lisan konuşmaya bile başlamışlardı. Hele okuma ve yazma hususunda, başkalarının başka hocalardan bir senede öğrenemeyecekleri kadarını bunlar öğrenmişlerdi.

Râkım'a karşı ailece duyulan hürmete ve saygıya eklenen aşırı muhabbet gereğince Râkım bazı kere akşam yemeği için de bunların evinde kalmaya başladı. Hele bir pazar günü ailece Kâğıthane'ye gidilmiş ve Râkım'ın arkadaşlık tarzından hepsi için memnuniyet hâsıl olmuştu. Lakin münasebet ve muhabbet yalnız bu derecede kalmadı. Mr. Ziklas'ın bütün diğer İngilizler gibi denize merakı olduğundan ve Râkım'da da bu merak Ziklas'tan aşağı kalmadığından Ziklas'ın satın alıp edindiği iki çifte[1], bir âlâ kik[2] sandalı Salıpazarı limanına Râkım'ın korumasına ve gözetimine verdiler. Bazı pazar günleri Râkım, sandalı Tophane iskelesine getirerek İngilizlerle orada birleşip binerler, Kadıköy'e, Adalar'a doğru çıkıp yelken kullanarak voltalar ederlerdi. Lakin bu sandal seyahati ayrıca tarif edilmeye layık bir şey olduğundan birkaç satırı esirgemeyelim.

Can ile Margaret'in sandalla seyahate çıkılacağı zaman kendilerine has denizci kıyafetini giymeleri âdetleriydi. Bu

---

1 Çifte: Aynı kişi tarafından çekilen, karşılıklı çift kürekleri bulunan kayık ve sandal.

2 Kik: Dar, uzun ve hafif bir yarış kayığı.

kıyafet başta ruganları, gemici şapkaları ki etrafını bir mavi kurdele kuşatmış ve yine mavi bir kurdele çene altından sığındırık[1] gibi geçmiştir. Saçları toplanıp ve kuru kuruya taranıp omuzlar üzerine salıverilmiş. Arkada beyaz bir Frenk gömleği ki yakaları mavi, devrik yerinde birer beyaz çapa resmi vardır. Gömleğin kolları da mavidir. Bu gömlek üzerinde şinel[2] tarzı kısa bir yağmurluk, lakin bunu lüzumuna göre üzerlerine de alırlardı. Ayakta dizden yukarıya kısa ve beyaz bir fistan, bu da mavi kurdeleden askılarla omuzlarına sabitlenmiş. Fistanın üzerinde birer mavi kuşak, bildiğiniz yün kuşaktır. Ayakta dizden yukarı ta butlara kadar birer beyaz çorap, bunun üzerine baldırlara kadar yüksek birer çift mavi potin... İşte bir de yarım daire mavi canfesten[3] bir boyunbağı bu kisveyi tamamlardı.

İşbu iki genç tayfa kürek oturaklarına oturdukları zaman Ziklas dümen yekesini ele alır, Râkım ile Mrs. Ziklas da karşı karşıya otururdu. Yelken fora etmek, yelken sarmak iki genç tayfanın hizmetiydi, eğer kürek çekmek gerekirse o zaman dümen yekesini Mrs. Ziklas eline alıp kocasıyla Râkım ve iki güzel tayfa da küreğe geçerlerdi. Sandalın içinde çerezlenecek ufak tefek her şey bulunduğu gibi âlâ İngiliz arpa suları da eksik olmadığından bu sandal seyahatinde alınan zevke sefaya Râkım doyamazdı. Hele hava düşüp de kürek çekilmesi gerektiği zaman büyük kız pruva tarafından birinci hamlada[4], Râkım ikincide, küçük kız üçüncüde, babaları da dördüncü hamlada bulunduğundan ve İngiliz gemicileri gibi küreklere eğilerek asıldıkları için ta arka üzeri yatıncaya kadar yaslandıklarından her ne kadar biraz yan tarafta kalırdıysa da her halde Râkım kendisini büyük kızın kucağına yaslanmış ve küçüğü de kendi kucağına dayanmış görürdü ki her şeyden çok zevk aldığı hal buydu. Lakin analarına yahut babalarına bir şüphe verir miydi zannedersiniz?

1 Eski kıyafetlerde fesin başta durması için çene altından bağlanan bağ.
2 Kolsuz bir tür palto.
3 Canfes: Parlak, ince, iki renkli gibi görünen ipekli kumaş.
4 Hamla: Sandalda oturak.

Vay! Râkım'da böyle hevesler de vardı ha?

Niçin olmasın? Size Râkım'ı yemezler içmezler, erkeklik ve dişilik onlarda yoktur diye mi tanıttılar? Bununla beraber Râkım'ın aldığı zevk bütün bütün hissi ve kalbi bir şey olup bu içsel zevkin gerçeğe dönüştürülmesini asla hatırına bile getirmediği için analarına, babalarına şüphenin ipucunu bile vermezdi.

Sandal seyahati dedik de hatırımıza geldi. Bir gün Felâtun Bey de Zıklas ailesiyle sandal seyahatine çıkmıştı. O gün biraz lodoslu olan hava Adalar açıklarında büyücek dalgalar meydana getirdiğinden volta vurdukları esnada denizin sandalı karpuz gibi kaldırıp kaldırıp da yere vurması İngilizler için en büyük zevk olduğu halde Felâtun Bey'in canını başına sıçratmış ve hele bir defasında "Anacığım! Anacığım!" diye bağırmıştı. Gerçi İngilizler bu laftan bir şey anlayamadılarsa da Bey'in hal ve hareketinden korku ve dehşetini çıkardıkları için o günden sonra bir süre de bu halle eğlenmişler, bunu Râkım'ın kulağına kadar ulaştırmışlardı.

Söz yine Felâtun Bey'e mi geldi?..

Öyleyse söylenilecek ufak tefek birkaç şey daha olduğundan şu sırada onları da anlatıverelim...

Dördüncü Bölüm

Kış gelmiş ve günleri kısaltmış olduğundan Râkım Efendi İngiliz kızların derslerini akşam saat sekizden dokuz buçuğa kadar olan zamana ayarlamıştı. Kendisi dakikliğe adeta bir İngiliz kadar özen gösterdiğinden her zaman saat tam sekize birkaç dakika kala gelir ve sekizde derse başlardı. Gerek kızlar ve gerek anne babaları ders akşamları saat altı buçukta gelerek yemeğini de birlikte yemelerini Râkım'dan pek çok rica ettiklerinden bir akşam Râkım, yemeği de bunların evinde yemek için Beyoğlu'na erkence çıkmak lüzumunu gördü ve yola düştü.

O akşam Tophane'den Boğazkesen Caddesi'yle Firuzağa üzerinden Taksim'e çıkmayı düşünmüş olduğundan tam bozahane[1] başına geldiğinde Felâtun Bey'e denk geldi. Onu yarı belinden aşağısı boza ya da salep gibi bir şeye bulanmış olduğu halde telaşla bozahaneye girer görünce:

Râkım — Vay beyimiz! Bu hal ne? Üzerinize boza dökülmüş desem, bozahaneye henüz giriyorsunuz.

Felâtun — Vallahi birader sorma! Şurada bir aşçı dükkânından geçiyordum. Herif camın iç tarafına bir koca tabak mayonezli balık koymuş. Nasılsa ayağım sendeledi. Güya cama dokunmamak istedim, beceremedim. İşte mayonez tabağını üzerime giydim.

Râkım — Allah Allah! Çok şükür ki cam bir yerinizi sakatlamamış!

---

1 Eski İstanbul'da boza satılan ve içilen yer.

Felâtun — İşte ben de ona şükrediyorum ya! Hem demek oluyor ki bu akşam Beyoğlu'ndasın.

Râkım — Evet efendim. Bizim Mr. Zıklas'tayım.

Felâtun — Allah versin birader, Allah versin. Artık ahbaplığı arttırdınız.

Râkım — Ne yapalım efendim! Çalışmalı!

Felâtun — (Alaycı) Canım çalışmalı ya! Şu matmazeller için söylüyorum. Seni ağızlarından düşürmüyorlar da... Kadınlara çatmak da sana mahsus bir muvaffakiyet. Canına yandığım! Ben ne yapsam yaranamayacağım, vesselam.

Râkım — Öyleyse ben size bir akıl öğreteyim.

Felâtun — Vallahi lütfetmiş olursunuz.

Râkım — Ben kadınlara asla yaranmak hevesinde bulunmadığım için beni seviyorlar. Eğer siz de bu halde olursanız daha çok muvaffakiyete ulaşabilirsiniz.

Felâtun — Deyiniz bakayım beni aldatabilir misiniz? Ben sizin ne saman altından su yürüttüğünüzü bilmez miyim?

Râkım — Ne saman altından su yürüttüğümü bendeniz bilemiyorum. Eğer bunu bendenize gösterirseniz gerçekten siz bana lütfetmiş olursunuz.

Felâtun — Neyse! Başka vakit görüşür konuşuruz. Müsaadenizle şu üstümü başımı biraz temizleteyim. Zira buraya kadar bu halde geldim.

Zaten Râkım da saat altı buçukta İngiliz'in evinde olmak için acele ettiğinden bunlar sözü burada kesip birbirinden ayrıldılar. Fakat Râkım, böyle aşçı dükkânındaki mayonez tabağını üstüne başına giymiş olmaya hiçbir mana veremeyerek ayrıldı. Nihayet İngilizlerin evine vardı. Ev halkını yemek için kendisini bekler buldu, hemen sofraya oturuldu. Çorbalar içilir içilmez Ziklas "Aman! Bugün bizim uşak bir güzel balık almış, ben de mayonezli balığı pek sevdiğim için öyle pişirmesini aşçıya sipariş ettim. Seversiniz ya Râkım Efendi?" diye orada sofra hizmetinde de besleme[1] kıza yardım eden aşçı kadına mayonezi getirmesini emretti.

---

1 Evlerde boğaz tokluğuna çalıştırılan küçük hizmetçi kız, ahretlik, evlatlık, beslemelik.

Kadın durdu. Ziklas emrini tekrar edince, kadın yalnız durmakla kalmayıp çehresinde bir de durgunluk görüldü. Ziklas bir daha uyarınca durgunluk da artıp kadın bütün bütün bozularak adeta kekeleye kekeleye mayonezin döküldüğünü bildirdi. Ziklas'ta hiddet! Râkım'da hayret! Ziklas, "Canım döküldüyse yenisini yapmak lazım değil miydi?" deyince aşçı kadın daha ziyade ve fevkalade bozularak mayonezin pek geç vakitte döküldüğünü, yenisini yapmak için yumurta ve limon tedarikine vakit kalmadığını bildirdi.

Ziklas — Bereket versin ki Felâtun Bey gelmedi! Gelseydi o Râkım Efendi'yle de kıyaslanmaz. Her şekilde misafir sayılır, basbayağı utanırdık!

Râkım — (Meraklı) Vay! Felâtun Beyefendi de gelecekler miydi?

Ziklas — Evet! Bugün kendisini gördüm. Gelmesini rica ettim. "Akşam saat altıya kadar gelirsem gelirim" diye söz verdi. Karanlık oldu, gece geldi, hâlâ kendisi gelmediği için biz de sofraya oturduk.

Râkım — (Şaşarak ve gülümseyerek) Mademki şimdiye kadar gelmediler efendim, demek oluyor ki bundan sonra da gelmezler.

Uşak — (Aslen Rum olup yarım yamalak bir Fransızcayla) Ya ben Felâtun Bey'i dört yol ağzında gördüm, buraya geliyordu.

Ziklas — Ne vakit?

Uşak — Güneş hemen hemen batmak üzereydi.

Ziklas — Ben de şimdi zannettim. Artık gelmez ya Râkım Efendi!

Râkım — Efendim saat alaturka on ikide söz verdiği ve kendisini hizmetkârınız günbatımı civarı buraya yönelmiş gördüğü halde henüz gelmeyişine bakılırsa mutlaka olağanüstü bir şey ortaya çıkıp kendisini engellemiştir!

Râkım, Mr. Ziklas'a bu cevabı verirken göz kuyruğuyla aşçı kadına bakıp da kadını havuç gibi kızarmış görünce, aklından geçen şüphelerin tamamını tasdik ederek kalbi bir dereceye kadar tatmin oldu.

Acaba bu şüpheler neydi?

Şimdilik bilinen kısmını söylerdik, ama aradan üç gün geçmeden iş bütünüyle netleştiğinden üç gün sonra doğrusu görülecek bir iş için, bugün şüphe olan hallerle yazıyı uzatmaya vaktimiz yoktur. Her ne hal ise, güle oynaya yemek yenildi. Yemekten sonra derse başlanıp bir saat içinde derse de son verildi. Türkçeye başlanalı altı ayı geçmiş, bu müddet zarfında kızlar okuyup yazmakla kalmayarak neredeyse ufak ufak cümleleri ve sözleri de yanlışsızca kurabilir ve gayet açık ibareli bir şey olursa anlamını da çıkarabilir hale gelmişlerdi.

Dersten sonra Râkım artık eve dönmek için müsaade edilip edilmeyeceğini sorarcasına beklerken Mr. Ziklas, "Mösyö Râkım! İşiniz yoksa biraz kalsanız eğlenebilirdiniz. Matmazeller bize biraz müzik çalar, birkaç şarkı okurlar" dediğinden Râkım teşekkür ederek kaldı. Kızlar da ikisi birlikte piyano başına oturarak dört elle ahenk tutmaya başladılar.

Râkım bir köşeye dayanmış can kulağıyla dinliyordu. Birkaç alafranga hava çalıp birkaç da şarkı söyledikten sonra o zamanlar pek moda olan "Ey sabâ esme nigârım uykuda"[1] şarkısını piyanoyla çalmaya başlayınca Râkım'ın hisleri gıcıklanmaya başladı. Derken Mrs. Ziklas bu şarkıyı söylemesini Râkım'dan rica etmesin mi? Alafrangada bir delikanlıdan veya kızdan böyle bir şarkı rica ettikleri zaman esirgemek ayıp olduğundan ve Râkım'da ise bir dereceye kadar müzik yeteneği de bulunduğundan pes perdeden başlayıp yavaş yavaş tizleşe tizleşe piyano ahengine kadar çıkarak şarkıyı tamamladı.

Doğrusu güzel söylemiş olduğu için İngilizler de beğendiler. Lakin kızlar daha sonra şarkının güftesini yazdırmak ve Türkçesini mısra mısra Fransızcaya da tercüme ettirmek için Râkım'ı ele geçirdiler. O güzel şarkının, her biri hakikaten

1 Güftesi Ziya Paşa'ya, bestesi Nikoğos Ağa'ya ait olan saba makamında şarkı.

bir sihir denilebilecek mısraları Fransızcaya tercüme edilince güzelliğine yalnız kızlar değil, anne babaları da hayran oldu. Kızlar tercümeyi bitirdikten sonra yine Râkım'ın da yardımıyla Türkçe sözlerini hece hece nota üzerindeki makamların altına yazdılar. Sonra oturup şarkıyı Türkçe olarak meşk etmeye bile başladılar. Gerçi ilk defasında uyduramadılarsa da yavaş yavaş yoluna koyacakları aşikârdı.

Râkım saat ondan sonra İngilizlerin yanından kalkıp bir hayvana binerek evine doğrulduysa da yolda zihnini işgal eden şey Felâtun Bey'in mayonez meselesinden başka hiçbir şey değildi. Kendisinin de o akşam Ziklas'ın evine davetli olması ve tam Asmalımescit sokağına girerken uşak gördüğü halde davette varlık gösterememesi, üstü başı mayoneze battığını Râkım bizzat gördüğü gibi sofrada da mayonezin geç vakitte dökülmüş olduğunun anlatılması göz önüne alınırsa Felâtun Bey'e şeref verecek bir sonuç çıkarılamazdı. Evine ulaşınca dadısının ihtiyarlık hasebiyle uyumuş ve yalnız Canan'ın kendisini beklemekte olduğunu görmüştü. Aman ya Rab! Bu Canan kız da günden güne ne kadar güzelleşiyordu! Ne kadar nazik, tatlı dilli, şen bir kız çıktı! Yüzünü gördükçe insanın içine neşe gelmemesi imkânsızdı. Üstelik Türkçeyi lüzumu kadar değil, layıkıyla da öğrenmişti. Ancak Çerkezlere mahsus olan şiveyle söz söyledikçe insanın içini tatlı tatlı gıcıklardı.

İşte bu fikirler Râkım'a geldi. Geldi ama Canan hakkındaki fikirleri bütün bütün başka olduğundan, yalnız bir içini çekerek hissiyatını yendi. Vakit geç olduğundan Canan kendisini soyunduruncaya kadar yalnız derslerine filana dair birkaç şey sorup ardından yatağına girdi. Canan da kendi odasına çekildi. Yattılar.

Ertesi ve daha ertesi günler Râkım'ı düşündüren şey hep mayonez hikâyesiydi. Bir de ikinci günü akşamüzeri evine gelince Canan kendisine bir mektup verip "Hani ya o zaman Frenk'ten pusula getiren uşak yok mu? İşte o getirdi" dedi. Râkım mektubu açtı, baktı ki Can ile Margaret tarafından yazılmış. Tercümesi şöyledir:

Aziz hocamız!

Bugün babamız Felâtun Bey'i görmüş. Geçen akşam bizi teşrif etmediği için pek çok sitemler edip yarın akşam muhakkak gelmesini rica etmiş. O da söz vermiş. Biz ise onun burada bulunmasından sizin gelmeniz kadar keyif almadığımızdan yemek vaktinden önce teşrifinizi mutlaka rica ederiz. Zannederiz ki sevdiğiniz iki öğrencinizi iç sıkıntısından kurtarmak için bu ricamızı kabul edersiniz.

Margaret/Can

Râkım mektubun anlattıklarına çok hayret etti.

"Acayip! Kızlar, Felâtun Bey'in gelmesinden hoşlanmıyorlarmış da benim gelmemden hoşlanıyorlarmış. Sebebi?.. Ben onlara kendimi sevdirecek hiçbir muamelede bulunmadım. Vazifemi yapmaktan başka da hiçbir şey düşünmedim. Acaba Felâtun Bey kendisinden nefret ettirecek ne muamelede bulunmuş olmalı? Sakın mayonez hikâyesinden bir şüpheye düşmüş olmasınlar? Peh! O hem daha yeni hem de kimsenin anlayamamış olması gereken bir vaka. Sevdiğimiz iki öğrencimizi iç sıkıntısından kurtaracağımızı ümit ediyorlarmış! Benim onları sevdiğimi ne anlamışlar? İşin içinde bazı gariplikler var ama bakalım sonra anlarız" diye birçok düşünceye de varmıştı.

O gün perşembe olduğundan saat dört buçuk sularında piyano hocası Josephino geldi. Râkım'ı orada bulunca memnun olmakla beraber sevgisinden dolayı tatlı bir azara başladı:

Josephino — Vay Mösyö Râkım! Size buralarda rast gelinebilir mi? Siz de buralara gelir misiniz?

Râkım — Bir insan evine gelmez mi Madam?

Josephino — Her insan evine gelir ama sizi öyle göremedim. İşte aylar geçti ki henüz sizi hiç göremedim.

Râkım — Aslında meşguliyetin çokluğu bize bu kusuru ettirdi.

Josephino — Ben orasını bilmem. Bizim pazarlığımız neydi? Bir hocanın hakkını vermezlerse, o hoca da hizmetini terk etmekte haklıdır.

Râkım — Evet, orası öyle Madam. Fakat sizin insanlığınız benim bu kabahatimin affına da sizi mecbur eder.

Josephino — Edemeyecek. Çünkü meşguliyetinizin, hani ya şu sizi benim arkadaşlığımdan, sohbetimden men eden meşguliyetinizin ne olduğunu bilirim. Galiba o domates gibi kırmızı İngiliz kızları gözlerinize pek parlak görünüyor da bizim gibi sizi gerçekten seven dostları hiç göremiyorsunuz.

Râkım — Estağfurullah Madam! Vallahi dediğiniz şey aklıma bile gelmiyor. Siz beni bilirsiniz ya?

Josephino — İşte bildiğim için söylüyorum ya! Azarlamakta pek haklıyım. Zira haftada iki defa Beyoğlu'na geldiğiniz ve gelmeye mecbur olduğunuz halde Josephino dostunuzun evine de bir selam bırakmak insanlık gereğiyken...

Râkım — İşte şimdi büyük bir kabahatimi daha anladım. O da henüz evinizin semtini öğrenmediğimdir. Vallahi Madam, azarlamakta hakkınız var. Azarlayınız. Hatta çok isterseniz bir baston vereyim de beni dövünüz. Lakin ne ceza verecekseniz şimdi veriniz de yine şimdi kendimi affedilmiş göreyim.

Josephino — Ne ceza vereceksem vereyim mi?

Râkım — Evet efendim!

Josephino — Vereceğim cezayı kararlaştırdım. Zamanını da bulur veririm.

Râkım — Ben de yarın akşamdan başlayarak her Beyoğlu'na çıkışımda ayağınızın tozuna sevgimi sunmak vazifesinde kusur etmem.

Bu konuşmalar yapılıp bittikten sonra Josephino orada olan ve emrini bekleyen Canan'a hitaben:

— *Vojons, ma petite! As-tu appris la leçon?* (Bakalım mini miniciğim! Dersini öğrendin mi?)

— *Oui Madame.* (Evet hanımım.)

Râkım — O ne? Bizim Canan Fransızca da mı öğreniyor?

Josephino — Fransızca öğrenmezse biz kendisiyle nasıl konuşabiliriz ya? O Fransızca öğrenmesin de ben mi Türkçe öğrenmeye mecbur olayım?

Canan — (Utanarak) Evet efendim! Madam beni zorluyor da...

Râkım — Ne kızarıp yanıyorsun ya? Sanki bir kabahat mi ediyorsun? İşte pekâlâ! Fakat öyle ağızdan Fransızca öğrenilmez. Onu...

Canan — Ben de ağızdan öğrenmiyorum efendim, yazıyorum.

Râkım — Nasıl yazıyorsun bakayım?

Canan gidip bir defter getirdi. O defterde Türkçe yazıyla birçok Fransızca kelime yazıldığını gördüyse de böyle Fransızca öğrenmek mümkün olamayacağından, ona bir de Fransızca ders vereceğini vaat eyledi. Garibi şunda ki, Canan Fransızca öğreneceğine sevinmedi. Bu karara Canan'dan ziyade Josephino memnun oldu.

Evet! Canan Fransızca öğrenmekten memnun değildi. Ancak zaten yaratılışından çok yüksek bir zekâsı olmakla beraber o zamana kadar kullanılmadan bekleyen bu yüksek zekâ için sevmediği bir şeyi bile, sevip bayılanlardan daha çabuk öğrenmek Canan için iş midir? Kızın zekâsı o kadardı ki, Josephino bir kere anlattığı dersi bir daha anlatmaya gerek görmeyerek kızın tamamıyla öğrendiğini gördükçe adeta hayrette kalır ve böylece zavallı kızcağıza sevgisini arttırdıkça arttırırdı. Yani demek isteriz ki, Râkım'ın o akşamdan başlayarak vermeye başladığı Fransızca dersini de Türkçe ve çalgı dersleri gibi sürat ve maharetle öğrenip anlıyordu.

Ha! Canan'ın Türkçesinden bir hayli zamandan beri bahsetmedik. Canan neredeyse olur olmaz şeyleri kendisi kaleme almaya ve hemen her yeni kitabı okuyup anlamaya başladı. Hatta Râkım kendisine kestirme bir yoldan Arapça ve Farsça bile göstermeye başlamıştı.

Ertesi gün Râkım hem Josephino'ya hem de Ziklas'ın evine gideceği için erkence, yani saat beşte Beyoğlu'nda bulundu ve Josephino'nun Posta Sokağı'nda olduğunu öğrendiği evine vardı.

Josephino evinde Râkım'ı bekliyordu. "Bonjur Madam", "Bonjur Mösyö"den ve hal hatırdan sonra dereden tepeden konuşmaya başladılar. Özellikle Canan hakkında pek çok söz söylediler. Josephino, kızın yüksek zekâsına hayran olup

güzelliğini de oldukça beğeniyor ve yanı başında bir kız yattığı, hem de kendi malı olduğu halde Râkım'ın bundan etkilenmeyişine şaşırıyordu.

Lakin neydi o Josephino'daki iç sıkıntısı? Evet! Güzel güzel konuşuyorsa da sanki aklında başka bir şey varmış da onu bir türlü söyleyemiyormuş gibi davranıyordu. Derken yeni bir konu daha açıldı:

Josephino — Mastika[1] içer misiniz Mösyö Râkım?

Râkım — Vallahi Madam, ne içerim diyebilirim, ne de içmem. Bazı bazı içtiğim vardır. Fakat müptelası da değilim.

Josephino — Vallahi efendim, sizin memleketinizin en güzel şeylerinden birisi de mastikadır. Ben pek seviyorum. Hem size şu sırrımı da açayım: Neredeyse her akşam Türkler gibi ben de mastika içiyorum, ama az! Üç dört kadeh kadar.

Râkım — Fena etmiyorsunuz efendim. Az içilirse güzel şeydir.

Josephino — Ismarlayayım mı?

Râkım — Siz bilirsiniz efendim.

Josephino, hizmetçisi Marie'yi çağırdı. Rakıyı ısmarladı. Zaten hazır bulunduğu için Marie derhal getirip odanın orta yerindeki masa üzerine koydu. Madam iki kadehe birer parça şey koyup "Sıhhatinize!" diyerek Râkım ile toka ederek[2] içtiler. Odanın bir tarafında piyano bulunduğundan, Râkım'ın gözlerini piyanodan ayırmadığına Josephino dikkat eder:

Josephino — Size biraz gitar çalsam, birkaç da romans denilen şarkılardan söylesem memnun olmaz mısınız?

Râkım — Sevincimden çıldırırım bile.

Bu ara birer daha çakılıp Josephino da gitarını ele aldı. Evvela bir giriş yaptı, ondan sonra birer daha teklif etti. Râkım bu kadar çabuk gidemeyeceğini söyleyince Josephino da bilakis mastikanın buharını birdenbire buhar-

1 Sakız rakısı.
2 Toka etmek: (Burada) İki nesneyi birbirine dokundurmak.

laştırmak arzusuna düştüğünden ve böyle bir yerde herkesin serbest olacağından bahsederek bir daha, hem de doluca yürümüş olduğu için çalgının ve şarkının sonlarını pek ince ve hüzünlü icra eylemişti.

Tam faslı bitirdiği zaman Râkım, içmek âdeti olmadığı için kadehini yarıdan aşağı doldurup Josephino'nun istekli görünmesi üzerine onunkini de tam doldurarak bir daha uyuşturdular. Artık Josephino'da gözler başkalaşmış ve fakat iç sıkıntısı daha çok artmış, içi içine sığmamaya başlamıştı. Bir de bu aralık Râkım "Sohbetinize devam etmemiş olmamın ne kadar büyük bir kabahat ve belki de ahmaklık olduğunu şimdi anlıyorum. Lakin bundan sonrası için devamda kusur etmek şöyle dursun bıktırmaya bile cesaret edeceğim" deyince Josephino ayağa kalkarak "Gerçekten, bakın siz aklıma getirdiniz, hani ya ben size ceza verecektim" diye Râkım'a yaklaştı.

Râkım — Artık cezaya yer kaldı mı efendim? Bu kadar iltifatınıza nail eyledikten sonra nasıl ceza vereceksiniz?

Josephino — Elbet vereceğim. Eski kabahatinizin cezasından mümkün değil vazgeçmem! diyerek Râkım'dan arzulu bir buse almaya cesaret etti...

Bu ansızın gerçekleşen olay Râkım'ı şaşırtmadı. Çünkü o zamana kadar Râkım, Madam'ın incelemiş olduğu halinden işin nerelere varacağını anlamıştı. Bir saat daha sohbet ettikten sonra, saat altı buçuğa yaklaştığı için Josephino'ya veda ederek Ziklas'ın evine yöneldi. Talih ve nasibinin bukalemun gibi böyle her yerde başka bir renk göstermesine şaşıyordu.

İhtimal ki okurlarımızdan bazıları bu olay üzerinden geçen bir saatte nasıl sohbet edilmiş olduğunu sorarlar. Ama hikâye usulünde olayların bu tarafları söylenmez, yazılmaz da. O taraflar ferasetle bilinir. Biz yalnız şu kadarını söyleyelim ki, Râkım Josephino'dan ayrılırken Josephino kendisine "Sana böylece sırrımı açıp sevgimi sunuşum, gerçekten sevilecek bir adam olduğun gibi her bakımdan güzel ahlak, namus ve edeple şöhret buluşundan dolayıdır. Benim de aileler arasında bu yoldaki şöhretimin korunması gerekti-

ğini de bilirsin, artık bu sırrı ne kadar saklamak gerekeceği buradan anlaşılmalı" demiş ve Râkım böyle bir ricayı kendi edeceği halde onun tarafından edilmiş olmasına ayrıca teşekkür ederek çıkmış gitmişti.

Vay! Öyleyse bizim Râkım Efendi, Felâtun Bey'in dediği gibi saman altından su yürütendi!

Evet efendim! Biz burada bir meleğin halini tasvir etmiyoruz dedik. Namusunun muhafazasını bilir, insan gibi yaşar, gerçekten alafranga ve üstelik zamanımızda yaşayan genç bir adamın durumunu tasvir ediyoruz. O akşam Râkım'ın yerinde bulunup da nefsine hâkim olabilecek bize bir delikanlı daha gösterebilirseniz, bu hikâyeye onu koyarız. Saman altından su yürütmek ve karda gezip de izini belli etmemek Râkım kadar aklı başında delikanlıların işidir, bu hallerin aksi bir hal ararsanız onun örneğini de Felâtun Bey'de bulacaksınız.

Canım hani ya şu ahlak açısından bakılınca...

İyi ya! İşte size zamanımız gençlerinin genel vaziyetinden iki ahlak numunesi! Fikriniz hangi yolu seçiyorsa onu onaylamakta hürdür. Hiçbirisini beğenmemekte yine hürdür ya!

Bizim Râkım Efendi geç kalmak endişesiyle sıkıca yürüyerek Asmalımescit'e vardı. Gerek telaşlıca gelmiş olmasından ve gerek kendi özel durumuna yine kendisi fazlaca şaşmakta bulunmasından ötürü Mr. Ziklas'ın kapısını oldukça kuvvetli vurdu. Saat neredeyse altı buçuğa gelmiş ve ortalık –o akşam havanın da kapanık olmasından ötürü– bekleneceği gibi karanlık olmuştu. Kapı açılıp da içeriye girdiği zaman Râkım'ın nasıl bir hale denk gelmiş olduğunu tasavvur eder misiniz? Bakınız nasıl bir hal:

İçeriye girer girmez iri bir kadın, Râkım'ın boynuna sarılıp, kolları arasında sıkıştırarak Fransızca, "Zalim, ne geç kaldın? Gözlerim yollarda kaldı, bu akşam da mayonezi üstüne başına dökecek misin?" demişti!

Bu kadının aşçı kadın olduğunu ve mayonez meselesinin nasıl gerçekleştiğini anladınız mı?

Râkım hiç ses çıkarmadı. Çıkarmadı ama kadın işi anladı. Derhal Râkım'dan özürler dilemeye başladıysa da Râkım mayonez meselesini kadına itiraf ettirmek için biraz nazlıca davranıp nihayet söyletti.

Bu kadın iri yapılı, dev anası gibi bir Fransız olup, meğer Felâtun Bey aşçı hanımdan hoşlanmış ve o da onun gerek kendisinden ve gerek parasından hoşlanıp hemen hemen mercimeği fırına vermek derecesine gelmişmişler. İki akşam evvel Felâtun Bey, mutfağı ziyaret ederek aşçı hanımla âşıklığı kaynatmaya giriştiklerinde raf üzerinde bulunan mayonez çanağını devirip, bu halde yukarıya çıkmak ihtimalinin kalmadığını görünce sıvışıp gitmişmiş.

Aşçı bu malumatı verip Râkım'a bu sırrı ifşa etmemesini pek çok kez rica etti, o da kendisinden emin olabileceğini temin ederek yukarıya çıktı.

Felâtun Bey henüz gelmemişti ve Ziklas ailesi haricinde tanıdıklardan birkaç kadınla bir iki erkek de Râkım ile Felâtun'u bekliyorlardı.

Aradan on dakika kadar ancak vakit geçtikten sonra Felâtun Bey de göründü. Bu akşam da ahbabı bekletmiş olduğuna dair Ziklas birkaç söz söyleyecek olduysa da Felâtun Bey, babasının pek ziyadece hasta olduğunu ve gecikmesine sebep olduğunu açıklayarak özrünü kabul ettirebildi.

Hep beraber sofraya oturuldu. Çorba içildi.

Ziklas — (Aşçıya) İnşallah bu akşam mayonez dökülmemiştir.

Bu sözü işittiği anda Felâtun Bey telaşla kâh Ziklas'ın kâh Râkım'ın ve kâh aşçının yüzüne baktıysa da aşçıdan başka hiçbirinin çehresinde kendi şüphelerini tasdik eder bir işaret bulamayınca içi rahatladı.

Râkım — Artık bir daha dikkat ederler de efendim, mayonezi dökmezler.

Felâtun — (Utancından kurtulabilmek için) Ne olmuş efendim? Bir akşam mayonez mi dökülmüş?

Ziklas — Evet! Geçen akşam geç vakit mayonezi dökmüş de balığımızı yalnız haşlama olarak yedik.

İşte mayonez hakkında söylenen sözler bu kadar oldu ve araya başka sözler girerek oradakilerce o konuya son verildiyse de Felâtun Bey aşçıyı gördükçe mayonez aklına gelerek tekrar tekrar utanırdı.

Sofradaki konuşmalar içinde burada izahata lüzum görülecek gibi bir şey yoktur. Yalnız Osmanlı lisanının ne kadar ince ve zevkli bir lisan olduğuna ve fakat kolaylaştırmak için bir yol bulunamadığına dair konu açıldığı sırada Can ile Margaret "Ey sabâ esme nigârım" şarkısının Râkım tarafından yapılan tercümesini oradakilere naklederek herkesin övgüsünü kazandılar. Bu arada Felâtun Bey topluluk içinde Râkım'ın cehaletini bir daha ispat ederek mayonez meselesinden dolayı kendisinin düştüğü utançtan daha büyük bir utanca da Râkım'ı düşürmek için bu şarkının ilk mısraının "Ey sabâ esme nigârım" diye başlamadığını ve "Ey sabâ esmer nigârım" diye başladığını söyleyip hatta esmer demenin Fransızca *blonde* demek olduğunu da bildirdi.

Râkım bu itiraza hiç ses çıkarmayıp yalnız garipçe bir tebessümle yetinmişti. Ancak o toplulukta bir Baron T. vardı ki Osmanlı lisanı hakkında yeterli bilgisi olduğundan Felâtun Bey'e karşılık vermeye o girişip şarkının ilk mısraının, "Ey sabâ esme nigârım uykuda" diye başlaması gerekeceğini ispat etti.

Margaret — Bir de efendim, Fransızca *blonde* demek esmer demek midir ya? Bu kelimeyi bize hocamız "kumral" diye tercüme etmişti. Sakın bunda da bir hata olmasın?

Baron T — Hayır kızım! Pek güzel tercüme etmiş. *Blonde* demek, Türkçe kumral ve sarışın demektir. Esmer de *brune* kelimesinin tercümesi olabilir.

İşte bu söz de ortaya çıkınca Felâtun Bey'in utancı katmerleştiyse de Râkım araya başka laflar sıkıştırarak kendisini yine korumaya çalıştı.

Sofradan kalkılınca, oradakilerin ricası üzerine Margaret ile Can piyano başına oturup dört elle piyano çalarak ikisi birden "Ey sabâ" söylemeye başladılar. Şarkıyı üç günden beri beş on kere meşk etmiş oldukları için o kadar güzel söylediler ki Felâtun Bey bile ister istemez beğendi.

Bir ara polka havaları da çalmaya başladıklarından orada bulunanların bazıları kadın erkek çift çift kalkıp polka yapıyorlardı. Zira böyle özel davetlerin zevkinin böyle çıkacağı alafranga âleminde yaşayanlarca bilinir. Mrs. Ziklas niçin dans etmediğini Râkım'a sorunca kadril, lansiye filan gibi dansları yapabilmekte ise de polka ve vals danslarında başının döndüğünü söyleyip özür diledi. Felâtun ise beş dakikadan beri Margaret'e bir defacık dans etmek için yalvarıyordu. Nasılsa Margaret, beyin hatırını kıramayarak kalktı. Piyano başında yalnız Can kaldığı halde yine tempoları idare edebiliyordu. Gerçi Felâtun'un dans edişine söz yoktur. Zaten üstünde bumbar gibi bir pantolon olup, pantolonun da müsaade etmemesinden dolayı asla eğilmeyerek mum gibi dans ediyordu. Ancak dans arasında nasılsa kazaen Margaret'in ayağına basınca derhal kendisini toplamak için bir hareket etmesinin ardından arka tarafından bir cayırtıdır, hissolundu.

Kötü düşüncelere kapılmayınız! Başka bir şey değildi. Gayet dar ve siyah olmasından dolayı çürük bulunan pantolonun kıçının boylu boyuna ayrılmasından başka bir şey değildi. Arkasındaki gayet kısa ceket, örtmek için kâfi olmadığından pantolonun kusuru meydandaydı. Bereket versin ki o akşam üstünde iç donu vardı. Zira Felâtun Bey, pantolonun düzlüğünün bozulmaması için böyle büyücek bir yere geldiği zaman pantolonu donsuz giymek –çünkü alafrangalığın son derecesi budur inancındaydı– âdetinde olduğundan eğer yine bu âdete riayet etmiş olsaydı işin içindeki en büyük sakatlık o zaman meydana çıkardı.

Gerçi yolsuz ettiler ama orada bulunanlar bu hali görünce kahkahalarını bir türlü engelleyemediler. Felâtun ise *adieu*[1] demeye bile vakit bulamayarak hemen payandayı çözdü[2], savuştu.

Bu akşamın olaylarına dair anlatacak başka bir şey yoktur. Şu kadar var ki, bir ara Râkım, öğrencileri Can ve

---

1 (Fr.) Adieu: Hoşça kal, elveda, Allahaısmarladık.
2 (Argo) Payandayı çözmek: Kalkıp gitmek, kaçmak, palamarı çözmek.

Margaret'le bir kenarda yalnız kalınca kendileri tarafından almış olduğu pusulada Felâtun Bey hakkında göstermiş oldukları hoşnutsuzluğu, bu akşam Margaret'in onunla oynamaya naz etmesi daha fazla kuvvetlendirmiş olduğundan bahisle bu hoşnutsuzluğun sebebini sormuştu.

Can — Felâtun Bey salon adamı değildir.

Margaret — Kahvehanede bulunacak olsa karakterine en uygun olan adam kendisi olurdu.

Râkım — Niçin böyle hükmediyorsunuz efendim? Gençtir, zekidir, anlayışlıdır, âlimdir.

Margaret — Amma yaptınız ha! Lisanının harfleri üzerine kafa yormamış, bir şarkının açılışında yanlışı meydana çıkmış olan adam genç olmuş, güzel olmuş ne fayda.

Can — Asıl mesele o değil efendim. Ben salon adamı değildir dedim, onu ispat etmek için şunu da ilave edeyim ki kendisi Margaret'in dediği gibi kahve adamı olduğundan bir salon içinde gördüğü kızı da kahvehanede gördüğü kızlar gibi zannediyor.

Râkım — Çocuktur.

Margaret — Sizden daha yaşlı bir çocuktur.

Beşinci Bölüm

Koca Râkım! Felâtun Bey'in kendisini mutlaka bir şekilde mahcup etmeye çalıştığını gördüğü halde, çevirmek istediği fırıldak üzerine yine kendisinin mahcup kaldığına memnun olması gerekirken bilakis üzüle üzüle evine kadar –hayvanla– geldi. Felâtun'un utancını düşünmekten ibaret olan dalgınlıktan kendisini uyandıran şey tam evinin penceresi altına geldiği zaman Canan'ın piyanosunun tıngırtısını işitmesiydi. "O biçare kızcağız hâlâ bekliyor! Şimdi yüzünü gördüm mü yine his damarlarım açılacak! Canım bu kızın bana olan etkisi nedir? Kendisini nasıl seviyorum bilmem ki! Josephino'nun dediği gibi değil. Benim dediğim gibi de değil, yani ne kardeşim gibi ne de cananım gibi! Bu da bir âlemdir, bir sevgi şekli de bu olsun" diye beygirciyi savarak kapıyı çaldı. Derhal piyanonun tıngırtısı kesilip koşa koşa yürümekte olan Canan'ın ayaklarının patırtısı işitildi. Kapı açıldı.

Râkım — Daha yatmadın ha, Canan!

Canan — Sizi bekledim efendim. Dadı kalfa yattı.

Râkım — Ya kendisini niçin piyanoyla rahatsız ettin?

Canan — Kendisi izin verdi efendim, kendisi istedi.

Râkım — Sana hocandan selam var. Bu akşam kendisini gördüm.

Canan — Oh! Ne kadar memnun oldum. Size güceniyordu.

Râkım — Artık gücenmez.

Bu sözü söylerken Râkım'ı bir utanç, bir pişmanlık, bir coşku, bir muhabbet, bir korku, bir dehşet... Hâsılı birbirine uymaz nice bin şeyler bürümüştü. Bununla beraber hepsini yüreğinin içinde sıkıştırıp odasına çıktı. Canan kendisini soyundurdu.

Râkım — E, hocanı seviyor musun Canan?

Canan — Vallahi efendim, çok seviyorum. Ne kadar akıllı, becerikli kadın.

Râkım — O da seni çok seviyor. Hatta bu dersi benden çok senin hatırın için veriyor.

Canan — Allah'a emanet olsunlar.

O gün vaktini nasıl geçirmiş olduğuna vesaireye dair Canan'a birkaç söz daha söyledikten sonra konuşma şu şekilde devam etti:

Râkım — İçin sıkılıyor mu Canan?

Canan — Hayır efendim! Niçin sıkılsın?

Râkım — Yok! Hani gezmek istiyor musun diyorum.

Canan — Ben ne bilirim efendim? Siz bilirsiniz, dadı kalfa bilir.

Râkım — Eğer senin canın istemiş olsa, dadı kalfaya söylesen götürmez mi?

Canan — Götürür efendim, niçin götürmesin! Ama benim canım da istemiyor. Hatta dadı kalfa götürmeyi teklif ettiği zaman bile ben istemiyorum. Neme lazım? Eğlenecek bin şeyim var. Kitaplarım var, yazım var, piyanom var. Ben pek rahatım beyim. Bahçem de var. Bana dadı kalfa Salıpazarı'ndan küçücük bir kazma aldı, küçük bir teneke bahçe kovası aldı. Bahçeyi de kazıyorum, eğleniyorum.

Râkım — Aferin Canan, diye eliyle kızın arkasını sığamıştı.

Ne dersiniz?.. Kız elektriklenmiş gibi bir şeyler hissetmesin mi! Belirtisi yalnız yüzünde bir kırmızılık olarak görüldü. Görünen o ki Râkım kızı odasına göndermek istemiyordu. İhtimal ki kız da gitmek istemiyordu. Ancak artık vakit de geç olduğundan mecburen herkes yerli yerine çekilip yattı. İhtimal ki ikisi de çok geç vakte kadar ancak uyuyabildiler.

Hikâyemizin gidişatından da anlaşılmış olacağı gibi ta bu zamana kadar Râkım'ın zihnini hiçbir manevi duygu gıcıklamamış olduğu halde bu defa bir taraftan Josephino'nun en şiddetli ve bir taraftan Canan'ın ikinci derecede bir etkiyle ve diğer taraftan da İngiliz kızlarının hemen hemen hissedilemeyecek derece arzusunu uyandırmaya başlamış olmaları kendisini çalışmaktan men etmeye başlamış zannedilmemelidir. Râkım evvelki emek ve çabasında asla bezginlik göstermemişti. Yine yazılarını yazdığı büyücek yerlere devam ediyor, Cenabıhakk'ın takdir ettiği kadar kazancını kazanıyordu. Şu da var ki cimrilik ve perhiz dedikleri şey Râkım'ın aklından bile geçmediği gibi her ne kazanırsa evine, dadısına ve Canan'a harcardı. Fakat geliri pek fazla olduğu zaman israfı uygun görmediğinden doğal olarak artan miktarını dadı kalfa kendi sandığında saklardı.

Râkım'ın geçiminin ne şekilde olduğunu anlamak isterseniz Canan'ın geçimine bakın.

Bundan evvel de dediğimiz gibi İstanbul'da moda olarak ne çıkarsa en önce kendisine yapınanlardan biri Canan olurdu. Bundan başka Canan'ın dolabında en iyi yapma çiçekler bulunur, çekmecesinde bir iki elmas iğnesi, küpesi, yüzüğü de eksik olmazdı. Hafta geçmezdi ki Râkım, Canan'ın kendisine ait olmak üzere en güzel çil paralardan altın, gümüş seksen-yüz kuruş vermesin. Ancak Canan parayı ne yapacak? Sokağa çıkmaz, hiçbir şeye ihtiyacı olmaz ki harcasın. Tamamen dadı kalfasına verip kalfa da bunları ayrıca biriktirir ve biraz kümelendikten sonra yine Râkım Efendi aracılığıyla kıza bir yüzük veya bir saat, bir kordon, hâsılı birikim sağlayacak bir şey aldırırdı. Sözü uzatmaya ne lüzum var? Bir zengin karısı diyemeyiz ama –çünkü Canan'ın kocası yoktu– bir zengin kızından daha iyi yaşamak zavallı Canan'a nasip olmuştu.

Buna mukabil Râkım'ın geçimini sormak gerekmez. Zira artık Râkım'ın geçimini layıkıyla tanıdık. Haftada iki defa Beyoğlu'na ders vermeye gittiği zaman Josephino'yu da ziyaret eder, sonra namusu ve edebiyle gider, derslerini verir ve

haftada bir defa Josephino kendi evine gelip de şayet Râkım'ı da orada bulursa dereden tepeden sözler, latifeler, şakalarla vakit geçirilirdi. İşte ta ilkbahara kadar olaylar hep böyle geçti. Ancak başka açılardan anlatılması gereken bazı şeyler vardır ki burada onları anlatmaya mecburuz. Mesela:

Felâtun Bey'in babası Mustafa Merakî Efendi, oğlunun bahsettiği hastalığı on beş gün kadar çektikten sonra eceliyle vefat etti. Mevla rahmet eylesin. Oğlu Felâtun Bey ne kadar olsa, erkek olduğundan başının çaresine bakabilirse de kızı Mihriban Hanım kısa ayaklı olduğu için işte o biçareye acınır.

Adam sen de! Aylık yirmi bin kuruş geliri olan bir ailenin öksüzleri öksüz mü sayılır?

Böyle demeyiniz efendim, ne kadar olsa acınıyor.

Yine bahsettiğimiz olaylardan biri:

Felâtun Bey, Mr. Ziklas'ın evinde görünmez oldu. Hatta aşçı Fransız kadın da değiştirilmiş. Sebebi?.. Sebebini Râkım Efendi kızlardan öğrendi. Şöyle ki:

Bir gece dersten sonra kızların anne babaları da olduğu halde konuşuluyordu. Nasılsa Râkım sözü Felâtun Bey üzerine getirip bir hayli vakittir kendisini göremediğini söyledi.

Mrs. Ziklas — Râkım Efendi! Burada o zatın artık ismini anmaktan sizi ve çocuklarımı men etmek isterim. Çocuklar zaten men olundular ya!

Râkım — (Fena halde bozularak) Sebebini sorabilir miyim efendim?

Kocası Ziklas — Hayır efendim! Soramazsınız! Hatta bu yakında kendisini göremediğinizi söylediğiniz için de teşekkür ederim. Demek oluyor ki siz kendisini yalnız burada görüyormuşsunuz.

Râkım — Evet efendim!

Mr. Ziklas — Tamam! Allah için sizin ırzınızdan, edebinizden, ahlakınızdan pek memnunuz. İlminizden memnun olduğumuz kadar memnunuz.

Râkım — İltifatınıza teşekkürler ederim efendim.

Anne, baba ve hoca arasında bu konuşma gerçekleşirken kızlar önlerine bakıp gözlerinin kuyruğunu bile kaldırmıyorlardı. Söz bitti. Vakit geldi. Râkım da evine döndü. Meselenin mutlaka şu mayonez meselesiyle bir alakası olduğunu Râkım, aşçının da kovulmasından anlamışsa da işin gerçeğini öğrenmek için ilerideki ders gününün bir an evvel gelmesini beklemeye gayretten başka çare kalmamıştı.

Nihayet o gün geldi. Râkım vaktinden daha evvelce Ziklas'ın evine gelip derse başlamazdan evvel merakını dindirmek için ilk iş kızlarla konuştu. Üstelik bu konuşmalar Türkçe yapılıyordu. Zira kızların Türkçesi artık böyle bir konuşmaya müsaade edecek noktaya gelmişti.

Râkım — Allah aşkına hanımlar, meraktan çatlayacağım. Felâtun Bey'e ne oldu?

Can — Ben size salon adamı değildir, demedim miydi?

Margaret — Ben de size kahvehane adamıdır, demedim miydi?

Râkım — Canım neyse! Bu defaki durumu öğrenmek isterim.

Margaret — O kadar ayıp bir şey ki söylemeye benim dilim varmayacak.

Can — Benim de.

Râkım — Hayır efendim! Mümkün değil, beni bu konuda aydınlatacaksınız. Sizin şimdiye kadar sırdaşınız olmadımsa teessüf ederim.

Margaret — Terbiyeli bir ağızdan çıkacak söz değil ama ricanızı reddedemediğimden utanarak söyleyeceğim. Geçenlerde bir gece yine burada yemeğe kalmıştı. Burada misafir olmayıp, biz de kendisiyle eğlenemediğimizden dersimizle ilgileniyorduk. Nasıl olmuş bilmem, bir ara dışarıdan içeriye girerken koridorda anneme denk gelmiş. Kendisini tanıyamayarak ve sözün daha doğrusu annemi bizim aşçı kadın zannederek kucaklayıp "A zalim! Mayonezi bir daha üstüme dökecek misin? Az kalmıştı ki beni Râkım vesaire huzurunda rezil edecektin" demiş. Annem bu hali görünce "Hay!" diye haykırmış ve o da işi

anlayarak, hatta salona gelip fesini ve paltosunu almaya vakit bulamayarak utancından kalkıp kaçmış. Annem derhal salona girdi. Hiddetle onun fesini ve paltosunu alıp pencereden sokağa attı. Hikâyeyi babama da anlattı. Meğer mayonezin dökülmüş olduğu akşam...

Râkım — Anladım efendim, anladım! Düpedüz ayıp etmiş. Artık lakırdıyı keselim, zira belki anneniz veya babanız hakkımızda bir şüpheye düşer.

Can — Hayır efendim! Sizin hakkınızda hiçbir şüpheye düşmezler. Size güvenleri tamdır.

İşte mayonez meselesinin asıl sonu bu şekilde güzelce sonucuna ulaşmıştır.

Gerçekten Can'ın dediği gibi gerek Mr. ve gerek Mrs. Ziklas'ın Râkım hakkındaki güvenleri tamdı. İkisi de Râkım'ı oğulları veyahut kardeşleri gibi severlerdi. Çünkü Râkım o evde her türlü kadın, her türlü erkek görmüş ve hatta gördüğü kadınlar arasında pek serbest Fransız kadınlarına bile rastlamış olduğu halde hiçbirinin huzurunda edebin zerre kadar haricinde bir hal ve hareketi görülmemiştir.

Delikanlıların hali genellikle tiyatroda belli olur. Felâtun Bey'i tiyatroda görenler, aileden denilebilecek kadınların locasına girip de bir kimseye merhaba dediğine tesadüf etmemişler ve daima sahipsiz veya herkesi kendisine sahip bilen kadınların locasında kahkahalarla kihkihlerle meşgul bulmuşlardı. Baba Râkım ise yalnız bir giriş bileti alarak tiyatrodan içeri girer ve ondan sonra localarda bulunan kimseleri araştırarak, mesela G. Bey ve emsali büyüklerin localarına uğrayarak hangisine selam verecek olsa "Maşallah Râkım Efendi oğlumuz, buyurunuz bakalım! Sizin için de yerimiz vardır" diye kendisine yer gösterirlerdi.

Koca Râkım ilk girdiği locayı kendisine yer olarak seçtikten sonra perde aralarında diğer localarda bulunan ailelere de merhaba demek için izin alıp gittiği zaman kendi bulunduğu loca halkı, gıyabında, "Lakin şu çocuk ne kadar kendi halinde bir şeydir! İçkisi yok, kumarı yok, bir vukuatı yok! Allah için kız gibi bir delikanlıdır" derlerdi. Hatta tiyatrodan çıkıldıktan sonra ertesi ve daha ertesi günler

aileler arasında sözü geçip de Râkım'ın o gece kendi localarında bulunduğu anlatıldıkça, oralarda da yine hakkında bu gibi sözler söylenirdi. Hani ya demek isteriz ki, gerek Mr. Ziklas ve gerek karısı Mrs. Ziklas, Râkım hakkında böyle pek çok söz işitmiş ve söylemiş olan takımdandır.

Bahar mevsimine kadar vuku bulan olaylardan birisi de şu vakadır:

Tam artık kışın da sonu denilecek bir zaman, Râkım yine bir ders akşamı Josephino'yu ziyarete gitmişti!

Artık aralarında hiçbir resmiyet kalmamış olduğundan Josephino, Râkım'ı görünce sevincinden sıçramaya başladı. Keyiflerin nasıl gelip nasıl gittiği sorulduktan vesaireden sonra Josephino mahzun bir çehreyle şöyle bir söz açtı:

Josephino — Mösyö Râkım! Benim senin dostun olduğuma şüphen var mı?

Râkım — Nasıl olur da şüphem olur?

Josephino — Yok ama latife etmiyorum. Beni kendine adeta bir metres gibi mi biliyorsun?

Râkım — Canım bu sözler nereden çıkıyor?

Josephino — Nereden çıktığını anlarsın. Evvela temin etmeli ki biz öyle yalnız âşıkane bir sevgiyle birbirimizi sevmiyoruz, gerçekten dost olarak sevişiyoruz. Yani senin menfaatin benim ve benim menfaatim senin olarak.

Râkım — Anladık ya a canım. Şu meseleyi anlayalım bakalım. Ben kendimi sana öyle bir dost addediyorum. Sen de bana öyle bir dost olursan ne saadet.

Josephino — Pekâlâ söyleyeyim. Söyleyeyim ama dur bakalım şu şekilde söyleyeyim de senin nasıl davranacağını göreyim. Mesela şimdi Canan'a bir müşteri çıksa...

Râkım — Çıkabilir ya!

Josephino — Hem de nasıl müşteri bilsen?

Râkım — Yağlı demek istersin öyle değil mi?

Josephino — Yek tahtadan[1] bin beş yüz Osmanlı lirası vermeyi göze almış. Bilirsin ki bu para otuz dört bin beş yüz frank eder. Haylice paradır.

1 Yek tahtadan / Yek tahtada: Tek seferde, bir çırpıda.

Râkım — Evet! Bin beş yüz ile yirmi üçü çarpacak kadar hesap bilgim vardır. Fakat şu müşteri kimmiş bakalım?

Josephino — İşte bizim .... Bey. Nasıl? Bu paraya heves edecek misin?

Râkım — .... Bey bizim cariyeyi nereden haber almış?

Josephino — Benden. Kendi cariyelerini de Canan'la beraber yedi sekiz aydır eğittiğim halde hiçbir şey öğrenemediler. Geçen gün bey beni adeta azarlamaya başladı. Ben de Canan'dan bahsettim. "Sekiz ay içinde öğrendiği Türkçeyi, Fransızcayı, çalgıyı, okumayı yazmayı sizinkiler sekiz senede öğrenirlerse memnun olunuz" dedim. O da ertesi sabah kendi hazinedarını göndermiş. Canan'ı el altından imtihan ettirmiş. Dediğimden fazla bile bulmuş. Dün akşam gittiğimde beni onaylayarak yalnız Fransızcası ile çalgısı için pek çok heves etti. Hâsılı bin beş yüz liraya kadar almak için senin ağzını yoklamamı benden istedi.

Râkım — Fena alışveriş değil ha? Yüz altına aldığın bir cariyeyi senesi geçmeden bin beş yüze sat.

Josephino — En çok da güzelliğini beğenmiş. Hatta hazinedar kalfası demiş ki "Efendim o cariye değil. O adeta kerli ferli bir hanım." Neyse... Canan'ı satmayı göze alıyor musun?

Râkım — Onu ben bilmem.

Josephino — Ya kim bilir?

Râkım — Canan'ın kendisi bilir.

Josephino — O nasıl lakırdı?

Râkım — O şöyle bir lakırdıdır ki Canan hâlâ bana odalık veya eş olmak için bir ümit almadı. Kadın değil mi? Elbet kendisine bir koca da ister. Eğer ileride kendisini benden başka bir efendiye odalık olarak kabul ettirebilmek emelindeyse satarım. Zaten kendisinin takımı filanı olarak bir hayli serveti olmalıdır. Bir de üzerine bin beş yüz lirayı ilave eder de Canan'ı iki bin liralık bir hanım edebilirsek fena mı olur?

Josephino — Ay! Bin beş yüz lirayı yine Canan'a mı vereceksin?

Râkım — Ya kendi cebime mi koyacağım? Sen beni o kadar açgözlü, o kadar gaddar mı zannediyorsun? Ben bir insanın hürriyeti bedeli olan parayı nasıl yiyebilirim?

Josephino — Demek oluyor ki sen kendin satmak fikrinde değilsin?

Râkım — İşte fikrimi söyledim ya!

Josephino — Yani bin beş yüz lira seni Canan'dan ayıracak kadar hevesli bir şey değil mi demek istiyorsun?

Râkım — Beni Canan'dan ayıracak kadar hevesli bir şey değildir. Eğer Canan'ı benden ayıracak kadar hevesli ise ona diyeceğim yoktur.

Josephino — Aferin Râkım! Aferin delikanlı! Vallahi ben bu kadarını ümit etmezdim, diye kalkıp Râkım'ın boynuna sarılarak gözlerinden, alnından, yanaklarından öptü. Ben de seni temin ederim ki bu para Canan'ı senden ayıracak kadar hevesli bir şey olamaz. Çünkü kızda senin için büyük bir sevgi görmekteyim. O kadar büyük bir sevgi ki ben bu türlü sevgiyi hiç kimsede görmedim. Arada bir ağzını ararım, bakarım kızcağızın göğüsçüğü senin sevginle doludur.

Râkım — Sen beni böyle ummaz mıydın?

Josephino — Doğrusu ya! Ummazdım.

Râkım — Öyleyse doğrusu ya, ben de seni böyle ummazdım.

Josephino — Niçin?

Râkım — Çünkü seni, Canan aleyhine rekabet eder diye düşünürdüm.

Josephino — (Şaka yollu) Ahmak sen de!

Râkım — Niçin, sen beni sevmiyorsun diye mi düşüneyim?

Josephino — Bari yine tekrar edeyim: Ahmak!

Râkım — Niçin, Allah'ı seversen, vallahi mahzun oluyorum. Ben seni, beni sever inancıyla...

Josephino — Seni kim sevmez a deli! Ben sana kendimi sevdirmekle kendimi bahtiyar addetmeliyim. Fakat ben senin ömrüne ortak olmaya layık bir kadın mıyım? Ben kırkıma gidiyorum, sen henüz yirmi beş yaşında bir delikanlı

çocuksun. Sizin memleketinizde olup da on beş yaşında kocaya varmış olsaydım, şimdi senin kadar oğlum olurdu.

Râkım — Hayır, ben seni kendi liyakatimden fazla bile...

Josephino — Sus! Ben öyle olmayacak lakırdıları dinlemem. Olacaksan benim dostum ol, ahbabım ol. Sana layık kadın bu âlemde Canan'dan başkası olamaz. Zavallı kızcağız! Ne kadar da sevimli! O mahzun çehre! O hazin tavır! Râkım, Râkım! Sen beni gerçekten tiyatro kaltaklarından mı zannettin? Bende yürek vardır yürek! İçerisi de his doludur. Ben, Canan'ı senin sevdiğin kadardan fazla severim. Sevmesem bile Allah için hak sözü söylemekten çekinmem. Bu kızı eğer mahzun bırakırsan seni vallahi adam yerine koymam.

Râkım — (Şaşırarak) Vallahi tuhaf be! Hiç de senin gibi kadın görmedim.

Josephino — İşte şimdi gör. Önümüzdeki defa ... Bey'e gidince ret cevabı götüreceğim, öyle değil mi?

Râkım — Bencesi öyle.

Josephino — Canancası da öyledir. Ben sevgili Canancığı mesut görürsem kendi mutluluğum kadar memnun olurum.

Râkım, Josephino'da gördüğü hal ve tavra hiçbir mana veremeyerek şaşkın şaşkın Posta Sokağı'ndan çıktı. Asmalımescit'e kadar geldi. Her ne kadar hiçbir mana veremediyse de bununla beraber Josephino'nun davranışları içinde büyük bir insaniyet, hakkaniyet ve gerek kendisine ve gerek Canan'a samimi muhabbet görmüştü. Hâsılı Asmalımescit'e ve Ziklas'ın evine vardı. Kapıyı çalıp içeriye girince, kendisini iki kız kardeş karşılayıp ortada anne babalarını göremeyince Râkım sormaya mecbur oldu:

Râkım — Anneniz Mistress ile babanız Mister'ı göremiyorum.

Margaret — Onlar bu akşam yoklar.

Râkım — Acayip! Siz yalnızsınız ha! Gittikleri yere sizi niçin götürmediler?

Margaret ve Can — Siz geleceksiniz diye götürmediler.

Râkım — İşte ben buna teessüf ettim. Ben yarın akşam gelir, dersinizi verebilirdim. Niçin kendinizi mahrum ettiniz?

Can — Biz sizinle de pekâlâ eğlenebiliriz.

Râkım — Eğlenebiliriz ama annenizin yanında bulunsanız daha başka olurdu.

Margaret — Onlar burada, Mösyö ...'nin suaresindeler. İsterseniz yemekten sonra gidebiliriz de. Ama burada kalsak daha güzel olur.

Râkım — Siz bilirsiniz.

Can — (Manalı bir tavırla) Yok, siz bizden hoşlanmıyorsanız, o halde...

Râkım — Ben mi? Maşallah! Ben sizi kız kardeşlerim gibi seviyorum.

Margaret — Vallahi biz de sizi kardeşimiz gibi seviyoruz.

Râkım — Teşekkürler ederim hanımlarım. Ben sizinle bir gece, bir yıl değil, bir ömür birlikte yaşasam doyamam. Siz beni daha tanıyamadınız mı?

Can — İkimiz de sizin hakkınızda öyle düşünmekteyiz.

Bunlar oturdular, yemeklerini yediler. Yemekten kalktıktan sonra bir saatten fazla hep dersle meşgul oldularsa da o geceki ders yalnız şarkıların tercümesiyle, bazı aşk hakkında şiirlerle sınırlı kaldı.

Bu kızların Osmanlı şiirinden aldıkları zevke Râkım şaşırıyordu. Özellikle bir şiiri güzelce ezberledikten sonra o kadar şairane ve hatta âşıkane bir tavırla okurlardı ki dinleyenlere dahi apaçık etkisi görülürdü. Şiir hakkında o gece de söz açıldı.

Can — İngilizce şiirler insana hiçbir ateş vermez. Ben Fransız şiirlerini daha çok severdim, ama artık Türkçe öğrendikten sonra Fransız şiirinden de vazgeçtim.

Margaret — Ben de öyle. Şiir insanı yakmadıktan sonra ne işe yarar?

Râkım — O ne ya? Ben bu akşam sizden hiç işitmediğim lakırdıları işitiyorum.

Margaret — Hangi işitmediğiniz lakırdılar?

Râkım — Şu şiirin insanı yakması falanı! Size bu hisleri kim verdi?

Can — Tuhaf konuşuyorsunuz Râkım Efendi! Ya biz odundan mı yaratıldık?

Râkım — İyi ama her şeyin bir vakti vardır kuzum. Ben sizin hocanız olduğum için zannederim ki sizin için daha bu gibi düşüncelerin vakti değildir diye hatırlatmaya hakkım vardır.

Can — Evet! Bu hakkınızı kabul ederiz.

Margaret — Hem bunu rica ederiz, hem de bu izni asla kötüye kullanmayacağımıza sizi temin edebiliriz.

Râkım — (Biraz düşündükten sonra hafifçe gülümseyerek) Kötüye kullanmayacağınızı mı?

Can — Niçin güldünüz Allah'ı severseniz?

Râkım — Hiç!

Can — Hiç değil! Mutlaka bir fikirle güldünüz. Ama bizden fikrinizi saklamayınız, kardeş gibi görüşmüyor muyuz ya?

Râkım — Ben de öyle düşünüyorum. Fakat...

Margaret — Ee!.. Fakat?

Râkım — Mademki şiire hevesiniz çok, size bazı Farsça şiirler de verirdim ve Osmanlı şiirinin daha parlaklarını da tercüme ederdim, ama bu kadar serbestliği kötüye kullanmanızdan çok korkarım.

Kızlar Râkım'dan şu izni alınca hocalarını kucaklayacak kadar sevinç tavırları gösterip ardından:

Can — Bizim güzel ahlakımıza güveniniz yok mudur?

Râkım — Yerden göğe kadar!

Margaret — Size yeniden teminat vermeye mecbur mu olacağız?

Râkım — Hayır! Ben sizin güzel ahlakınızdan eminim. Ama şiire fazla hevesli olan kızlar şairane duyguların coşkunluğuna pek de tahammül edemezler.

Can — Biz halimizden bir kişiye bile renk vermemeyi size temin edebiliriz.

Râkım — Öyleyse dinleyiniz, diye Hafız'ın şu:

Ey ez furûg-ı rûyet rûşen-çerağ-ı dîde
Mânend-i çeşm-i mestet çeşm-i cihan ne dîde

Hem çün tu nâzenîni ser-tâ-be-pâ letafet
Gîtî nişan ne dîde ez dünya âferîde

Ber kasd-ı hûn-ı uşşak ebru vü çeşm-i mestet
Gah în kemîn-güşade gah ân kemân-keşîde

Ez sûz-ı sîne her dem dûdem be-ser berâyed
Çun ûd çend-bâşem der-âteş remîde

Ger ber-lebem nehî leb yâbem hayât-ı bakî
Ân dem ki can-ı şîrîn bâşed be-leb resîde

....

Hoca Hafız'ın bu gazeli ezberinde olanlar anlarlar ki, Râkım bu gazelin birkaç beytini eksik okumuştur. Bunda amacının ne olduğunu bilemeyiz. İhtimal ki o beyitler ezberinde kalmamış veyahut ihtimal ki onları duruma ve yerine göre o kadar incelikli bulmamıştı. Ancak gazelin bu kadarını tamamen Şirazlıların şivesinde, Farsçayı adeta şeker çiğner gibi çiğneyerek bir okuyuş okudu ki kızlar henüz manasını anlamadıkları halde, yalnız telaffuzda olan ve şekerlere de benzemeyen tatlılığa hayran oldular. Râkım bunu tercümeye başlayıp da manasını da anladıktan sonra zaten âşıkane duyguları yeni yeni uyanmaya başlamış olan kızlar, gerçekten mest oldular.

Bizim Râkım'ın bahsi geçen gazele ne yolda mana vermiş olduğuna sonradan vâkıf olduğumuzdan, o konuda okurlarımızın da fikirlerinin olması için verdiği manayı aşağıdaki gibi, aynen yazıyoruz:

"Görmüyor musun ki gözlerim neşeli, sevinçli ve pek çok ferahlıkla parıl parıl parlamaktadır. Ama bunun sebebini başka bir şeye yorma. 'Gözünün ışığının bu kadar aydın olması, ancak senin aydınlık yüzünün pırıltısından

akseden bir aydınlıktır.' Hiç aynayı eline alıp da kendi güzelliğini kendin seyrettiğin ve özellikle gözlerinin tatlılığına dikkat eylediğin var mıdır? 'Senin kendinden geçmiş gözlerin gibi gözleri, dünyanın gözleri görmemiştir.' Kendi gözlerin kendinde olan tatlılığı görmekten acizse sana ben haber vereyim. 'Senin gibi baştan ayağa kadar tatlı bir nazenini dünyanın hiçbir tarafında haber veremediler. Zira Allah da öyle bir vücut daha yaratmadı.' Bizim seni seyrederken altında kaldığımız etkileri sormuyor musun? Biz senin kaşların gözlerin karşısında tir tir titremekteyiz. Zira 'âşıkların kanına ve canına kasıtla, kâh senin sarhoş gözlerin tuzak kurmuş ve kâh gaddar kaşların da yay çekmiştir.' Gerçi, sen bizim böyle hüzünlü hüzünlü ah edişlerimizden ve ağlayarak yalvarmamızdan zevk alıyorsun. Ancak 'cayır cayır yanan tutuşmuş bağrımızın dumanı her dem başımızı bürümekte olup bu mis kokulu dumanın güzel kokuşu için bir ödağacı gibi nice bir ateşler üzerinde yanıp kalalım.' Senin aşkının derdiyle hasta oldum. Döşeklere döşendim. İşte hayatımın kalanından da ümit kalmadı. 'Eğer tatlı canımın dudaklarıma kadar gelmiş olduğu şu anda, sen dudaklarını dudaklarım üzerine koyarsan sonsuz hayat bulurum' yoksa böyle kıvrana kıvrana can verir giderim..."

Tam Râkım bu manayı bitirmiş ve kızlar da Fransızca söylenen bu manayı kâğıt üzerine almışlardı ki anne ve babaları da gözüktüler. Mr. Ziklas bunları yazı masası başında görünce çok memnun olarak:

Ziklas — İşte ilim kadri bilen terbiyeli adamların davranışı böyledir. Demek oluyor ki akşamdan beri üç dört saat vaktinizi hep bu yolda geçirdiniz.

Can ile Margaret — Evet babacığımız.

Mrs. Ziklas — Doğrusu Râkım Efendi aramakla bulunur zatlardan değildir.

Râkım — Güzel iltifatınızla beni ihya ediyorsunuz efendim!

Ziklas — Ee, birer punç içelim mi?

Râkım — Artık bana müsaade buyursanız fena olmaz efendim. Zira gideceğim yer biraz uzaktır. Salıpazarı, malum ya efendim!

Ziklas — Evet Salıpazarı'ndasınız, gerçekten biraz uzakçadır. Canım Râkım Efendi! Siz bizi evinize hiç davet etmediniz. Biz henüz alaturka bir ev görmedik.

Kızlar — Vallahi babacığımız! Râkım Efendi'nin evini biz de görmeyi pek arzu ediyorduk. Kim bilir ne kadar kitabı vardır.

Mrs. Ziklas — Bu kızların da merakları kitap!

Ziklas — Öyle ya karıcığım, öyle ya! Onlara bu fikir de Râkım Efendi'den geldi. Sahi Râkım Efendi, bir gün bizi evinize götürünüz.

Râkım — Baş üstüne efendim! Beni ihya etmiş olursunuz. Ne zaman isterseniz. Ama biraz daha sabretseniz de bari bahar gelse. Küçük bir bahçem var, onun da güzel mevsimini görmüş olursunuz.

Kızlar — Bak bak! Bahçesi de varmış!

Mrs. Ziklas — Siz ne zaman münasip görürseniz o zaman olsun.

Ziklas — Râkım Efendi'nin görüşü münasiptir. Orada da bir sandal seyahati yaparız.

Hepsi birden — Münasip!

Bu söze de son verildikten sonra Râkım kalktı, hepsine veda ederek o akşam mehtap olduğundan, bu güzellikten yararlanmak için evine kadar yaya yürümeye karar verdi ve Kumbaracı Yokuşu'nu inmeye başladı.

Altıncı Bölüm

Yukarıdaki beşinci bölümün sonundan bahar mevsimine kadar geçtiği anlatılan bazı olaylar bitti mi?

Ne gezer? Hatta Râkım için bu garip gecenin olayları bile henüz bitmedi. Josephino'dan gördüğü tuhaf muamele, kızlarda gördüğü âşıkane birtakım tavırlarla birleşip yolda Râkım'ı o kadar işgal ediyordu ki Tophane'den doğru gele gele kendi evini değil, hatta Fındıklı'yı bile geçip neredeyse Kabataş'a yaklaşmış olduğu halde aklını güçlükle başına almıştı.

Acayip! Bu kadar dalgınlığa sebep?..

Söyledik ya işte! Josephino'nun haliyle İngiliz kızlarının tavırları arasına Canan meselesinin de eklenmesiydi. Râkım, gerçi Josephino'yu pek insaniyetli, terbiyeli, nazik bir kadın olarak tanımıştı. Ancak aralarında cereyan eden âşıkane ilişki gereğince Josephino'nun Canan hakkında o fikirde bulunmaması gerekeceğini düşünüyordu. Gerçi bir ara "Adam, kadının hakkı var ya, bizim ilişkimiz bir nevi ihtiyaç gidermekten ibaretti" demişse de, "Yok ama bu kadın beni severdi, ben de onu severdim! İdi, idim değil, beni hâlâ sever ben de onu severim. Josephino kırklık bir kadın olmakla beraber yabana atılacak güzellerden değil. O endamının hoşluğuyla, o terbiyesi, o kibar tavrıyla herkes kendisini sevebilir. İyi ama... yok... mutlaka..." diye mutlaka bu kadının davranışı hakkında kesin bir karar veremezdi.

İngiliz kızlarına gelince... O baygın mavi gözleri gittikçe başka bir hal aldığı gibi, hele bu akşam Hafız'ın bahsettiğimiz gazelini okurken, kızlarda gözlerin bütün bütün süzülüp gittiğini, göğüslerinin şişip, nefeslerinin göğüslerine sığmayarak birbirini takip etmekte olduklarını görmüştü. "Şüphe yok ki bu kızlarda âşıkane hisler uyanmış, bunlar sevmek, sevilmek ihtiyacını duymaya başlamış ama acaba o göğüs geçirişler kimin içindi? Ah bunların sırdaşı olmayı pek isterim! Bilsem kimin için göğüs geçiriyorlar! Ah! O sevdikleri adamlarla bunları bir yerde görsem! Bir âşık ve sevgilisini görüşürlerken görmek ne büyük zevk, ne saadettir!" diye mesele içindeki bu gizli yanı da keşfetmeye zihnini zorlardı. Hele aklına Canan geldikçe var ya!

Kabataş yakınlarında aklını başına alarak döndükten sonra kapısının yanına varıp çaldı. Canan'ın biraz gecikmiş olmasına bakılırsa, biçare kızcağızın uyumuş olduğu anlaşılıyor. Hakikaten kız gecikti. Yine de kapıyı bir daha çaldırmaya meydan vermeyip koştu geldi, açtı. Elindeki şamdanın ışığı gözlerini hâlâ kamaştırdığı gibi, uyku mahmurluğu da gözlerinde olduğundan o kadar tatlı ve etkileyici bir haldeydi ki tarif edilemez. Râkım adeta kendisini kaybederek yatak haliyle açık saçık bulunan göğsüne başını sokup bir şeyler koklamak hevesine kadar varmıştı. Yine derhal aklını başına toplayıp temkinini ele aldı.

Yukarıya çıktılar. Râkım soyunup kanepesi üzerine uzandı. Kız da elbiselerini devşirmekle meşguldü. Derken Râkım hafiften titreyen bir sesle söze başladı.

Râkım — Ee! Koca Canan! Senin galiba hiç haberin yok!

Canan — (Heyecandan yüreği oynayarak) Neden efendim?

Râkım — Neden mi? Sana müşteri çıktı a kuzum!

Vah zavallı kızcağız! İnsan böyle güzelleri ne kadar, hem de nasıl sever bilir misiniz? Yüreği acıya acıya sever.

İşte bir adamı tatlı tatlı ağlatan, bu tür kızların şefkatle karışık olan muhabbetleridir. Biçare Canan, efendisinden bu sözü işitince elindeki elbise elinde kalıp şaşırarak kesik kesik:

Canan — Müş... teri... mi çıktı efendim?

Râkım — Evet! Hem de müşterinin yağlısı! Senin için bin beş yüz altın veriyorlar.

Bu sözü söylerken Râkım'ın gözleri sulandı ama şiddetle kırparak yaşlarını kuruttu.

Canan — (Heyecanından tıkana tıkana) Çok para değil mi efendim?

Râkım — Çok para elbette!

Canan — (Kederle) Satacak mısınız efendim?

Râkım — Sen ne dersin?

Canan — (Mosmor kesilerek) Ben sizin malınızım efendim. Siz bilirsiniz!

Râkım — (İçinden doğru kabarıp gelen feci bir hissi yutmaya çalışarak) Yok, sen ne diyeceksin? Ben onu bilmek isterim.

Canan — (Gözleri dolup, burnu kızararak ve dudakları tir tir titreyerek) Ben ne diyebilirim efendim! Size para lazım! Bin beş yüz altınınız olursa, benim gibi tam on beş tane Canan satın alabilirsiniz.

Kızın bu lakırdısı üzerine Râkım, içinden kabarıp gelen hissiyatı yutayım derken, başaramayıp gözlerinden boşalttı. Kız bu hali görünce o da artık şiddetli bir gözyaşı selini göz pınarlarında zapt edemeyip taşırdı. Bu halin biçare Canan için pek acıklı bir hal olduğu apaçık görülüyordu. Gerçi Râkım için de acıklıydı ama bu acının içinde bir de büyük lezzet vardı. Bu lezzeti herkes takdir edemez. Halden anlayanlar takdir eder. Ömrünü odun gibi geçirmeyip de beş on defa tatlı tatlı ağlamış ve hem de ağlayışının lezzetine doyamaya doyamaya ağlamış olanlar, o anda Râkım'ın tattığı tadı takdir edebilirler. Bununla beraber Râkım yine söze devam etti:

Râkım — Hayır! Sen beni yanlış tanımışsın Canan!

Canan — (Çehresinde birdenbire birçok sevinç alametleri görünerek) Beni satmayacak mısınız efendim?

Râkım — Satacağım! Satmak istiyorum.

Canan — (Evvelkinden beş beter bir ıstıraba düşerek) Siz bilirsiniz efendim!

Râkım — Ama nasıl satacağım? Senin için verecekleri bin beş yüz altını ve burada ne kadar elbisen, elmasın falanın varsa hepsini sana vereceğim. Sen bunlarla zengin bir hanım olacaksın. Nasıl, razı mısın?

Canan bu sözü işitir işitmez, daha sözün başındayken elinde bulunup, şaşkınlığından dolayı hâlâ elinde olan elbiseyi fırlatıp atarak kendisini de efendisinin kolları arasına atar. "Ben ne bin beş yüz altın isterim, ne elbise isterim, ne elmas isterim! Ben sizi isterim efendim, sizi isterim. Sizin esiriniz, kulunuz olayım. Bana o saadet yeter" diye Râkım'ın ayaklarını öpmeye başladı.

Râkım — (Kendini tutarak) Öyle ama Canancığım, sen hep böyle kalacak değilsin ya? Gençsin, güzelsin, zekisin, marifetlisin! Gideceğin yerde mutlaka seni odalık yaparlar. Hazır zengin olacaksın, sana benden ne fayda...

Canan — (Hüngür hüngür ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayıp) İstemem efendim, istemem! Bana ne odalık olmak lazım ne de zengin olmak. Ben sizin kapınızda kul olayım, ocağınızda kul olayım, esiriniz olayım.

Râkım — Hayır! Sen benim kız kardeşim ol. Lakin...

Canan — Ben şimdiye kadar sizin kapınızda sürdüğüm saadetin şükrünü yerine getirmekten acizim. Başka hiçbir şey istemem.

Râkım — Ama sen benim sözüme dikkat etmedin. Yine tekrar edeyim, kız kardeşim ol diyorum.

Canan — Dikkat ettim efendim. Meramınızı da anladım. Ne yalan söyleyeyim, kız kardeşiniz olmam!

Râkım — Kız kardeşim olmaz mısın?

Canan — Olmam efendim.

Râkım — Kız, niçin?

Canan — (Rengi ne al, ne mor, ne siyah, hâsılı hiçbir şeye benzemeyerek) Olmam efendim! Kız kardeşiniz olmam. Kardeşiniz olmak, bana esiriniz olmak kadar zevk vermez. Ben şimdiye kadar devam eden halimden memnunum diyorum. İnsanlık yapıp para için beni satmayacaksanız ayaklarınızı öpeyim, kurbanınız olayım efendim,

beni yine eski halimde bırakınız. Siz bana "Canan" dedikçe dünyalar benim oluyor. "Kardeşim" diyecek olursanız ben yüreğimde hissettiğim zevki bulamam. Artık beni daha fazla söyletmeyiniz efendim! İşte dedim ya? Eğer satacaksanız sizi bir sene içinde bin dört yüz altın kazançtan men etmeye yüreğim razı olmaz.

Artık söz bu noktaya geldikten sonra Râkım her taraftan beynine hücum eden hayaller ve düşüncelerin hiçbirisini yenemeyerek bütün mağlubiyetiyle kıza sarılıp:

Râkım — Satmam seni Cananım, satmam! Sen bana dünya varından daha kıymetlisin. Onların milyonlarca altınları yine onların olsun, sen bana yetersin. Lakin sunduğum kardeşliği kabul etmediğine canım sıkıldı!

Canan — (Efendinin kolları arasında olduğu halde bile edep ve vakarına asla halel getirmeyip, ardından yavaşça kendisini sıyırıp çıkararak) Kardeşliğinizi kabul etmem dedim. Şimdiye kadar geçirdiğim ömürden memnunum dedim. Bu teminatı vermeniz üzerine daha çok memnun oldum. Ben bir saat evvel sizin için nasıl bir Canan'dıysam, şimdi yine o Canan'ım. Her zaman için vuku bulacak her türlü emriniz bana en büyük şereftir. Var olunuz efendiciğim, sağ olunuz da ben sizin uyurken olsun yüzünüzü görmekle kanaat ederim. Hem artık bana müsaade buyurunuz, odama çekilip kapanayım!

Kız bu sözleri söyledi ve efendisinde cevap olarak bir derin sükût gördüğü için yavaşça odasına çekilip kendisini yatağa attı.

Ee... Râkım o geceyi nasıl geçirdi?

İşte burası düşünmeye değer. Yarım saat kadar çılgıncasına daldıktan sonra fırlayıp "Acayip! Bana kim engel olabilir? Malım olması gerekmez, işte kız benim kız kardeşim olmayı kabul etmeyip..." diye arzulu bir kararlılığa ulaşırdıysa da bu haldeyken bile kendisini diğer bir dalgınlığa kaptırarak "Hayır! Sakin olmak lazım, sakin olmak! Acelem ne? İşte yanımda yatıyor! Ne vakit olsa benim değil mi? Acele işin pişmanlığı sonra tamir kabul etmeyecek kadar büyüktür"

diye bir garip umutsuzlukla yatağına girdi. İşte bu ıstırap içinde sabahı buldu.

Siz bu hale cinnet mi dersiniz, ahmaklık mı?

Hele biz ikisinden de hiçbirisine ihtimal veremeyiz. Aşkın bir de böyle kavuşma içinde ayrılık tarafı vardır ki bunun erbabı biraz nadirce bulunursa da nadir erbabı bunun zevkini de emsali pek nadir zevklerden bulur.

Size kendisini ram ve hatta mal eden bir kızı, yanı başınıza aldığınız halde nefsinizi tutarak o mahrumiyetin, o ayrılığın lezzetini tattığınız oldu mu? Olduysa Râkım'a ne deli dersiniz, ne de ahmak. Yoksa deli demekte de mazursunuz, ahmak demekte de.

O şehvet denilen şey yok mu? Pek murdardır. Ama gerçekten murdardır. Aşk ruhu denilen hayali varlığın temiz eteği, murdar şehvetle kirlenince zevki kaçar. Lakin o zaman hırs ve kibir insanın gözlerine perde çektiğinden insan o lekeyi göremez.

Efendim! Ayrılık ve mahrumiyetteki, hem de beraberlik içindeki ayrılık ve mahrumiyetteki hayallerin lezzetinde görülen o devam, ne devamdır? Bir kendinden geçme ve baygınlıktan ibaret olup, devamı da birkaç saniyeden ibaret olan ve bir nevi hastalıktan, marazdan başka uygun bir tabiri olmayan şehvetperestlikteki düşüşün hızı hesaba katılacak bir şeydir. İnsan kırk yıl arzulu kalsa, aşktan beklenen lezzet kırk yıl devam eder. Adam kırk yıl genç, şuh, âşık bir halde devam eder. Eğer arzusuyla kırk yıl birlikte devam edecek olsa, oluşacak gına kâmil insanı soğutur, söndürür, ihtiyar eder.

Güzel ama dört saat evvel Josephino ile göğüs göğüse, göbek göbeğe olan Molla Râkım hakkında da bu ince yargıların hükmü geçerli olacak mı?

Onun hakkında geçerli olmayacaksa, kimin hakkında geçerli olacak? Dört saat evvelini güzel düşünmelisiniz. O zaman Râkım'da aşk sultanının dört saat sonraki belirtileri var mıydı? Bir de ertesi güne bakalım.

Vay! Ertesi gün ne olmuş?

Ne olacak! Sabahleyin erkenden Koca Râkım kalktı. Soluğu Beyoğlu'nda alıp Josephino'yu yatağından henüz kalkmış buldu. Daha selam vermeden:

Râkım — Madam! Siz akşam bana ne diyordunuz?

Josephino — Ne diyordum, ne bileyim ben? Sana bin lakırdı söyledim.

Râkım — "Beni bir metres gibi tanıma, dost gibi tanı" dediniz miydi?

Josephino — Evet öyle demiştim.

Râkım — Öyleyse, işte emin olunuz ki bundan sonra sizi dost gibi, kardeş gibi, ana gibi, ne gibi isterseniz o gibi tanıyacağım.

Josephino — (Sevinci kedere katarak) Korkarım dediğim oldu.

Râkım — Bu akşam Canan beni cayır cayır yaktı!

diye durumu anlatmaya başladı, fakat meseleyi o kadar yanık bir yolda hikâye etti ki, sonunda Josephino'nun bile yüreği kabardı.

Josephino — Pek memnun oldum ama demek oluyor ki kendi istifademi kendim baltaladım.

Râkım — (Kadının dizlerine kapanarak) Seninle sürdüğüm ömrün lezzetini mezara kadar değil, mezarda dahi unutmayacağıma yemin ederim. Hele dostluğum kıyamet saatine kadar devam edecektir. Rica ederim beni şu, bu gece almaya başladığım lezzetten de mahrum etme.

Josephino — Delisin! Divanesin! Zalimsin! Hainsin.

Râkım — Bu kadar tekdire sebep?

Josephino — İki başlı istifadeye muktedir olamadığın için.

Râkım — Ama Josephino! Bana merhamet et! Bu kadarına tahammül gücüm yetmeyecek.

Josephino — Şimdi üzerine varmam. Ateşini pek keskin, pek şiddetli görüyorum. Sonra sen yine Josephino'nun kolları arasında ezilirsin. Bununla beraber sana müjdelerim ki biçare Canan'ı bu gece ihya ettin. Onun da gözlerinden akan yaşların her birinin, hususi bir lezzetle çıkmış olduğu-

na inan. Zavallı kızcağız! Sen benim elimden Râkım'ı değil canımı alsan acımam. Üstelik de Râkım senin hakkındır, sana benden daha çok layıktır.

Şu aşağıdaki olayı da zikredersek bahara kadar geçen olayları bitirmiş oluruz. Şöyle ki:

Canan'ın satılmak istenilişi meselesi üzerinden ancak bir hafta kadar geçmişti ki bir gün Râkım, Taksim önlerinde Felâtun Bey'e rastladı. Eski tanışıklık bozulur mu hiç?

Râkım — (Saflıkla) Vay beyim, keyifler?..

Felâtun — Hiç sorma birader. Hele şu *deuil* yani yastan kurtulduğuma bir şükür ediyorum! Malum ya, babanın vefatı üzerine yas tutmak alafrangada vardır. Her tarafım gece karanlığı gibi simsiyah kesilmişti.

Râkım — Evet, alafrangada vardır ama biz, yani Türkler, bu kurala riayete mecbur değiliz. Cuma geceleri bir Yasin-i Şerif'le ölmüşlerimizi anmak...

Felâtun — Öyle ama beni kendi halime bırakıyorlar mı ya?

Râkım — Size kim karışır?

Felâtun — Kim mi karışır? Hey birader hey! Hiç sorma, başım bir belaya çattı ki!

Râkım — Aman!

Felâtun — Bela ama tatlı bela! Gönlüm mini mini bir aktrisin (tiyatro oyuncusu) muhabbetiyle meşgul.

Râkım — Yasa da bu mini mini aktris mi zorladı?

Felâtun — Evet! Zavallı kızcağız, pederin vefatına benden çok yandı tutuştu.

Râkım — Acayip!

Felâtun — Evet! Pek acayip kızdır. Ama ne yas! Yemek tabaklarına varıncaya kadar siyah aldırdı. Kendisi tiyatroda bile siyahtan başka bir şey giymez. Elinden gelse güneşin ve gökteki yıldızların dahi üzerine siyah bir tül çekecekti.

Râkım — Doğrusu ya, şaşılacak şey.

Felâtun — Kendisini görmek istemez misiniz?

Râkım — Müsaade ederseniz niçin istemem. Fakat bu kadar muhabbetiniz olan bir kızı yabancıya...

Felâtun — Peh, adam sen de! Hâlâ kaba Türklük ediyorsun be! Alafrangada öyle şeyler var mıdır?

Râkım — Ben nasılsa bir türlü alafrangaya kendimi alıştıramadım da.

Bunlar bu lakırdı üzerine aktrisi görmek için aşağıya, dört yol ağzına doğru bükülürler. Fakat Râkım, böyle sevdiğinin babasının vefatına bu kadar kederlenen ve ta yemek tabaklarına varıncaya kadar özel yas tabakları tedarik ettiren kadının pek usta ve maharetli bir aktris olacağını düşünüyordu.

Felâtun — Yine ne daldın be! Sen hep böyle dalgın gezersin.

Râkım — Hayır birader, bir şey yok. Birinin bir işi vardı da...

Felâtun — (Küçümser bir tavırla) İş, iş, iş! Bu kadar iş ne? Ne vakit bitireceksin be adam! Elverir artık kazandığın para! Biraz da kazandıklarını yemeye bak!

Râkım — Ne yapalım birader! Bizim bağımız yok, tarlamız yok. Gelirimiz yok, giderimiz yok. Çalışmazsak ne yeriz?

Felâtun — Bu gençlik ele gelmez yahu! Yarın sakalına kır düştükten sonra paran olsa bile kadınlar yüzüne bakmaz. Biraz da gençlikte yaşamaya bakmalı! Sen de bizim peder gibi olacaksın galiba. Biçare adamcağız kazandı, biriktirdi, rahat rahat yemeye ömrü yetmedi. Bunlardan ibret almalı, değil mi?

Râkım — Allah rahmet eylesin!

Lakin Felâtun Bey'in düşünme tarzı Râkım nazarında onaylanmaya değer görülmedi. Biraz daha suskunlukla gittiler.

Râkım — Haberiniz var mı birader? Bizim Reyhan Efendi Anadolu'da bir yere kaymakam olmuş. Bir memnun oldum ki... Geçen gün birisi bana söylemişti.

Felâtun — Vallahi haberim yok! Babamın vefatından beri kaleme ayak atmadım ki. Efendim bu acayip kadın bizi fena sardı. Gündüz akşama kadar yanından bir yere

ayırmaz. Gece de mutlaka tiyatroya kadar *accompagner* "refakat etmeli." Belası nerede? Sonra da bekleyip yine evine kadar getirmeli. Artık evine kadar gelince bırakıp gitmek de olmaz ya? Geceyi de orada geçirmeli. Bir dert ki!

Râkım — Dert ama tatlı dert değil mi?

Felâtun — Sorar mısın ya? Ses bülbül! Piyano emsalsiz! Hele o *éloquence* "konuşma tarzı!" Ağzından ballar akar. Racine, Boileau, Molière gibi meşhur şairlerin eserlerinden birisini eline aldı mı insanı kendinden geçirir. Ben böyle okuyuş da görmedim ki. Hiç Fransızca bilmemiş olsan, yine anlarsın. Kadın, diliyle okuduğunu vücuduyla *déclamer* "eda ve ifade" ediyor. Tiyatrocu bu! Malum a! Bana en ziyade tesir eden şey, kadının kendi okuyuşundan kendisinin de etkilenerek hüngür hüngür ağlaması ve o halde boynuma sarılıp, beni kucaklayıp gözyaşları içinde boğmasıdır. Bu kadar da *sentimantal* hassas kadın görmedim ki!

Şu sözleri hem söyleyerek hem giderek varacakları yere de vardılar. Lakin Râkım, bir tiyatrocu kadında, ağlamak istediği zaman ağlayabilme mahareti de olduğunu bilirdi.

Vardıkları yer C. Oteli'ydi ki bu otelde herkes yaşayamaz, oraya kesesine güvenenler gidebilir. Zira orada bir sütlü kahve beş frank, yani yirmi beş kuruştur. Orada kuruşun adı bile bilinmez ya... Gide gide özel bir daireye girdiler ki yan yana iki oda, bir de küçük salondan ibarettir. Felâtun'u divane eden matmazel, işveli Fransızlara özel bir tavırla sıçrayarak geldi, boynuna sarıldı, öptü!

— *Je te presente mon...* (Sana takdim edeyim, benim...) diye Felâtun, Râkım'ı takdim etmek istemişti.

— *Pas besoin, je ne suis pas une inbecile, on conçoit tout de suite que monsieur est un de tes amis,* (Lüzumu yok! Ben eşek değilim ya! Hemen anlaşılabiliyor ki bu efendi senin dostlarından birisidir) diye karşılık verdi.

Bunun üzerine Râkım:

— *J'ai l'honneur ma...* (İftihar ederim ki benim...) diye alafrangadan olduğu üzere "Sizinle müşerref olduğuma iftihar ederim" yollu bir söz söylemek istemişse de kadın ona da meydan bırakmayarak:

— *Assez' monsieur, assez, ici entre jeunes gens on ne fait pas ces bétises là, on y tutoit tout bonnement.* (Elverir efendim, elverir. Burada gençler arasında bu hayvanlıkları etmezler. Burada doğrudan doğruya senli benli konuşurlar) diye Râkım'ın da layık olduğu karşılığı vermişti.

Felâtun — (Râkım'a) Görüyorsun ya birader! Ne serbesttir. Hiç böyle bir kadın, insanı sıkar mı? Efendim, nedir o seremoniler, fasonlar! (Yani resmiyet kuralları)

Râkım — Öyle efendim öyle! Allah için pek latif!

Bu konuşmaların bundan sonrası hep Fransızca geçmiştir.

Kadın — Hey! Bana bak Felâtun! Bir dost buraya getirilir de hiçbir şey ikram edilmez mi?

Felâtun — Gerçek be! İyi söyledin Polini. (Kadının adı Polini imiş.)

Polini — Bir şampanya filan!

Râkım — Hayır dostum! Ben o kadar işret erbabı değilim. Bir kahve içerim.

Polini — Oh! Ne hayvanlık!

Bu sohbetin gerçekleşme şekli okurlarımıza belki garip gelirse de alafranga âlemini gezmiş tozmuş olanlar kabul ederler ki sohbeti aktarırken asla abartmıyoruz. Fransız aşüftelerinin en işveli muhabbeti böyle olur. Hele tiyatro mallarının...

Râkım — (Polini'ye cevaben) Hakkınız var dostum. Lakin ben *bon viveur*[1] geliriyle yaşayan biri değilim. İşimle, gücümle yaşarım. Şimdi buradan çıkınca yine işime gideceğim.

Polini — Demek oluyor ki *ouvrier*, "amelesin."

Felâtun — Evet! Kalemle çalışan ameledir.

---

1 (Fr.) Bon viveur: Gününü gün eden, ehlikeyif.

Polini — Bravo! Gazeteci misin efendi?

Râkım — Her şey! Ufak tefek roman yazan, tiyatro yazan, gazete yazan bir ameleyim.

Polini — Ne âlâ! Demek oluyor ki neredeyse bizden, yani güzel sanatlar erbabı.

Felâtun — Şairdir de!

Râkım — Estağfurullah!

Polini — Elbette öyle olacak. Öyle ama efendi, birkaç şampanyacık senin gibi fikir adamlarının fikrini kızdırır. (Felâtun'a) Bizim aşk erbabının bile aşkını kızdırır, öyle değil mi maymun! Şebek! Tavşan!

Felâtun — (Yılışarak) Vallahi bence öyle.

Râkım — Herkes fikrini serbestçe söyleyecek mi?

Polini — Şüphesiz!

Râkım — Öyleyse bence öyle değil. Şarapla kızışan şairane fikirleri nereme sokayım. Şarapla kızışan aşk ve muhabbet ne işe yarar?

Polini — Oh lá lá! O! O! Bu efendi salt filozofmuş ya? Felâtun adını buna vermeliydi. (Felâtun'a) Ey suda haşlanmış sümsük hindi! Bak bu efendi senin gibi değil. Sana dünyada kaç şey lazımdı? Ha, ne diyordun? Şarap! Kadın! Bir de müzik! Öyle mi?

Felâtun — Bana bu fikri senin aşkın verdi.

Polini — Hele bak şu sarı tahta bitine. Hâlâ yerinden kımıldanmayı canı istemiyor. İşte misafirin geldi. Şimdi gidip...

Felâtun — Ha! Pardon. Bu çıngırağın ipini de henüz yapmadılar ki, şimdi ta "apartman", daire kapısına kadar gidip büyük çıngırağı çekmeli, diye çıkar.

Polini — Efendi! Sana memnuniyetlerimi arz ederim. Yalnız bir eksiklik var. Yazar kısmı biraz serbest olur. Sen ise benden fazla mahcupsun.

Râkım — Her şeyde dengeli olmak iyi değil midir?

Polini — Bizim bu ıstakoz Felâtun pek yılışık şey. Ne dümeni var ne pusulası! Aşk okyanusunda yolunu şaşırmış çalkanıp gidiyor. Anlıyorsun ya? Yine tınmamalı. Severim de külhaniyi be!

Felâtun — (Emirlerini vermiş, işini bitirmiş gelir) Bir âlâ çay ısmarladım. Rom da beraber, canı isteyen...

Polini — Gördün mü bir kere! İşte ömründe bir iş becerdinse o da budur. Canı isteyen punç yapar, canı isteyen çay içer.

Hep beraber oturup punçlarını içtiler. Dereden tepeden bin türlü lakırdı söylenip, Felâtun Bey ezcümle böyle bir yaşayışın, bir alaturka âleminde mümkün olamayacağını söyleyerek alafranga âleminin akıllara gelmedik nice güzelliğinden dem vuruyordu. Mesela diyordu ki:

— Neye yarar o Türk kadını ki tavrından, kibrinden geçilmez. Güya yarım gülüşüyle insanı ihya edecekmiş gibi, bunu bile sakınıp kısarak yüzünden düşen bin parça olur. Hanıma kendini yarandırmak mümkün olamaz. Nazı çekilmez, şakası lezzetsiz... Bilirsin ya a kardeş! Bilirsin ya! Ama bir cariye al. Artık bizim gibi serbest, hür adamlar bir esirden ne lezzet alabilir? Kim bilir gönlü kimdedir? Esirin olduğu için sana boyun eğmeye mecburdur.

Râkım bu sözleri işitince Felâtun'un varmış olduğu fikre nasıl şaşacağını dahi bilemedi. O da zihninde bir Osmanlı hanımın ağırbaşlılığı ve yüceliği yerinde olarak insana tattırdığı zevkler karşılığında şu Fransız'ın kahrını çekmekte ne hikmet olduğunu düşünür ve bir adam, bu kadından işittiği hakaretâmiz sözleri başka birisinden işitse, kafasını kıracağı belliyken niçin buna katlanmaya mecbur olduğunu bulamazdı. Hele Felâtun, bahsi esirden açınca az kalmıştı ki Râkım bir kahkaha koparsın! Ama hazırlanmış olan kahkahayı yine engelleyerek "Hey şaşkın! Esirde yürek yok mudur? Beş on kuruşa bir kızın hürriyetini satın almak işten bile değildir. Onun yüreğini satın al da bak sana ne kadar yar olur. Ah benim Canancığım! Zavallı kızcağız!.." diye kendi içinden pazarlığını kurarak dışından Felâtun'a ağzını açmamıştı.

Velhasıl bir saatten fazla müddet bu alafranga âşıkların yanında kalıp sonra da kalktı. İkisine de veda ederek kapıdan çıktıysa da Felâtun resmi uğurlamayı da icradan geri durmadı.

Otelin büyük salonuna vardıklarında Felâtun, Râkım'ın fikrini anlamak için:

Felâtun — Ee, nasıl buldun bizimkini bakayım?

Râkım — Âlâ! (Tebessümle) Hiç olmazsa insanın üstüne başına mayonez dökmüyor ya!

Felâtun — Bırak Allah'ı seversen şu eşek İngilizleri! Ayda dört lira için senin de onların kahrını çektiğine şaşarım.

Râkım — Ne yapalım a birader! Para da lazım.

Felâtun — Aman, bu oğlanın paraya olan aşkından aman! Gel be! Gel sana ayda dört lirayı ben veririm!

Râkım — Teşekkür ederim birader. Benim yaşayışım pek âlâdır.

Felâtun — Kibrine dokunmasın. Vallahi gerçek söylüyorum. Sanki sana ayda dört İngiliz lirası vermeye kudretim yok mudur?

Râkım — Estağfurullah birader. Sana öyle söz söyleyen var mı? Ama ben Zıklas ailesinden memnun olduğum için söylüyorum.

Felâtun — Şu havuç gibi İngiliz kızlarından ne zevk alıyorsun? Ulan vallahi yaşamanın yolunu bilmezsin be! Kudretin de yok değildir. Bir ayağın da daima Beyoğlu'nda. Şöyle haline göre bir apartmanın olsa da, mini mini bir metrescik edinmiş olsan fena mı olur?

Râkım — (Aklına derhal Josephino gelmişse de, o konuda ağzına tek kelime almak, sır tutmak kuralına aykırı düşeceğinden) İyi olur ama birader, ben kendim için değil hâlâ sizin için bile israfın bu derecesini hayırlı göremiyorum.

Felâtun — (Alaycı) Ne? İsraf mı? Pir ol[1] be! Sen Felâtun'u o kadar eşek mi zannediyorsun? Hesap edecek olsam, şu üç ay zarfında kazandığım, harcadığımdan fazla olmazsa bile başa baş gelir.

Râkım — (Memnuniyetle) Bak öyleyse söyleyecek söz bulamam. Bu yaşayış kazançla ise iyidir kardeşim! Bir insan kazandığı kadar yaşayabilir. Elbette kız kardeşiniz de rahattadır. Zira birinci derecede düşünülecek şey, malum ya?

---

1 Pir ol: "Çok yaşa" anlamında dua sözü.

Felâtun — Bizim filozof Râkım yine hikmetten dem vurmaya başladı. Müsterih ol birader, müsterih ol. Kazancım yolunda ve talihim pek müsaittir.

Râkım — Ne yola yöneldiniz bakalım. Ticaret falan mı?

Felâtun — Bizim gibi adamların ticareti nasıl olur bilmez misin?

Râkım — Ne bileyim ben!

Felâtun — Akşam oldu mu cebine kırk elli lira koyarsın, oyun salonuna gidersin...

Râkım — (Asık bir çehreyle) Vay!

Felâtun — Dur ama acele etme. Başlarsın oynamaya. Eğer zar işlerse kırk elli liracık büker kalkarsın.

Râkım — Oynamaya başlayalı mutlaka ancak bir ay kadar olmuştur.

Felâtun — Nerden bildin?

Râkım — Çünkü böyle zarar etmeye başlayınca kalkmak ve kırk elli liracık büktükten sonra yine kalkmak, henüz bir aylık kumarbazların ihtiyatıdır. Birkaç ay sonra eskidikçe bu önlem kalkar.

Felâtun — Sen benim için korkma.

Râkım — Ben sizin için korkmam. Çünkü kumarda sizi esir almazlar. Ayda on beş yirmi bin kuruşluk gelir için korkarım. Siz pekâlâ bilirsiniz ki, yirmi otuz bin lira birkaç ay içinde kumara verilebilir servetlerdendir.

Felâtun — Ey! Artık bana ahlak dersi mi vereceksin?

Râkım — Hayır! Şimdilik *adieu*!

Felâtun — *Adieu mon cher*![1]

Size şaşılacak bir şey söyleyelim mi? Bu iki arkadaş, ikisi birbirinden ayrıldıktan sonra, ikisi de birbirinin aleyhine kötü bir düşünceyle ayrıldılar. Felâtun, Râkım için "Kendisinde bu servet yok, böyle bir metresle C. Oteli gibi bir otelde ömür sürdüğü yok da kıskandığından böyle söylüyor. Eğer onun da elinde on beş bin lira bulunsa, o zaman benim yaşayışımın tam insanca, kibarca bir yaşayış

---

1 (Fr.) Adieu mon cher: Hoşça kal azizim.

olduğunu kabul ederdi" demiş ve Râkım da Felâtun için "Kendisi Ziklas evinden kovuldu ya! Şimdi ayda dört lirayı kendisi vermek üzere beni de oradan mahrum etmek istiyor. Kaça alırım ben böyle dört liraları! Kendim kazanamıyor muyum? Bir mirasyedinin istikrarsız servetine ancak dalkavuklar itibar ederler. Varsın beyim yaşasın. Biz bunların çoğunu gördük, çoğunu da işittik ki, işittiklerimizden de, gördüklerimiz kadar ibret aldık" demişti.

Siz bu iki fikrin hangisini onaylarsınız?

Hele, biz Râkım'ı onaylarız. Zira mirasyedinin ve özellikle Felâtun Bey tavrında bulunan mirasyedinin servetinin istikrarsız servet olduğu, bin kadar deneyimle kesinliğe varmış bir hakikattir.

İşte bahar mevsimine kadar geçmiş olan muhtelif olaylar bunlardan ibaretti; anlattık, bitirdik.

Yedinci Bölüm

Hâsılı bahar mevsimi, büyük küçük herkesin kalplerine ferahlık getirdi. Bu mevsimin bizce anlatmaya değer olan ilk olayı Râkım'ın düzenlediği bir Kâğıthane âlemidir, şöyle ki:

Yine haftanın ders günlerinden birisinde Râkım –hâlâ, fakat temiz duygularla ve dostane bir şekilde devam etmekte olduğu– Josephino'yu ziyarete gitmişti. O günkü sohbet Kâğıthane Mesiresi[1] hakkındaydı. Josephino geçen günlerde ... Bey'in haremi takımıyla Kâğıthane'ye gitmişlerse de pazar gününe denk geldiğinden arabaların içinde hapis kalınıp, kıra çıkıldığı halde kırın görülmediğini ve araba etrafında hırsız gibi dolaşan zamparalarla herkes eğlenmişse de kendisinin, bunların hiçbir zevkini çıkaramadığını söyledi.

Râkım — Kâğıthane gerçi dünyanın en güzel yerlerinden biridir ama oranın zevki cuma veya pazar günleri çıkmaz. Oraya başka türlü gidilir.

Josephino — Nasıl gidilir?

Râkım — Gider misin?

Josephino — Yalnız mı gideceğim?

Râkım — Yok! Benimle beraber.

Josephino — (Sevinerek) Seninle mi? Elbet giderim. Hem çok eğleneceğimize de eminim.

---

1 Gezinti yeri demek olan mesire, o dönem İstanbul'unda halkın rağbet ettiği eğlence yerlerinin başında gelirdi. Kâğıthane Mesiresi de çok tercih edilen, özellikle ilkbahar mevsiminde gidilen yerlerdendi. Halkın çok sevdiği bir mesire olmanın yanı sıra resmi ziyafetler, toplantılar ve düğünler de düzenlenirdi.

Râkım — Canan'ı da alırız, istersen dadı kalfayı da.

Josephino — Vallahi pek güzel olur.

Râkım — Bir salı yahut çarşamba günü gideriz. O güzel kırlar, çayırlar tenhadır. Bize her türlü güzelliklerini sunarlar. Başka günlerse oraları at ve araba panayırına döner.

Josephino — Aman ne kadar sefa ederiz!

Râkım — Hem Kâğıthane'ye böyle bizim gibi gidenler, yiyeceklerini, içeceklerini de beraber götürüp öyle eğlenirler.

Josephino — (Gayet hoşnut bir şekilde) Gördün mü bir kere eğlencenin asıl alaturkasını! İşte insanın kıra, çayırlığa çıktığına da değer.

Râkım — Karar verdinse söyle de ben hazırlıklarla ilgileneyim.

Josephino — Ne gün gidilecekse yalnız akşamdan bana bir haber uçurt ki ertesi sabah için ben de başka bir işe başlamayayım.

Râkım — Baş üstüne.

Josephino'nun yanında şu karar verildikten ve Râkım gidip derslerini de verdikten sonra gece saat on buçuk civarı evine döndü.

Kendisini artık kim karşılar? Elbet Canan. Hem artık Râkım kendisini Canan'ın karşılamasına darılmıyor da. Dadı kalfa ise Râkım'ın bu darılmayışına ziyadesiyle memnun oluyor. Lakin şurasını lâyıkıyla biliniz ki bundan önce Canan'a müşteri çıkması meselesinden dolayı kızcağızın halini açığa vurması olsa olsa Râkım'ın huzurundaki şenliğini, neşesini biraz daha artırmasını sağlayabilmişti. Yoksa aralarındaki samimi muhabbet, sırma gümüşü gibi saf olarak devam edip dışarıdan bunları birisi görecek olsa kendilerini adeta abi kardeş zannederdi.

Dadı kalfa da henüz yatmamış olduğundan üçü birden salonda oturdular. Canan efendisine, hem de canı gibi sevdiği efendisine, bir kahve pişirip getirdi. Râkım kahveyi içerken:

Râkım — Dadı! Niçin arada bir gezmeye gitmiyorsunuz?

Fedai — Gidiyoruz ya işte efendim!

Râkım — Nereye gittiğiniz var ya?

Fedai — Canan nereye isterse gidiyoruz.

Canan — (Fedai hakkında özel bir sevgi ima eder bir tavırla) Dadı kalfa beni her yere götürüyor efendim!

Râkım — Nereye götürüyor bakayım?

Canan — Salıpazarı'na...

Râkım — Salıpazarı, işte kapımızın önüdür.

Fedai — Tophane'ye kadar bile gidiyoruz efendim.

Râkım — Yok a dadıcığım. Şöyle bir seyir yerine, mesela Ihlamur'a filana.

Fedai — Oraya geçen yaz götürmüştüm, ama Canan öyle yerleri sevmedi.

Râkım — Belki şimdi sever?

Canan — Oraları fena efendim. Kadınlar, erkekler... Çok fena! İnsan rahatsız oluyor. Evimiz daha iyi.

Fedai — Bir kere de Küçük Çiftlik'e götürmüştüm. O gün, başka günlerden olduğu için tenhaydı da güzel eğlenmiştik.

Canan — Sahi dadı kalfacığım! O gün ne kadar eğlenmiştik! Kırlar ne güzeldi. Ağaçlar... O havuz... Aman ne kadar güzeldi!

Râkım — (Kız sevindikçe memnun olarak) İyi ya, yine gitmeli değil mi?

Fedai — Yaz gelsin de yine gideriz. Ben kızımı, Cananımı sıkmak istemem.

Râkım — Bilmez miyim a dadıcığım!

Canan — Dadı kalfacığım beni kızı gibi sever. Ben de onu annem gibi severim, diye koşup Fedai'nin o sadık, o merhametli, o kadın Fedai'nin boynuna sarılıp öpmeye başlar.

Râkım — (Bu seyirden tarif edilemeyecek kadar zevk alıp) Yok ama! Benim dadıcığımı böyle karşımda öpmeyeceksin, ben düpedüz kıskanırım, diye o da kalkar, kendisini dadısının kucağına atıp öpmeye başlar.

Biçare Fedai bir kucağında Canan, birinde Râkım kendisini kucaklamakta olduklarını görünce gözlerinden yaş boşanarak:

Fedai — Ah hanımcığım, iki gözümün nuru hanımcığım! Mezarından bizim şu halimizi görüyor musun?

Râkım — (Gözleri dolarak) İşte dadıcığım, seni anamız yerine koyduk. Anacığımın yanakları çürümüşse senin yanakların hamdolsun sağ sağlam.

Bu söz Canan'ı da duygulandırdı, manzara çok sürmeyip yine herkes yerli yerine geldi. Ardından:

Râkım — E dadıcığım! Bizi önümüzdeki çarşamba günü Kâğıthane'ye götürür müsün?

Fedai — Seni de mi?

Râkım — İsterim ya!

Canan — (Sevincinden çıldırasıya) Siz de mi bizimle beraber geleceksiniz efendim?

Râkım — Hay hay!

Canan — Öyle ama kalabalıkta siz bizimle beraber oturamazsınız ki!

Râkım — Çarşamba günü orada kimse yoktur. Koca çayırlarda biz yalnız kalacağız.

Canan — (Daha çok sevinerek) Ya! Öyle mi? Aman canım dadıcığım! Bizi götür.

Fedai — Götürürüm kızım, niçin götürmeyeyim?

Râkım — Hatta ustan Josephino da gelecek!

Canan — (Sınırsız sevinerek) O da mı? Aman ya Rab! Dadı kalfacığım Josephino da gelecekmiş!

Fedai — Daha âlâ ya işte, hep biz bizeyiz demek.

Râkım — Çarşamba günü sabahleyin erkenden gideceğiz. Ama pek erken ha!

Fedai — Josephino o kadar erken gelebilir mi?

Râkım — Josephino daha akşamdan buraya gelip gece burada kalacak.

Fedai — Siz öyle mi karar verdiniz?

Râkım — Hayır! Biz değil, ben kendim öyle karar verdim. Josephino ile söylediğimiz söz, yalnız bir gün birlikte Kâğıthane'ye gitmekten ibarettir.

Fedai — İyi ama beyim, burada biz Josephino'yu nerede yatırırız?

Râkım — Ben onun yolunu da buldum, onun için karar verdim. Sen beni bir gece odana misafir alırsın. Josephino benim odamda yatar. Canan da kendi odasında yatar.

Fedai — Sen bilirsin oğlum!

Râkım — Yok dadıcığım, sen bilirsin. İşte yatak içinse...

Fedai — Niçin uygun olmasın? İşte, yatak için çare bulduk ya!

Artık bu gece Canan'ın sevincini mümkün değil tarif edemeyiz. Biçare kızcağız, dadı kalfa ile efendisinin kendisine evlat gibi, kardeş gibi, her ne gibi olursa olsun, gösterdikleri muhabbete mi sevinsin? Çarşamba günü Kâğıthane'ye gidilecek, ona mı sevinsin? Josephino beraber gelecek, ona mı memnun olsun? Özellikle, Josephino bir gece kendi evlerinde yatacak, ona mı çıldırsın? Zira Josephino Canan'ı ne kadar severdiyse, Canan da Josephino'yu o kadar severdi.

Kahveyi içtikten ve verilecek kararı verdikten sonra Râkım, yazacak bir miktar yazısı olduğunu söyleyerek odasına çekildi. Dadı kalfa da uykusu geldiğini söyleyerek yatağına girdi. Canan ne yapsın? Uykusu yok ki yatsın! Zihni yerinde değil ki, sevincinden hali yok ki gitsin o da bir kitap filan okusun. O da kalktı, efendisinin yanına gidip karşısında oturdu. Râkım yazı yazar, o da önüne tütün tenekesini almış, efendisi için hazır sigara yapardı.

Râkım — Niçin yatmıyorsun Canan?

Canan — Uykum yok efendim! Sizi rahatsız ediyorsam odama gideyim de orada sigaraları yapayım?

Râkım — (Bir tatlı sıtma kırgınlığı hissederek) Yok kuzum, yok! Hiç sen bana sıkıntı verir misin? Hiç sen beni rahatsız eder misin?

Canan — Ben sizi rahatsız etmez miyim efendim?

Râkım — Etmezsin ya! Ben seni ne kadar görsem, göre göre doyamam. Belki sen rahatsız olursun diye söyledim.

Canan — (Şükran duygusuyla gözlerini göğe dikerek) Ne saadet!

Kızın şu hal ve tavrı Râkım'ın duygularını bir kat daha güçlendirerek:

Râkım — Canan!

Canan — Efendim.

Râkım — .... bir şey yok!

Canan — Bir şey söyleyecektiniz ama efendim... Siz bilirsiniz.

Râkım — (Kalemi elinden bırakıp) Diyecektim ki... Canan!

Canan — Efendim!

Râkım — Benim seni sevdiğimi bilir misin kuzum Canan?

Canan — Nasıl bilmem efendim! Bilirim ya! Hem siz kendiniz söylemediniz mi? "Seni kız kardeşim gibi severim" demediniz mi?

Râkım — (Ayağa kalkarak) Of, Canan of! Ben seni kız kardeşim gibi sevmiyorum. Canan gibi seviyorum.

Canan — (Gayet latif bir pembelik çehresini ta memelerinin üzerine kadar kaplayarak) Malınız değil miyim efendim?

Râkım — (Hiddetle) Öyle deme be! Sen kimsenin malı değilsin! Kendi kendine sahipsin... Of! Kuzum Canan! Allah aşkına! Sen de beni seviyor musun? Doğru söyle!

Canan — (O da ayağa kalkmış bulunduğundan, efendisi ona, o efendisine yaklaşıp birbiriyle kucaklaşarak) Nasıl söyleyeyim a efendiciğim. Halimi bilmiyor gibi söylüyorsunuz.

Râkım — Of, a Canan! Sen benim halimi bilmiyor gibi söylüyorsun. Beni seviyorsan "Seni seviyorum" de. Ağzından bu sözün çıktığını kulağım işitsin. Bu söz beni ihya eder. Âlemde bana en lezzetli söz, bu sözdür.

Canan — Seviyorum efendiciğim, vallahi seviyorum. Ah! Ben sizi sevmez de ne yaparım. Nasıl sevmezlik edebilirim, sevmemek elimde mi?

Kızın bu sözleri söylemesi değil, söylerken gösterdiği âşıkane tavır Râkım'ın duygularını genişlettikçe genişleterek adeta aşkın en sonunda bulunan cinnet, daha aşkının başlangıcında baş göstermişçesine bir halle:

Râkım — Ah! Cananım, Cananım! Beni sevdiğine vallahi gönlüm inanıyor. Lakin sabaha kadar bana bu sözü söylesen dinleyeceğim...

Râkım'ın sözleri Canan'ı bile eritmek derecesinde etkileyerek kız zaten kolları arasında bulunan efendisinin gözleri üzerine ateş gibi hararetli dudaklarıyla bir buse bıraktı. Râkım da karşılığında bir buse almaya davrandıysa da yine o anda bir ürkeklik göstererek:

Râkım — Canan! Ah Canan! Seni vallahi kendimden kıskanıyorum! Aman ya Rab! Çıldıracak mıyım, ne olacağım?

Gerçekten Râkım çıldıracak mıydı, ne olacaktı, anlaşılmayacak bir hale geldi. O kadar ki, Canan da korkarak nasılsa efendisini kanepe üzerine oturtup kendisi de yanı başında oturdu. Sessizlikle geçen bir sürede yalnız ikisi birbirinin yüzüne bakıyorlardı. İkisinin de yürekleri taş gibi kaskatı kesilmiş olduğundan tıkanıp boğulacaklar zannolunurdu.

Bu ara Râkım'ın aklına Felâtun'un esirler hakkındaki görüşü gelmiş, ancak uzun uzadıya muhakemeye zihninde kuvvet kalmadığından "Hadi oradan hey çılgın! Sen âlemin lezzetinin nerede olduğunu, nasıl seçip alınacağını ne bilirsin? Var bir çapkın tiyatrocu kızın yanında kendin esirmişsin gibi ömür sür" diye o hatırayı derhal def etmiştir.

Koca Râkım! Kanepe üzerinde Canan'ın yüzüne baka baka bir iki saatten sonra daldı gitti! Canan bir ara, kendisini yatağa kaldırmak istemişti. Ancak henüz dalabildiği için uyandırmaya bir türlü kıyamadığından ve kanepenin üzeri de oldukça rahat edilebilecek bir yer olduğundan bu defa da kendisi bir müddet efendisi, kardeşi, âşığı, sevgilisi, artık hatıra ne gelirse osu olan kişinin yüzünü doya doya veyahut doyamaya doyamaya seyrederek, sonra o da kalktı, yüreğinde bin hissiyat dolu olduğu halde yatağına gitti.

Ertesi sabah Râkım gözlerini açınca kendisini kanepe üzerinde ve Canan'ı karşısında buldu. Kızın ağırbaşlılığında ve temkininde asla bir değişiklik yok! Koca Canan hâlâ o Canan, hâlâ o temkin, hâlâ o ağırbaşlılık!

Ne zannettiniz ya? Rica ederiz, Canan'ı öyle bir yılışık aşüfte zannetmeyiniz. Canan sapına kadar kadın, iffetli, edepli, terbiyeli, nazik, zeki bir kızdır. Şu da var ki dadı kalfa, Râkım'ın yanına geldiği zaman pek gülünç bir yüzle gelmiş olduğundan Râkım geceki maceradan dadının haberdar olduğunu anlamıştı. Evet, dadının haberi olmuştur. Lakin zannetmeyiniz dadı kalfa bunları gözlemiş yahut dinlemiş. Hayır efendim, hayır! Dadı kalfa böyle bir alçaklığı kabul edecek kadın değildir. Canan kendisi anlattı. Zira dünyada Canan'ın annesi, sırdaşı, her şeyi dadı kalfaydı. Efendisiyle olan maceraların hepsini dadı kalfaya haber verip, efendisinin karşısında ne hal ve harekette bulunacağına dair ondan aldığı talimata harfi harfine uyardı. Zaten Râkım'ı bu kadar deli divane edecek terbiye ve tavrın kaynağı neydi ya? Dadı kalfa, elinde büyütmüş olduğu çocuğun her halini, her ahlakını layıkıyla bildiği için Canan için öyle bir hareket yolu tayin ederdi ki, Râkım, kızı hiç sevmeyecek olsa bile çaresizce sevmeye mecbur olacaktı.

Gerçi Râkım geceki olaydan dadı kalfanın haberi olduğunu anladı ama dadı kalfa ona dair tek kelime söylemedi ki Râkım da bir şey söyleyebilsin. Yalnız o gün pazartesi olup eğer Kâğıthane'ye gidilecekse daha o günden ihtiyaçların görülmesi gerektiğini hatırlatmış olduğundan Râkım da onaylayınca dadı kalfa işine gitti.

O gün Râkım yine işleriyle uğraşarak, akşam evine döndüğü zaman da bazı tercüme işleriyle fazlaca meşgul olarak bir gece evvelki iltihap gibi ateşe kendisini bütün bütün kaptırmadan geceyi geçirebildi.

Ertesi salı günü Josephino'nun geleceği akşamın günü olduğundan Râkım kendisince bazı hazırlığı yaptıktan ve işleriyle ilgili yerlere uğradıktan sonra saat dört buçuk gibi Beyoğlu'na gidip Josephino'yu evinde buldu.

–Çünkü Josephino yalnız ders günleri öğrencilerine gidip ders günü olmayan günlerse evinden dışarı çıkmazdı.–

Râkım — Bonjur dostum!

Josephino — Bonjur Râkım!

Râkım — Haydi bakalım.

Josephino — Nereye?

Râkım — Bize! Kâğıthane'ye gitmeyecek miydik ya?

Josephino — Ee, Kâğıthane'ye sizden mi gidilir?

Râkım — Bu akşamı bizde geçireceğiz. Bizde kalacağız. Yarın sabah erkenden hatta güneş doğmadan evvel deniz üzerinde bulunacağız. Bir şey olduktan sonra bari tam olsun. Güneşin doğuşunu ve batışını görmeyince eksik kalmaz mı? Mevsim tam her ikisini de görmeye müsait!

Josephino — Vallahi fena değil ama senin beni yatıracak yerin yoktur, a deli çocuk.

Râkım — Canım senin nene lazım. Ben her şeyi hazırladım.

Josephino — Pekâlâ! Pekâlâ! Sen biraz otur, ben kalkıp giyineyim.

Josephino kalktı, bir diğer odaya gidip giyinmeye başladı. Râkım ise piyanoyu bilir bilmez tıkırdatıp Josephino giyindikten sonra kalktılar. Posta Sokağı'ndan aşağı Bostanbaşı'na inip ardından Tophane Caddesi yoluyla yavaş yavaş Salıpazarı'na vardılar. Kapıdan içeriye girdikleri zaman Canan, Josephino'yu görünce kollarını açarak üzerine koştu. Öpüştüler. Josephino dadı kalfayla da merhabalaşıp Râkım, Josephino ve Canan salonda oturdular. Dadı kalfa ise ihtiyaçları hazırlamakla meşgul oluyordu.

Saat altı buçuğa varınca Canan –o zamana kadar Râkım'ın evinde ilk defa olmak üzere– rakı takımını salondaki konsolun üzerine koydu. Râkım ilk kadehi Josephino'ya sunduğu zaman kadın, yine İstanbul'un rakısının dünyada en sevilecek içkilerden olduğuna ve kendisinin buna şaraptan daha çok meyli ve rağbeti bulunduğuna dair bir hayli söz söyleyip alıp içti. Râkım da Josephino'yu takip ediyordu. Bunlar içmeye başladıkları esnada Canan piyanonun başına geçip en iyi bildiği havaları tam bir maharetle çalmaya başladı. Râkım o zamana kadar Canan'ın enikonu piyano çaldığına denk gelmemiş olduğu için bu sanattaki becerisini çok iyi buldu. Hatta Râkım, Canan'ın enikonu

Fransızca konuştuğunu da ders verdiği sırada anlayamamışken bu akşam kızın Josephino'yla karşılıklı konuşmasında gösterdiği hünere de şaşıyordu ya!

Kızın piyanosu bir müddet dinlendikten sonra Josephino'nun da neşesi artarak bu defa çalgı başına kendisi geçti. Aman ya Rab! Bu akşam kadının piyanoda gösterdiği mahareti akla hayret veriyordu. İnsan hesap edecek olsa, iki elinde on parmağı olan birinin bir anda seksen, yüz kadar sese dokunabilmesine ihtimal vermediği halde kadın, bu ihtimali icra eylediğinden sanki dört eli olup da her birinde de onar parmağı bulunduğu zannolunmak istenilirdi.

Koca Canan! Sanki kırk yıldan beri sarhoş meclisinde sakilik edermiş gibi, içki meclisinin de usulünde bilgisini ispat ederek sakilik hizmetinde kusur etmezdi. Josephino'nun birkaç damladan ibaret gıdasını daima piyanosu yanına götürür ve bu hizmeti efendisine de eda eder ve efendisi ise Canan elinden aldığı kadehi adeta ateş içer gibi içerdi.

Bir içki meclisinin gidişatına dikkat ettiğiniz var mıdır? Varsa görmüşsünüzdür ki bu meclislerde kafalar layıkıyla ısındıktan sonra erbabı daima birbirine sevgi gösterilerine başlar. Bu hal bu gece Râkım'ın meclisinde de olmuşsa da Râkım ile Josephino'nun yekdiğerine olan sevgileri zaten ispat zahmetinden azade ve Canan ise sarhoşluktan uzak olduğundan yalnız Josephino, Canan'a olan muhabbetini bir türlü anlatıp tüketemezdi.

Nihayet yemek vakti geldi. Yine bu salonda sofra kuruldu. Hazırlanan yiyecekler, içecekler masa üzerinde toplanarak sofraya hep beraber oturdular. Dadı kalfa, evlerde böyle bir topluluğun bir araya gelmesinden çok memnun olurduysa da yalnız arada içki bulunması biraz canını sıkardı. Ama hiç gözü gibi sevdiği oğlu, efendisi, beyi, paşası yani Râkım'ı kendisinin bu hoşnutsuzluğundan haberdar eder mi? Dadı kalfa zaten büyücek yerlerde ziyafetler savmış bir kadın olduğundan pişirdiği yemekler Josephino'nun beğenisine mazhar olmuştu. İştahla yenildi içildi. Yemekten sonra Canan kahveyi de sofraya getirdi, kahveler orada içildi.

Nihayet bir saat kadar daha sofra başında tek tük yemiş yemek ve dereden tepeden söyleşmek meşguliyetleriyle geçiştirilip ardından Josephino kendisi için hazırlanmış olan Râkım'ın yatağına ve Râkım da dadısının odasında serilmiş olan yatağına gitti.

Elbette Canan da kendi odasına gitmiştir.

İşte burası kesin değil.

Vay ne oldu?

İşte şu oldu:

Canan'ın Josephino'yu soyundurup yatağına yatırıncaya kadar yanından ayrılmayacağı belli değil midir ya? Josephino hal ve tavrında olan, yani Râkım'la geçmiş macerası hesaba katılmasa bile Canan'ı canı gibi seven bir kadın, böyle bir anda ona bin türlü şey sormadan rahat edebilir mi? Bu yüzden hem soyunuyor hem de kıza sorular soruyordu:

Josephino — Kız Canan!

Canan — Efendim!

Josephino — Sen efendiyi de böyle soyundurursun değil mi?

Canan — Efendim değil mi? Elbet soyunduracağım.

Josephino — Bari uslu uslu soyunur mu?

Canan — A! Çocuk mu ki uslu uslu soyunmasın?

Josephino — Onlar çocuktan beterdir. Çocuklar soyunurken ter ter tepinir. Böyle bıyıklı çocuklar da insanın boynuna sarılır.

Canan — (Utanarak) Aman ustacığım! Söylediğin şu lafa bak!

Josephino — Ne söylüyorum? Ayıp bir şey mi söylüyorum?

Canan — Ayıp ya!

Josephino — Vay! Demek oluyor ki mutlaka uslu uslu soyunmuyor! Soyunsa sen bu lafta hiçbir ayıp görmezdin.

Canan — Canım ustacığım, bana öyle sözler söyleme.

Josephino — A deli! Kız ne utanıyorsun, o senin efendin değil mi? Ayıp mı zannediyorsun? Siz ikiniz de gençsiniz, güzelsiniz! Eğer uslu uslu soyunmuş olsa o zaman ayıp sayılır.

Canan — Hayır! Bizim efendi pek usludur, mahcuptur.

Josephino — De bakayım, beni kandırabilir misin? Sanki benim haberim yok. Vah çocuk vah! Efendi bana hepsini söyledi. O benden hiçbir sırrını saklamaz. Geçen gece ne kadar ağlamışsınız?

Canan Josephino'nun şu son sözü üzerine bir kere işe ehemmiyet vererek az kalmıştı ki sırrını açık etsin. Ama efendisiyle Josephino arasındaki maceraları bilmediğinden ve kendisi de efendisiyle olan durumunun dadı kalfadan başka bir kişiye açılmasının pek büyük ayıp olduğuna inandığından, belki Josephino ağzını arıyordur düşüncesiyle sırrını gizlemeye devam etti. Evet! Bizim Canan bu kadar ketum bir kızdı. Dedi ki:

Canan — Efendi beni kız kardeşi gibi seviyor. Bana hiç sataştığı yoktur. Sana ne demişse demiş, ben sana ne dediğini ne bilirim?

Josephino — Ah! Halinden kimseyi haberdar etmemeye çalışan âşık Canancığım! Zararı yok kızım, zararı yok! Âşıklığın kurallarını bilmeyen sizin gibi çocukların hali hep böyledir. Bununla beraber hem seni, hem Râkım'ı tebrik ederim. Allah için ikiniz de birbirinize pek layık çocuklarsınız. Allah yine ikinizi birbirinize bağışlasın. Anladın mı kızım beni! Râkım içli bir çocuktur. Onu sen idare etmelisin! Güzel idare edersen kendine pek kolay bağlayabilirsin.

İşte Josephino bu şekilde Canan'ı sorguladıktan sonra yatağına girip, biraz da yatak içinde konuşarak sonunda kızı yerine gönderdi. Gönderdi ama biçare Canan'ı yine birkaç gece evvelki hisleri tamamıyla uyanmış olduğu halde göndermiş oldu.

Herkes uykuya dalmış, uykusunu gereği gibi almış olduktan sonra bir de bir ara sokak kapısı "Çat! Çat!" diye çalınmasın mı? En evvel dadı kalfa uyandı. Râkım'ı da uyandırdı. Meğer kayıkçı Osman Amca gelmiş, saate baktılar, saat beş buçuk. Râkım "Tam vaktidir, yavaş yavaş hazırlanmalı" diye kalkıp dadısıyla beraber aşağıya inerek kayığa yerleştirilecek eşyayı Osman Amca'ya verdikten sonra Canan'ı uyandırmaya gitti. Ah! Bu aşk insanı nasıl

ihya eden bir histir. Serpilip yatmış olan Canan'ı bir hayli seyrettikten sonra sağ elini kızın yüreğinin üzerine koyarak ardından ses verdi ve kendisinden evvel yüreğinin uyanmış olduğuna dikkat etti.

Hiç dikkat ettiğiniz var mıdır? Ah! Bizim dikkat ettiğimiz vardır, onun için biliriz ki pek zevkli bir incelemedir. Çünkü kalp uyku halinde iken pek muntazam ve hafif vurmakta olup uyandığı anda evvelki düzenliliğinin aksine olarak helecanla uyanmaya başlar. Deneyiniz de bakınız. Hele Canan'ın kalbi gibi bir âşık kalbi olursa, var ya!

Canan uyanıp da gece vakti hafif hafif yanan kandilin baygın ışıkları arasında efendisini görünce birdenbire ürktü "Nedir efendim? Ne istersiniz?" diyebildi. Râkım "Kâğıthane'ye gideceğimizi unuttun mu? Kalk bakalım, ateşi falanı yak. Josephino'yu da kaldır da bir sabah keyfi yapalım, yavaş yavaş da hazırlanırız" demesiyle Canan fırladı kalktı.

Ne yalan söyleyelim? Doğrusunu söylemek herhalde daha evladır. Ayıp değil ya? Biçare kızcağız kalkarken efendisinin boynuna sarılıp da öyle kalktı. Siz isterseniz bu hareketi küstahlığa yorun, efendisi kendisini mazur görmüştü!

Yarım saat geçmedi, evin içinde herkes kalktı. Henüz ateş sevildiği[1] için Canan'ın hazırlayıp salona getirdiği koca bir mangal, uzaktan bakanlara keyif veriyordu.

Mangalın bir tarafına kahve güğümü, bir tarafına çay güğümü, bir tarafına akşam gelmiş olan taze inek sütü tenceresi sürüldü, sigaralar yandı.

Josephino her ne kadar giyinmeden bir erkek huzuruna çıkmanın, alafrangada olmadığını dikkate almıştıysa da Râkım da giyinmeden, yalnız arkasında bir ince tabum kürk olduğu halde salona çıkmış ve o konuda Josephino'ya söylenmesi gereken sözleri de söylemiş olduğundan herkes gecelikli haliyle ve mahmur bir durumda bulunuyordu. Kahve pişti. Evvela birer şekerli kahve içilmek ve ardından

---

1 Ateş sevilmek, sevinmek: Ateşin henüz tutuşmaya başlaması, alevlenmesi.

her kimin canı sütlü veya sütsüz kahve veya çay isterse zevkinde özgür olmak üzere karar verildi ve gereğince hareket edildi.

Josephino — (Osmanlıların şu sabah sefasını pek beğenip) Lakin ne âlâ şey!

Râkım — Ne?

Josephino — Böyle sabahleyin erken kalkıp da şu keyfi yetiştirmek!

Râkım — Hoşunuza mı gitti Madam?

Josephino — Vallahi pek güzel! Ben neredeyse diyebilirim ki ömrüm boyunca sabahtan önce kalkmamışımdır, ne hoş! Biz biliyoruz ki şimdi bir saat sonra sabah açılacak ve biz de onu göreceğiz, öyle değil mi?

Râkım — Hem de deniz üzerinde göreceğiz.

Josephino — Üşümez miyiz ya?

Râkım — Kürkler var, ihramlar[1] var, şallar var, paltolar var. Ne üşüyeceğiz? Üstelik rom da var.

Josephino — Vallahi pek hoşuma gidiyor. Râkım sana doğrusunu söyleyeyim mi? Türklerin her hali Avrupa'nın her halinden iyi!

Râkım — Yok Madam, pek de öyle değil a! Gerçi bizde kış mevsiminde her sabah böyle bir zevk etmek vardır ama Avrupa'nın da zevkleri fena mıdır ya?

Josephino — Yalan söylemiyorum Râkım, vallahi ciddi söylüyorum. Gerçi Avrupa'nın da eğlencesi çoktur ama monoton, daima tekdüzedir. Bir kere kışın geceler uzun olduğu zaman alafranga saat on ikiden yani gece yarısından evvel yatılmaz. Hele, saat ikiye kadar da oturulduğu olur ya! Bu halde uyandığımız zaman yine ortalığı gündüz olmuş buluruz. Yani demek istiyorum ki biz tabiatın yalnız akşam güzelliğinden yararlanırız. Sabahı, o sabahı ki tabiatın uykudan uyanması demektir, o güzel sabahı seyretmekten daimi suretle mahrum kalırız.

Râkım — Orası öyle.

---

1 Büyük yün çarşaf, yaygı.

Josephino — Ben hakkımı bilirim de iddia ederim. Ben sözümü bilirim de söylerim. Bir kere Türklerdeki şu misafirperverlik Avrupa'da bulunmaz. Kastettiğim, onlar birbirine gitmezler demek değildir. Ama sofraları, baloları hep resmi şeylerdir. Herkes evine geldi mi, yine kendi ailesinin insanlarıyla kalır. Bazen bir aile içine misafir gelmiş görülmesi veyahut insanın kendisini başka bir aile içinde görmesi büyük bir yenilik demektir.

Josephino, dünyasından hakkıyla yararlanmayı seven bir kadın olduğu için ruha zevk veren şeylere çok dikkat ederdi. Avrupa'nın eleştirilmesine dair ne söylediyse hakkını ispat etti ve Osmanlılar için eleştirilecek o kadar çok ve çeşitli şey bulamadı.

İşte bu mangal başı âlemi yarım saatten fazla sürmüştü.

Sabahtan evvel deniz üzerinde bulunulmaya karar verilmiş olduğundan herkes giyinmeye kalktı ve mevsim mart sonları olup yedi buçuktan önce sabah olacağı için alelacele giyinilip iskele başına varıldı.

Osman Amca'nın kayığı iki çifte, yeni, geniş, güzel bir kayıktı. Josephino ile dadı kalfayı arkaya, Râkım da Canan'ıyla beraber ön tarafa oturdular. Herkes sırtına bir kürk giymiş ve dizleri üzerine de ihram almış olduğu için sabahın serinliğinden şikâyet edilmeye mahal yoktu.

Salıpazarı İskelesi'nden avara ettiler[1]. Ortalık yere açıldıkları zaman Üsküdar üzerinden şafak yeri de ağarmaya başlamıştı. Bunlar yavaş yavaş çektirerek henüz güneşin ilk ışınları ufuk altından göğün boşluğuna doğru fırlarken iki köprüyü de geçip kendilerini Tersane Körfezi'nde buldular. Hele güneşin ilk ışını bu saadet ve bahtiyarlıkla yüklü kayığı ta Sütlüce önlerinde yakalayabilmişti.

Vay o sabahın letafeti ne letafetti! Vay o letafet Josephino'yu ne mutlu etmişti. Ya Canan'ı, ya Canan'ı! Koca Râkım! Salıpazarı'ndan çıktı çıkalı belki Canan kendisine birkaç yüz soru sorduğu halde her sorusuna cevap

---

1 Avara etmek: (Denizcilik) Deniz taşıtının yanaştığı yerden uzaklaşması.

vermekten geri durmayarak kızı hoşnut eder ve özellikle her cevabını da "canım, yavrum, kuzum" gibi muhabbet gösteren kelimelerle karıştırarak verdikçe yalnız Canan'ı değil, dadı kalfayı ve Josephino'yu da ihya etmiş olurdu.

Josephino — Vallahi Râkım, zevk sahibi bir çocuksun! İnsansın! Bahtiyarsın! Mesutsun!

Râkım — Hamdolsun bahtiyarım, mesudum. Ama insanlığımı böyle övünerek ortaya koyacak kadar bulamıyorum.

Josephino — Mutluluğundan, insanlığın daha büyüktür, daha çoktur! Özellikle mutluluk insan içindir, zevk sahibi olan içindir.

Râkım — İltifat yine çoğaldı. Lakin sebebi?

Josephino — Sebebi şu ki böyle bir seyahat lezzetinin, Avrupa'nın hiçbir tarafında bilinmediğini iddia edebilirim. İstanbul ahalisinin içinde de yüzde biri bu seyahati düşünememiştir zannederim.

Râkım — Pek doğrudur. Ama bunda bizi bu kadar övmeye değer bir şey göremiyorum. Sabahı Allah şekillendiriyor. Bu denizi, bu mevkii de o yaratmış. İnsanların medeni gelişmeleri de seyahatimiz için şöyle bir kayık vücuda getirmiş. Bunların hepsi kadri bilinecek nimetlerdir. Bundan sonra kendimizi düşünelim... Bana senin gibi bir dost, Canan gibi bir arkadaş, dadı kalfa gibi bir de anne vermiş. Bu nimetlere de ilave olarak bugün şu âlemi, şu seyahati, şu sefayı yapmak neyi gerektiriyorsa onu iki saatte kazanabilecek kuvvet verdi. Artık bu kadar nimet elde olup zevkini çıkarmazsa beni adam yerine bile koymamalıdır.

Josephino — İşte bu başarından dolayı seni tebrik ederim ya! Hele bu değerlendirmen yok mu! Vallahi Râkım kayıkçılardan utanmasam kalkıp seni ağzından öperdim.

Canan Josephino'dan bu sözü işitince birdenbire kadının yüzüne baktıysa da yine derhal kendisini toplayıp renk vermedi. Lakin Râkım'ın değerlendirme şekli üzerine onun da efendisine sevgisi birkaç kat daha artmış ve sevgisinden ötürü Râkım'a sokula sokula kucağına çıkmak mertebesine gelmişti. Bu yüzden kayığın dengesi bozulmuş olduğundan

Osman Amca "Küçükhanım! Küçükhanım! Sen biraz arkana dayanır mısın?" diye Canan'ın dengesini doğrultmuştu.

Sabahleyin esen rüzgâr etrafın mis gibi kokusunu getirdiği esnada bizim cemaat de Çoban Çeşmesi'ne varmıştı. Orada Râkım'ın aklına ne gelse iyi? Bakınız ne geldi. Josephino'ya:

Râkım — Hey! Bana bak! Sabahleyin seyahate çıkmamış hanım! İstanbul'un zevkini tatmamış hanım! Aklıma ne geldi biliyor musun?

Josephino — Mutlaka yine iyi bir şey gelmiştir.

Râkım — Bence iyi, ama sizcesini bilmem.

Josephino — Ne geldi bakalım?

Râkım — Benim canım henüz sağılmış taze koyun sütü içmek istiyor. Yapar mısınız?

Josephino — Mümkün mü ya?

Râkım — Niye mümkün olmasın? Senin canın da istiyor mu? Sen onu söyle!

Josephino — Niye istemesin?

Râkım — (Kayıkçıya) Osman Amca! Benim aklıma ne geldi biliyor musun?

Osman Amca — Ne geldi efendim?

Râkım — Şu civarda, hani ya demek istiyorum ki, ötede Alibey deresi boyunda olur, nerede olur, bir mandıra bulsak da taze süt içsek.

Şu teklif kayıkçının canını sıktı mı zannedersiniz ya? Artık Çoban Çeşmesi'ne geldikten sonra geriye dönmek, gerçi can sıkacak bir şeydir, ancak Osman Amca'nın canını sıkmaz. Üstelik Râkım'ın komşusu olup çocuğun her halini iyice bilir. Bu nedenle Osman Amca tereddütsüz:

Osman Amca — Çok iyi olur efendim! Niçin olmasın? Kayık altımızda değil mi? Kolda da kuvvet çok! Dolaşır dolaşır da canımız sıkılırsa Eyüp Sultan'a kadar gideriz.

Râkım — Aferin Osman Amca!

Osman Amca — Sen Osman Amca'nın sakalında kır görüp de ihtiyar olmuş mu zannedersin? Buradan başlasam, soluğu Beykoz'da alırım.

Râkım — Koluna kuvvet Osman Amca!

Adam hem bu sözü söylemeye, hem de sol kürekleri siya ederek[1] sağ küreklerle üstüne almaya[2] başlayıp kayığı çevirdi. Alibeyköy'ün deresi ağzında bir mandıraya rast geldiler ki koyunları henüz sağıldığı gibi, sürü de hâlâ oradaydı.

Canan ile Josephino koyunları ve kuzuları uzaktan seve seve bir kaldılar. Râkım mandıracıyı çağırıp birkaç çamçak[3] taze süt getirdi. Kana kana içtiler. Kayıkçıların her birinin, iki üç kişinin içeceği kadar içtiğini göz ardı etmemelidir.

İşte ondan sonra tekrar yola düzülüp, bu defa Çoban Çeşmesi'ne kadar geçerek neredeyse Çağlayanlar yanına kadar sokuldular. Eşyayı karaya çıkarıp bir ağacın altına şilteleri yaydılar.

Şimdi biz Kâğıthane âleminin bundan ötesini "Akşama kadar pek güzel eğlenip döndüler" diye kısa kesebiliriz. Ama nemize lazım? Her şeyi kısa kesecek olduktan sonra koca bir ciltten ibaret hikâyeyi bir sayfada da anlatabilirdik. Özellikle böyle sabahtan gidip de akşama kadar Kâğıthane'de oturanlar öyle akşama kadar zevk edivermekle ömür geçiremezler.

Osman Amca biraz tiryakice olduğu için hemen bir ateş şenlendirmişti. Bu ateş zaten bizim topluluğa da lazımdı ya. Kahveler sürüldü, pişti, içildi. Sonra Râkım ve Josephino koca Canan'ı da yanlarına alarak sıra ağaçlar altından, çayırı yukarıya doğru gezmeye çıktılar.

Zavallı Canan ne de olsa çocuk değil mi? Kendini bir şairin hayali kadar geniş bir çayır içinde görünce şevki ve sevinci de o oranda açılarak sıçramak, koşmak hevesine düşmüştü. Hatta bazı bahanelerle arada bir bu çocukluğun gereğini de yerine getirirdi. Josephino kızda olan bu hevesin farkına vararak:

---

1 Siya etmek: Deniz taşıtlarının küreklerini geri çekmek.

2 Üstüne almak: Deniz taşıtlarında küreği ilerleyecek şekilde çekmek.

3 Çamçak: Genellikle çam ağacından, sonradan şehirlerde bakır, gümüş, cam ve kıymetli taşlardan yapılıp bazen meşin bir kılıfa da konulan, kulplu veya kulpsuz, dibi yuvarlak, yayvan bir tas biçimindeki su kabı, çapçak.

Josephino — Canan! Sen beni tutabilir misin?

Canan — (Sevinerek) Tutarım tabi!

Râkım — (İşin farkına varıp) Hayır tutamazsın. Hadi bakalım, koşunuz.

Josephino koşmaya başladı. Canan arkasından koştu. Yılankavi yanıltmacalar, şaşırtmalarla kızı bir hayli koşturdu. O kadar ki ikisinin de nefesi nefesini takip etmeye başlayıp yüzleri kıpkırmızı oldu. Sonra Râkım'ın yanına gelip üçü birleştiği zaman, Josephino yavaşça "Çocuğu eğlendirdim ama kendimi de yordum" dedi.

Şu çayır seyahati şüphesiz bir saat kadar devam etti. Ondan sonra yerlerine geldiler.

Saat dokuz buçuğu bulmuştu. Zaten erkence kalktıkları için içleri bayıldığından bir miktar kahvaltı ettiler. Kâğıthane mevkiinin güzelliğine ve sabahı denizde etmelerinin isabet olduğuna dair sözler kahvaltıdan sonraya kadar devam ettiği gibi, ondan sonra da Canan'ın memnuniyetini gösterme yolunda söylediği sözler dinlendi.

O gün Kâğıthane'de hemen hemen hiç kimse yoktu. Saat on iki buçuğa vardığı sırada yalnız bir Ermeni ailesinin fertleri gelmiş, onlar da ta çayırın üst başında mesken tutmuştu. Josephino'nun gitarını getirmediğine pişmanlık gösterdiler. Ağzından bazı şeyler okuduysa da gitar olmadıktan sonra bir zevkini çıkaramadı. Öyle yerlerde mekânın güzelliği ortadayken ve insan etrafı hakkıyla seyretmeye çalışsa kendini akşama kadar değil hatta bir hafta bile oyalayacak güzellikler bulacağı belliyken insanın yine tekrar eğlence araması yaratılışının gereği olduğundan bizimkiler de eğlence aramaya başladılar.

İlk eğlence, artık oldukları yeri istila eden güneş kızdırmaya başlamış olduğundan ağacın öbür tarafına geçmek oldu. Dadı kalfanın ihtarı üzerine her biri bir şeyin ucuna yapışarak eşyayı taşıdılar. Gölge altına geldikten sonra bulunan eğlenceyse Canan'a bazı Fransızca şarkıların sözlerini ezberletmek oldu. Ne zekâ! On beş yirmi beyit bir şarkıyı kız, on beş yirmi dakikada –hem de bir daha unutmamak üzere– ezberliyordu.

Bu eğlence de bir saat kadar devam edip, saat ikide kuşluk yemeğini yemeye davrandılar. Râkım'ın teklifi ve Josephino'nun kabulü üzerine yemeğin altına ikişer kadeh rakı çekildi. Sonra dadı kalfanın hazırladığı söğüş, yalancı dolma, helva ve kuru köfte ortaya çıkıp, kayıkçıların hissesi de ayrıldı. Güle oynaya yenilen yemek bir saat kadar uzamıştı. Bunlar yemekteyken bir kayık halkı daha önlerinden geçip Çağlayanlar yanında kayıktan çıkarak çayırın ta ortalık yerine kadar gittiler, orada yerleştiler.

Yemekten sonra havanın da ısınması üzerine bastıran uyku, nihayet galip gelerek dadı kalfadan başka üçü oldukları yeri ele geçiren güneşten kaçıp ağacın diğer tarafındaki gölgesine geçtikten sonra şilteler üzerine uzandılar. Uyudular. Koca dadı kalfa! Onun için dünyada, Râkım Efendi'nin eğlenebilmesinden büyük zevk mi olur? Çocukların sabahtan beri sürmüş oldukları ömür, kendi canına da can katmıştı.

Uykudan kalktıkları zaman saati beş buçuk olmuş buldular. Çayır içine doğru bir seyahat daha düzenlediler. Beri tarafta dadı kalfa eşyayı kayığa yerleştirmişti. Altı buçukta döndükleri zaman kayığı da hazır buldular.

Bindiler.

Gayet ağır kürek çekerek yedide Azapkapı'ya yanaşıp Josephino'yu oraya çıkardılar. Zira Râkım o gece de kendilerinde kalmasını rica ettiyse de Josephino ertesi gün için işi olduğunu söyleyerek özür dilemişti. Onlar ise ezana on dakika kala tam Tophane önlerinde bulunup güneşin son ışıkları Üsküdar'ın ne kadar camı varsa tamamını altın rengi ışıklara gark etmiş olduğu latif görüntüyü de seyrederek tam ezanı çeyrek geçe evlerine ulaştılar.

Sekizinci Bölüm

Râkım'ın gerçekleştirdiği Kâğıthane âlemini beğendiniz mi? Bu sualimizi abes görmeyiniz. Çünkü bu şekilde yapılan gezileri çok kimse beğenmez. İnsanın kendine mahsus hallerini incelemişseniz sözümüzü tasdik ve kabul edersiniz. İnsanoğlunun yaratılışının gereğidir; insan kendi mutluluğundan yalnız kendinin haberdar olmasıyla kanaat etmez, herkesi de haberdar etmek ister. Hatta bir insan esasında mutlu değilse bile, etrafa kendi mutluluğunu inandırmak için hilekârlığa ve yalancılığa bile düşer. İnsanoğlunun yaratılışının bu gereği adeta umumi gibi bir şey olduğundan o kadar önemli görülmezse de beş liralık bir saate, yirmi beş liralık veyahut daha fazla bir paha etmek üzere elmaslı kordon takmak gibi gösterişler bu karakterin en adi mertebesinin gereklerindendir. Hadi bakalım, düşünelim:

Gerçi saat insan için lüzumlu bir alettir. Köstek neye lazımdır? Saati muhafazaya lazım olduğuna göre bu işi bir kaytan da görebilir. Hayır! İş öyle değil. İnsanoğlu ister ki kendisinde yalnız saatini muhafaza için kullanacağı kaytanın yirmi beş altın kıymeti olacak kadar servet bulunduğunu âlem görsün. Ya bu gösterişten meram?

İşte dedik ya! Zevki o yolda aldığı içindir. Şimdi siz şu en aşağı dereceden başlayınız da kendisini Karun soyundan göstermek için gerekmediği halde türlü türlü yalan ve hilelere mecburiyet görmek derecelerine kadar hep birer birer göz gezdiriniz. Biz işin bu tarafına da bir bakış atalım:

Şu karakterin bir gereği demek değil midir ki çoğunluk gözünde gezinti yerine gitmekten maksat kırı, çayırı, açıklığı, çimenleri, çiçekleri görmek olmaktan çok, insanları görmek yahut daha doğrusu insanlara kendini göstermek istenildiğinden bir gezi mahallinde en azından yirmi bin nüfus bulunur. Beş altı yüz, belki bin arabanın tozu toprağı içinde boğulmaktan başka, bir ağaç altında oturulmaktansa on adım uzaklaşıp etrafında bulunanlara kendini teşhir etmekten ne zevk alacağı etraflıca düşünülecek olsa insanın gezinti yerlerine kinleneceği gelir. Ama bu gezme tarzının erbabı öyle değildir. Onlar gezinti yerine gittikleri zaman buraların güzelliğini falanı düşünmezler ve birbiriyle o konuda sohbet ettikleri zaman da bunu söylemezler. Yalnız kalabalık var mıydı, yok muydu onu düşünüp onu söylerler. Seyir yerini pek çok beğendikleri gün "Aman geçen gün Kâğıthane'yi görmeliydi. Allah'ın mahşeri! Kavim! Kavim! Kimler yok! Kimler yok!" diye hayret gösterirler.

İşte durum genellikle bundan ibaret olduğu için Râkım'ın gerçekleştirdiği Kâğıthane âleminin beğenilip beğenilmediğini sorduk. Eğer onu beğenmedinizse şu tarzda yapılmış bir Kağıthane âlemini bakalım beğenir misiniz:

Bir cuma günü, hem de Kâğıthane'nin en kalabalık olduğu cuma günlerinden biri, Kâğıthane Çayırı üzerinde birkaç bin gözün bakışları bir nokta üzerinde toplanmıştı.

O noktada ne vardı?

Gayet mükellef iki atlı bir kupa[1]. İçinde de gayet mükellef bir madam. Ama mükellef dediğimize dikkat lazımdır. Öyle diğer madamlar gibi mükellef değil. Diğer madamlarda elmas, inci falan gibi takılar biraz seyrekçe görülür. Bu madam elmas ve inci içine gömülmüştü.

Arabanın önünde biri Ulah mızıkası[2] diğeri de yerli ince çalgı olmak üzere iki takım çalgı ki her birinin ikişer üçer takımın birleşmesinden oluştuğu, her birinin on beşer yirmişer kişiden düzenlenmiş olmasıyla anlaşılırdı.

---

1 Kupa arabası dört tekerlekli, kapalı, oturacak yeri arkada olan, genellikle iki kişilik atlı bir arabadır.

2 Ulah mızıkası: Romanyalı bando takımı.

Bu seyir yerinin bir tarafında da beş altı kadar efendi, iskemlelere oturmuş; dondurmalar, kurabiyeler, neler neler... Tepsi tepsi gelir ve ilk olarak arabaya uğrayıp oranın hissesini bıraktıktan sonra beylere takdim olunurdu.

Çalgıların çalacakları makam alaturka ise beyler tarafından, alafranga ise araba tarafından kumanda edilip emredilen hava istenildiği gibi icra edilmişse havadan bir lira uçar ve tam çalgıcıların ortasına düşer, bu anda yakındaki bakışların ışın çizgileri de liranın hava boşluğunda çevirdiği kavise uyarak kavis çizerdi.

Arabadan etrafa güzellik parıltıları saçan gülücüklere karşılık, beyler tarafından da hafif ahlar kanatlanır ve işte bu şekilde âlemde nam ve şan bırakılırdı.

Bu durum bir buçuk iki saat kadar devam ettikten sonra madam arabasını yürütüp arkası sıra da gayet güzel, genç, süslü bir bey, iyi bir ata binerek yola koyuldu ve herkesin bakışı bunları bir hayli mesafeye kadar uğurladıktan sonra, geride kalanlar "Aşk olsun, herif avuç avuç lira saçıyor ama prens gibi eğleniyor ya!" dediler.

Nasıl? Bu âlem isteğinize uygun geldi mi? İşte bunu yapan da bizim Felâtun Bey'di. Bu eğlencenin sebebini de size haber verelim mi?

Bir gece nasılsa, Felâtun Bey'in oyunda zarı müsaade etmez. Zira beş on gündür zarı hep uygunsuz geliyordu. Sevgilisi Matmazel Polini üstüne düşüp ısrar etmemiş olsaydı belki birkaç gün için oyuna ara verirdi. Ama Matmazel Polini mutlaka oyun salonunda bulunup –ağzından çıktığı şekliyle– Felâtun Bey'in metresi olmak övüncünü herkese göstermek istediğinden onun ısrarı üzerine devama mecbur oluyordu. Zarının müsaade etmediğini söylediğimiz gece ise gerçekte asla müsaade etmeyip ancak Polini tarafından edilen teşvikler üzerine avuç avuç altın basmaktan yine geri durmadı.

Sözün özü, o gece yedi yüz lira kadar zarar gördü. Bu zararın acısı burnunu sızlatmış olduğundan özel dairelerine geldikleri zaman Felâtun, sevgilisine bayağı yüzünü astı ve bu zarara onun sebep olduğunu ima eder sözler bile söyledi.

Polini — Bak şu maymuna bir kere! Suratsız şebek! Kazandığın geceler kendi maharetinle kazanıyordun. Kaybettiğin gecelerin zararını da yine kendi talihsizliğine niçin yormuyorsun?

Felâtun — İyi ama hanım, bir haftadan beri zarar iki bin liraya vardı.

Polini — Bak şu para canlısı, açgözlü musibete! Vardı ise benim cebime girmedi ya? Sen Baden Baden'de (Almanya'da kumar oynamakla meşhur bir yerdir) olsan ne yapacaksın? Zarar kârın öz kardeşidir. Bugün kaybettinse yarın kazanırsın.

Felâtun — Ben sana kazanamam demiyorum. Fakat benim tedbirimi bozan sensin. Sen beni kendi halime bırak. Ben oyunun zamanını, biçimini bilirim.

Polini — (Gayet hiddetle) Ya! Seni ben mi kandırıyorum? Pekâlâ! Pekâlâ! Bundan sonra seni benim gibi aldatan bir kadın kandırmasın. Kendine başka bir eş ara efendim. Ben de kendisini kandırmayacağım tarzda kendime bir eş bulabilirim!

Kadın bu sözü söyleyip başını pencere tarafına çevirmiş ve aşkıyla çıldırmak derecesine gelen Felâtun derhal yaptığına pişman olup amana düşmüşse[1] de kabahatini, kusurunu, küstahlığını, edepsizliğini, nihayet eşekliğini itiraf ettiği halde bile Matmazel Polini Hazretleri'nin merhametini ve şefkatini çekmeye muvaffak olamamıştır.

Acayip! Bu kadar ha!

Evet! Eğer alafranga âleminin bu gibi halleri hakkında malumatınız yoksa size o malumatı da verelim:

Efendim, bir alafranga adam, bir Frenk kızıyla aşklarını kızıştırıp, kadın adamı layıkıyla bağladığını görünce araya böyle bir dargınlık sokar. Zira aşkı bir kat daha kızıştırmak ve o durumdan edilecek faydayı hakkıyla elde etmek için yol budur. Matmazel Polini de Felâtun'u bu dereceye getirmiş bulunduğundan oyunda zarar meselesi meydana çıkmamış olsaydı bile Polini başka türlü sebepler, vesileler araştırıp bulup bu dargınlığı gerçekleştirecekti.

---

1 Amana düşmek: Sığınıp af istemek, merhamet dilemek.

Ya hiçbir sebep ve vesile bulamazsa ne yapacaktı?

Amma soruyorsunuz ha! Bir vesile bulunamazsa icat edilmesi de imkânsız mıdır?

Hiç olmazsa "Sen bir kadını seviyormuşsun, bana kesin olarak haber verdiler. Var bundan sonra o kadınla yaşa. Beni kendi özgür halime bırak" diye bir dargınlık çıkarma yolu yok mudur? Bizim bildiğimiz, bizim tanıdığımız bir biçare alafranga beyi vardı, işte aynı böyle bir vesileyle yalnız kovulmakla kalmamış, fazladan bir de sille yemişti.

Biçare Felâtun kadını razı etmenin mümkün olamayacağını anladıktan sonra boynunu bükerek dışarı çıkıp başka bir oda kiralayarak o geceyi geçirmiş ve ertesi gün kadının merhametinin ayaklarına yüz sürmek için yine dairesine gitmişse de kadının kendisini odasına kabul etmediğini görünce bu defa daha fazla bir umutsuzluk ve bezginlikle dönmüştü. Bir ara "Adam, şu kaltağa ne yalvarıp duruyorum? Paramla değil mi? Hınzırı ihya ettim, elmaslara boğdum da onun için yaranamıyorum. Bin tanesi daha var" diye doğru yolun gözleri önünde açıldığını görmüştüyse de derhal fikri değişerek "Ah! O gözleri başka nerede bulmalı? O letafet, o şakalar, o cilveler!.. Olmayacak! Ne yapmalı yapmalı mutlaka barışmalı! Hem insanlar duysa ne der? Dosta düşmana karşı rezil mi olmalı?" düşüncesiyle, olan aklını da başından alıp kavganın ikinci günü köpek gibi yalvara yalvara ve adeta kadının dizlerine kapanarak bir hayli elmas daha alıvermek pazarlığıyla, barış anlaşmasına muvaffak olabildi.

İşte yukarıda bahsettiğimiz şanlı şerefli Kâğıthane âlemi bu dargınlıktan barışmanın şükranesi olarak yapılmıştı!

Mihriban Hanım'ı hiç hatırınıza getirdiğiniz var mı? Ne dersiniz yahu! Mihriban Hanım, hanımefendi bir kadın çıktı be! Pederinin vefatından sonra Felâtun Bey artık eve barka uğramaz olunca konu komşu kıza nasihat vermeye başladı. Otuz yaşında, aklı başında, mektepten çıkmış, âlemin her köşe bucağını öğrenmiş bir asker yüzbaşısına vardı. Kocası ilk başta kızcağızı pek hoppa bularak sevmemiş ve beğenmemişse de terbiye kabul etmeye kabiliyetini görünce

bu biçare kızı terk etmenin, terbiyesine çalışmak kadar mertlik olmadığına hükmederek kıza nice baba nasihatleri, nice kardeş tavsiyeleri, ne kadar sadık bir koca öğütleri sunarak hoppalığı bütün bütün bertaraf edip kendisini de sadık bir yar olarak kıza sevdirmişti. Şimdi Mihriban Hanım, babasından kendi hissesine isabet eden ve kocasının idaresinde bulunan servete tamamıyla sahip olarak kadın kadıncık yaşamaktadır.

Evet! Kızların, kadınların hali daima başkadır. Hoppa kadınlar genellikle akıllı kocalarının verdikleri terbiyeyi kabul ederek akıllarını başlarına alabilirler. Dert şunda ki hoppa kocalar akıllı karılarının tavsiyelerini genellikle kabul edemeyerek sonunda yuvalarını berbat etmeye kadar varırlar.

Şimdi kıyaslayınız Felâtun Bey'in halini, bütün hoppalığıyla beraber Polini gibi kendisinin düşüşünden yararlanacak bir kadının eline düşmüştür. Ama bir dost çıkıp da Felâtun Bey'e nasihat verecek olsa faydası görülecek mi dersiniz? Ne mümkün! Pederinden kalma serveti bu yolda çürütüp bitirmiş kaç delikanlı istersiniz? Bunların her birine az nasihatler mi verilmiştir? Hiçbirinin faydası görülmüş müdür? Hatta daha ziyade sefahatlerinin şiddetlenmesine hizmet etmiştir.

Ne gerek, bizim Felâtun Bey de nasihatsiz kalmadı. Polini ile olan macerayı ve Kâğıthane âlemini koca Râkım duyunca "Hah! İşte dediğimiz çıkmaya başladı! Gerçi o bizi çok aşağıladı. Pek çok defa benim mahcubiyetimle övünmeye çalıştı! Ancak biz bu gibi ufak tefek şeylere ehemmiyet verecek olursak herhalde merhaba demiş olduğumuz bir adamın helakine razı olmuş olacağız, bu ise namertliktir. Şunu uyarmalı" diye bir gün özel olarak kendisini bulup görüşerek:

"Birader! Zevkine sefana mani olmaya gönlüm razı olmaz. Sana nasihat vermeye de lüzum yoktur. Bu alafranga denilen âlemin batak köşelerini sen benden iyi bilirsin. Bu kadar Fransız romanı okumuşsundur. Bir tiyatro aktrisine gönül verip de feyz almış bir kimsenin macerasını okudun

mu? Bu hikâyelerin gerçekten yaşanmış olması gerekmez. Yazarlar daima ihtimallerden bahsederler. Onları okuyarak hem zevk almalı hem de ders çıkarmalı! Hiç yabanın bir kaltağı sana yar olur mu?" diye gayet dostane ve delikanlıca hatta hovardaca bile bir girişle söze başlamış ve söylemediği söz kalmamışsa da Felâtun bu sözlerin bir dost ağzından çıktığına bir türlü inanamayarak "Mutlaka Râkım benim mutluluğumu kıskanıyor" diye düşünüp hiçbirini kulağına küpe etmemiştir.

Yalnız bu kadarla mı kalmıştır ya? Râkım'ın babayani sözlerini birer birer reddetmek için deliller senetler dahi bulup sunmuştur. Polini onun için tiyatrosunu, ticaretini terk etmiş! Kendi rivayetine göre her gece otuz kırk lira kazanırken bu sanatı sırf Felâtun'un aşkı uğruna feda eylemişmiş! Râkım bu aşk ve sevda denilen âlemin köşesini bucağını tanımazmış! Dünyada küskütük yaşadıktan sonra âlemin ne zevki olabilirmiş? Gençlik her zaman ele girmezmiş! Bilmem neymiş! Bilmem neymiş!..

Ah insan kısmı böyledir! Bilhassa genç kısmı böyledir. İnsan başkalarının yaşadığı tecrübelere güvenemez, güvenmek için ise hazır denenmiş olanları bizzat denemek ister ve halbuki bu tecrübeden, pişmanlıktan başka bir şey hâsıl olmaz.

Ömrümüz o kadar azdır ki bu âlemde en şiddetli ihtiyaçla muhtaç olduğumuz tecrübeleri bizzat yaşayarak onlardan edilecek istifadeyi etmeye süresi yeterli değildir. Başkalarının tecrübelerini kabul edip önemsersek belki rahatça, serbestçe, namusluca yaşayabilmeye muvaffak oluruz.

Neyse, niyetimiz okurlarımıza felsefe dersi vermek değil ya? Biz zevkimize bakalım. Özellikle bir hayli vakit oldu ki Ziklas ailesine dair malumat alamadık.

Râkım'ın haftada iki defa eğitim öğretim görevini yerine getirmek için İngiliz kızlarına gitmeyi asla aksatmamış olduğu hatırlatmaya muhtaç değildir ya? Özellikle kızların Türkçede kuvvetleri arttıkça kendi ağızlarına ve kendi şive ifadelerine yakıştırarak söyledikleri sözler zaten Canan'ın

aşkıyla bütün şairane ve âşıkane duyguları son derece açılan Râkım'ın kulağına akla fikre sığmaz, tarifi kabil olmaz bir letafet verdiğinden Râkım haftada iki defa değil, elinden gelse her gün Ziklas'ın hanesinden çıkmazdı. Mr. ve Mrs. Ziklas ise Râkım'ın kadrini günden güne daha çok takdir etmeye başladılar. Zira kızları öyle bir dereceye gelmişlerdi ki artık balo ve tiyatro gibi eğlencelerden bile bir lezzet alamayarak, neredeyse sokak kapılarından dışarı çıkmaz oldular. Babaları, anaları bazı cemiyetlere davet edilseler, kızlar özür beyan edip gitmezlerdi. Cemiyet yerlerinde Can ile Margaret'ten haber sordukları zaman anne ve baba, "Onlar hocalarından başka hiçbir şeyle meşgul değiller. Ellerine Türkçe veyahut Acemce bir kitap veriniz de yemek içmek dahi istemezler" derler ve şu hali takdir edenler, buna hiçbir mana veremeyenlerden fazla olurdu.

Bu hale hiçbir mana veremeyenlerden birisi de bir defasında Mr. Ziklas'a dedi ki:

— Canım şu kızları Müslüman mı edeceksiniz?

Ziklas — Yok!

— E, bu kadar Türkçeye zorlamanın manası ne?

— Onları zorlayan yok. Kendileri mecbur oluyorlar.

— Güzel ama bu kızlar hiçbir davette görünmez oldular. Bunları yarın birer Acem'le yahut Türk'le evlendirecekseniz başka.

— Vallahi ben size bir şey söyleyeyim mi? Korkuyorum ki bizim kızlar Katolik rahibeleri gibi kocasız kalmasınlar.

— Gördünüz mü bir kere!

— Ama zararı yok. Kendileri daha gençler. Üstelik birkaç tane amcaoğulları, halaoğulları var, elbette bunların birisine de varacaklar. Onların da kimisi Hindistan'da kimisi Arabistan'da, hâsılı her biri Şark'ın bir memleketindedir. Bizim kızların Türkçe öğrenmelerinden mutlaka yararlanır ve memnun olurlar.

— Demek istiyorum ki, siz böyle davetlerde bulundukça iki genç kızın genç bir hocayla bir evde yalnız kalmalarıdır.

— Yok! İşte bu şüphenize mahal veremem. Allah için Râkım Efendi bizim kızlardan daha mahcup çocuktur. Kendisine yalnız ben değil, bütün Beyoğlu yerden göğe kadar kefil olur.

İşin buralarını anlatmaktan muradımız Râkım hakkında Ziklas ailesince hâlâ günden güne artan muhabbet ve itimadın derecesini göstermektir. Hele kızlar Râkım'dan başka kimseyi düşünmeyip ellerinden, doğrusu, Türkçe kitaplar düşmezdi.

Hafız'ın bahsi geçen gazelini kendilerine verdikten sonra her ders bitiminde rica minnet *Hafız Dîvânı*'ndan birkaç gazel daha okuturlar ve en beğendikleri beyitleri tercümeleriyle beraber defterlerine kaydederlerdi. Nihayet Râkım bunların bir ricaları üzerine *Hafız Dîvânı*'nı kendilerine baştan aşağıya kadar okumayı vaat etti. Bu vaadin yerine getirilişini okurlarımıza sunmak istersek de meramımız burada Hafız'ın dîvânını kopya etmek olmadığından, yalnız ilk defa olarak *Hafız Dîvânı*'nın nasıl okunduğunu göstermek isteriz. Bunu söylersek ve okurlarımız da kızların hangi beyitleri seçip ve Râkım'ın bu beyitleri nasıl ve ne yolda tercüme ettiğine dikkat ederlerse, bunlar arasındaki ilişkide de kesin bilgi elde edilmiş olur. Şöyle ki:

Râkım "Ela ya eyyühe's-sakî"den[1] başlayarak ilk gazeli tamamen okuyup tercüme ettiğinde kızlar, bunda seçmeye değer bir beyit bile bulamadılar. Çünkü kendilerinde tasavvufa dair hiçbir maya bulunmadığından manevi dünyadan alınacak zevkten bunların dimağı mahrumdu. İkinci gazele geldikleri zaman:

Key dehed dest în garez yâ Râb ki hem-destân şevend
Hâtır-ı mecmu'-ı mâ zülf-ü perîşân-ı şoma

beytini Râkım "Gönül ister ki ben seni zülüflerin perişan bir letafet hali içinde göreyim. Ancak ah ne fayda ki ne zaman

1 *Hafız Dîvânı*'ndan "Ey Saki" diye başlayan ilk gazel.

senin zülüflerin perişan olsa, benim de zihnim perişan olur. Ya Rab, bu emel ne zaman elverip hâsıl olacak ki sizin perişan zülfünüzle benim hatırımın tamamı bir anda bir araya geleler?" diye tercüme etmiş olduğundan Can ile Margaret hemen kaleme sarılarak bu beyti ve bu manayı kaydettiler. Ondan sonra:

Azm-i dîdâr-ı to dâred can ber leb âmede
Bâz gerded yâ ber-âyed çîst fermân-ı şoma

beytini büyük bir arzu ve istekle dinleyip tercümesiyle kaydettiler ki Râkım bu beyti de şu şekilde tercüme etmişti:

"Aşkının derdiyle eridim, hayatımın kalanından da ümidim kalmadı. Şimdi ise dudaklarımın üzerine gelmiş olan şirin canım seni görmek ister. Fırlayıp çıksın mı yoksa yerine mi dönsün, fermanınız nedir?"

Bu mana kızların o kadar beğenisine mazhar olmuştu ki az kaldı önceki beyti kaydetmeyi bıraksınlar. Ama sonraki beyit ondan daha fazla ilgilerini çektiğinden hayretler içinde onu da kaydettiler ki bu beytin tercümesi şudur:

Dûr dâr ez hâk u hûn damen çu ber ma bugzeri
K'ender în reh kuşte bisyârend kurbân-ı şoma

"Yüzünün güzelliği, mükemmelliğinin fazlalığı âlemi birbirine kattı. Herkes senin uğurunda can vermeyi nimet bildi. Şimdi âşıkların halini görmek için bizim semtimizden geçtiğin vakit eteğini kandan topraktan, daha doğrusu kanla yoğrulmuş bu korkunç çamurdan koru, yukarıya kaldır. Zira bu yol üzerinde sana kurban olarak kanını akıtmış, canını teslim etmiş olanlar çoktur."

Bu gazelden başka bir beyti seçemediler. "Sâkî be nûr-i bâde" gazeliyle "Sûfî biyâ" gazelinden ve "Sâkiyâ ber-hîz" den hiçbir beyti seçemediler. Hele "Dil mîreved zi-destem" gazelini adeta anlaşılmaz bir mana zannedip "Revnâk-ı ahd-ı şebabest" gazelinde kayda şayan bir iki mana bul-

dularsa da yukarıdaki beyitler derecesinde olmadığı için kaydetmekten vazgeçtiler. "Eger ân türk-i Şirâzî"[1] gazeline geldiklerinde.

Bedom goftî u horsendem 'afakellah nîko goftî
Cevab-ı telh mîzîbed leb-i la'l-i şeker-hâ râ[2]

beytini pek zengin ve renkli bulmuşlardı. Zira bunu Râkım da aşağıdaki gibi pek nazik bir şekilde tercüme eylemişti:

"Arzunun ve hevesinin perişan etmesi bende ne zihin bıraktı ne şuur. Bu yüzden her halim ve sözümde bin küstahlık etmekteyim. Nihayet sözlerimin perişanlığından incinip bana fena söz söyledin, beni azarladın. Lakin ben azarı pek beğendim, o lâl gibi dudaklara, şeker çiğneyip şeker akıtan ağza acı söz yakışır mı? Elbette o gül goncası ağızdan çıkan her söz benim için tatlıdır."

Sonra, "Sabâ be lutf be-go" ve "Dûş ez mescîd" gazelleri okunup bunlar içinde kaydetmeye ve yazmaya değer bir şey bulunamadı. "Be mülâzımân-ı sultân" gazeliyle "Salâh-ı kâr kocâ" gazeli de öyle geçti. Yalnız "Mâ be-reftîm"[3] gazelinde şu beyit makbul oldu:

Be seret ger heme âlem beserem tîğ zenend
Ne-tevân bered hevâ-yı to bîrûn ez ser-i mâ

Râkım bu cüretli beyti yine şu cüretli şekilde tercüme etmişti:

---

1 *Hafız Dîvânı*'ndan sırasıyla; "Saki şarabın ışığıyla", "Sufi gel", "Ey saki kalk", "Gönül elden gidiyor", "Gençlik çağının parlaklığı" ve "Eğer o Şirazlı güzel" gazelleri.

2 Ahmet Mithat Efendi'nin naklettiği beytin ilk mısraı Sadi'nindir. İkinci mısraı ise Hafız'ın gazellerinden bir beytin ikinci mısraıdır. Beytin ilk mısraının doğrusu şöyledir: "Eger doşnam fermayi ve ger nefrin dua gûyem" yani "Sövsen de azarlasan da ben dua ederim." Râkım Efendi, bu üç mısraın da şerhini yapıyor.

3 *Hafız Dîvânı*'ndan sırasıyla; "Ey seher yeli, lütfen söyle", "Dün gece mescitten", "O sultanın yanındakilere", "Nerede nefsini ıslah etmek" ve "Biz gittik" gazelleri.

"Sen ne zannediyorsun Allah'ı seversen? Halkın kınayıcı ve lanet edici diline düştüm diye beni korkar mı, senin muhabbetinden vazgeçer mi zannediyorsun? Senin başına yemin ederim ki cümle âlem aleyhime kıyam ederek başıma kılıç vursa bile senin arzu ve hevesini benim başımdan dışarıya çıkaramazlar. Kanımı akıtsalar, kanımdan buharlaşan buhar hep senin arzu ve aşkının buharıdır."

Kızlar o gece kaydedebilmiş oldukları şu beş beyti, bir büyük ganimet bilerek kaydettiler ki ondan sonra birkaç gün hep bunları tekrar etmekle uğraşmışlardı. Râkım'a en büyük zevk veren şey, kızların kendilerinde olan İngiliz şivesiyle Farsça okumalarıysa da bununla beraber beyitleri güzel okuyabilmelerini de istediği için her beyti verdikçe beş on gün onun söylenişini ve okunuşunu düzeltmek için uğraşırdı. Gerçekten kızların Farsça bir beyti okumaları hakikaten insanın yüreğini ürpertecek kadar latifti.

Hatırınıza gelir mi ki geçen kış içinde Mr. Ziklas, Râkım'dan alaturka bir ziyafet örneği görmek istemişti. Bu meseleyi siz unutmuşsanız bile Mr. Ziklas unutmamıştır. Bu nedenle bir gün, eski vaadini Râkım'a hatırlattı.

Râkım — Baş üstüne efendim! Fakat işin içinde küçük bir müşkülat vardır.

Ziklas — Nedir o müşkülat?

Râkım — Şu ki, biz Müslüman olduğumuzdan, bizim kadınlar erkeklerden kaçar.

Ziklas — Bilirim ya! Fakat siz evli değilsiniz zannederim.

Râkım — Değilim ama evimde yine kadın eksik olmaz. Yani demek isterim ki alaturka bir ziyafet görmek isterseniz o ziyafette kadınlar bulunamaz. Yok, eğer ziyafet yalnız eşiniz hanımefendi ile kızlarınız için olacaksa onlar alaturka ziyafetin tamamını görebilirler.

Ziklas — Ben zaten bu ziyafeti sırf onlar için istiyordum. Onlar görsünler, bana anlatırlar.

Râkım — Fakat işin bir tarafı daha var ki o da alaturkanın tamamlayıcısıdır.

Ziklas — O hangisi bakalım?

Râkım — O da Türkler arasında kadın erkek ailece olan ziyafetlerin bir örneğini görmek.

Ziklas — Daha iyi ya arkadaş, daha iyi ya!

Râkım — Ama o halde hiçbir kadın görmezsiniz. Yalnız oda kapısı tarafından bir siyah Arap kolunun içeriye bir sahan uzattığını görürsünüz.

Ziklas — Benim ailem de benden kaçar mı?

Râkım — Sizden kaçmaz ama benden kaçar ya!

Ziklas — Ha anladım. Alaturkada öyle olacak. İşte biz yalnız burasını düzeltip değiştiririz, iş olur biter.

Râkım — O zaman da tam alaturka olmaz.

Ziklas — Aman Allah'ı seversen tam alaturka olsun da şu işi bir göreyim.

Râkım — Pekâlâ! deyip, ileri ki cuma günü için davete karar verilir.

Kendi evine gelip de durumu dadı kalfaya açınca, biçare Fedai böyle ziyafete şaşmakla beraber Râkım Efendi için bu zahmeti de memnuniyetle kabul eder. Hele bir iyisi ki, bu ziyafette gece gürültüsü olmayıp, misafirler yalnız kuşluk yemeğine geleceklerdi.

Zaten cumaya kaç gün var? Kaç gün varsa o günler de geçip cuma gelir. Râkım, evinde her şeyi hazır, her şeyi yolunda gördüğü için memnun olup, erkenden soluğu Beyoğlu'nda alır. "E, gidecek miyiz?", "Gideceğiz" sözleri söylenip iki tane araba hazırlanarak birisine Mr. Ziklas ile büyük kız ve diğerine annesi Mrs. Ziklas ile küçük kız ve bir de Râkım binerek Azapkapı, Galata ve Tophane yoluyla Salıpazarı'na varırlar. Râkım içeriye girerken "Kimse olmasın" diye seslenip, bu seslenişin ne demek olduğunu, niçin söylendiğini Ziklas'a anlatır. İlk iş, Ziklas'ı salona sokup salon görüldükten ve Ziklas Râkım'ın zevkliliğini onayladıktan sonra kendisini –karyolasını kaldırmış ve daha genişçe bulunmuş olduğu için– Canan'ın odasına aşırır. "İşte siz şimdi burada hapissiniz" diye onu orada bırakıp ardından anneyi ve kızları salona alır.

Mrs. — Bizim Mr. Ziklas nerede ya?

Râkım — Efendim şimdi sizin onunla bir araya gelmeniz yasak.

Mrs. — Bu oldu mu ya?

Râkım — Alaturka istemiyor musunuz?

Canan salonda misafirlerin karşısına çıkıp Râkım'ın onu misafirlere takdim etmesi gerekirse de "Kız kardeşim" deyip uyduramadığı ve "Canan" diye kısa kestiği halde muhataplara bir şey söylemeden olmayacağı için nihayet "Cariyem, esirim" diye takdim etmeye mecbur olur. Kendisi derhal yine Mösyö Ziklas'ın yanına gitmişti. Salonda anne ile kızlar Canan'a şaşmaya başlarlar. Onlar esir denilen şeyi, Amerika'da olduğu gibi adeta hayvanlar gibi tavlaya[1] bağlanır zannettiklerinden bu esirin nasıl bir esir olduğuna şaşmakta mazur görülmeliler. Bir de Canan oldukça yanlışsız bir Fransızcayla bunların halini hatırını sormaya başlayınca şaşkınlıkları daha çok artsa da meseleyi sorup öğrenebilecekleri için memnun olurlar.

İngilizlerin hali malumdur ya? Bir mesele hakkında malumat almak istediler mi etrafıyla sormaktan soruşturmaktan çekinmezler. Bununla beraber Canan'ın esir olup olmadığını, ne vakitten beri, nasıl esir olduğunu sorduktan başka, fiyatının kaç olduğunu bile sual etmişlerdi. Kızdan "Efendim beni yüz liraya aldı" cevabını alınca kendilerini bütün bütün hayret istila etti. Birbirine İngilizce "Canım hiç böyle bir güzel kızı yüz liraya verirler mi?" diye soruşuyorlardı. Zira Canan'ın üzerinde yalnız üç, beş yüz liralık elmas bulunması bunlara bu hayreti veriyordu. Nihayet bunu da sordular, "Bu elmaslar sizin midir?" dediler. Canan da bu meraklı misafirlerin sıkılmadan, çekinmeden bu dereceye kadar sual etmelerine şaşarak ve biraz da utanarak bu mücevherleri efendisinin kendisine hediye ettiği cevabını verdi.

Gerçi Mrs. Zıklas, Canan'ın güzel terbiyesini pek beğenerek kızcağızı sevmişti. Evet! Kızlar da edep ve terbiyesini takdir ettiler. Niçin? Kim bilir? Birbirinin kulağına İngilizce,

---

1 Tavla: At ahırı.

"Yüz liraya alınan bir esire böyle beş altı yüz liralık elmas hediye edilmesi ne demektir?" diye konuşuyorlardı!

Salonda bu işler cereyan ederken, Râkım da öte tarafta Ziklas'a böyle alaturka bir ziyafetin usulünü ve âdetlerini anlatıyordu. Ziklas bir iki saat eşi ve çocuklarıyla bir araya gelmesinin yasaklanmasına razı olamayarak şu alaturkanın içine biraz da alafranga katmak ve onları kendi yanına koyuvermek meselesini Râkım'a söyledi. Râkım bu durumu eşiyle kızlara haber verdiğinde onlar da uygun görerek bir ara üçü birden Ziklas'ın yanına geldiler. Râkım'ın evinde ne görseler bunların hayretlerini çekerdi. Hatta Canan'ı bile adama haber verdiler. Margaret "Baba! Benden güzel bir kızı yüz liraya satın alıyorlarmış" deyip de babası da şaşırınca Râkım "Hayır efendim! O satın alındığı zaman ancak yüz lira ederdi. Şimdi ise bin beş yüz, iki bin lira kıymeti vardır" dedi. Bu söze de Ziklas hayret edip "Vallahi tuhaf, insan için de kıymet var ha! Ne âlâ! Ben kızlarla bacıyı satarım ikişer bin liradan altı bin lira az para değildir" dedi.

Râkım — Hay hay! Satmalı ya! Hazır hanımlar Türkçe de öğrendiler. İyi bir Türk ve Osmanlı hanımı olurlar.

Margaret — Fena mı sanki?

Can — Hapis gibi evin içinde kapalı oturmasam, Türk hanımı olmaya razı olurdum.

Râkım — Türk hanımı değil ya, işte Canan gibi bir esir bile ev içinde hapis olmuyor. Her istediği yere gezmeye gidiyor.

Margaret — Hem baba! Kızın üzerinde birkaç bin şilinlik elmas var.

Râkım — Gördünüz mü bir kere! Ne kadar âlâ şey! İşte sizin de öyle birkaç bin liralık elmasınız olur.

Ziklas — Lakin Râkım Efendi! Esareti öyle tarif ediyorsunuz ki benim bile köle olarak satılmaya hevesleneceğim geliyor.

Bu sözler üzerine biraz gülüştüler mülüştüler. Lakin kızlar Canan'ı bir daha görmek istediklerinden babalarının yanında duramayıp yine Canan'ın yanına, salona gittiler.

Canan bunlara bahçeyi gezdirdi. Çiçeklerini, güvercinlerini, kuşlarını, iki güzel tavuğuyla bir horozunu, bir kuzusunu, her şeyini gösterdi. Bu hayvanları kızlar pek ziyade sevip kendileri bu kadar zengin oldukları halde böyle güzel şeylere sahip olmadıklarına üzüldüler. Ondan sonra Râkım'ın odasına girdiler. Kütüphaneyi görünce karıştırmaya başladılar. Her kitabı açıp birkaç kelimesini gözden geçiriyorlardı. Canan bunların Türkçe okuduklarını gördüğü zaman o kadar şaşırmadı. Zira durumu efendisinden öğrenmişti. Kızlar numunehaneyi[1] de ziyaret ettiler. Sonra, Râkım'ın kendi eliyle yazdığı bir romanın müsveddelerini karıştırmaya başlayıp ancak hızlı yazıldığı için biraz okunaksız yazılmış olan el yazısını okuyamadılar. Nihayet her biri bir yere oturup söze başlandı.

Margaret — Bu evin başka odası yok mudur?

Canan — Şu tarafta bir odası daha vardır, onda dadı kalfa yatar.

Can — Dadı kalfa ne demek?

Canan — Dadı kalfa bir Arap'tır, efendiyi kucağında büyütmüştür.

Margaret — Arap mı? Şimdi nerededir o?

Canan — Aşağıda hazırlık yapıyor.

Margaret — Bu oda Râkım Efendi'nin özel odası mıdır?

Canan — Evet!

Can — Ya siz nerede yatarsınız?

Canan — Benim odam içerideki odadır. Hani babanızın oturduğu oda.

Margaret — Yok! Yok! Orası yatak odası değil. Orada yatak yok!

Canan — Siz geleceksiniz diye kaldırdık.

Can — Hiç öyle değil.

Canan — Niçin öyle olmasın?

Can — Siz Râkım Efendi'nin karısısınız.

Canan — (Pancar gibi kesilerek) Hayır matmazel! Ben onun esiriyim.

---

1 Numunehane: Sergilenecek eşyaların konulduğu kısım, vitrin.

Margaret — Yok yok! Öyle de değil. Siz onun *concubine* hani ya şu ne derler? Odalık... Ben bilirim Osmanlılarda hep odalık var.

Canan — (Daha çok bozularak) Hayır hayır! Bizim efendi öyle şey bilmez.

Can — Yoksa sizi sevmez mi? Ama sevmemiş olsa size bu kadar elmas vermezdi. Siz bizden saklıyorsunuz.

Canan — (Bu kızların ta bu dereceye kadar serbestliğine canı sıkılarak) Sever ama odalık gibi sevmez. Kardeş gibi sever.

Margaret — Nafile, nafile! Hiç kardeş gibi sevmek mümkün olur mu? Siz varınız yine bizden saklayınız. Biz sizi tebrik ederiz. Râkım Efendi çok güzel, çok akıllı, çok olgun!

Söz bu dereceye gelince İngiliz kızlarının ikisinde de tavır değişti. Bunların çehrelerini dikkatli biri görecek olsa sanki Canan'ı fazlasıyla kıskandıklarına dair yüzlerinde yüzlerce işaret görürdü. Gerçi kendileri bu halin farkında olmazlarsa da Canan işi oldukça iyi anlayarak ve kızların kendisinden alıp vermediklerinin ne olduğunu da anlayamayarak, o da hal ve tavrıyla kızlara husumet ediyordu.

Bir ara Canan bazı işleri için dışarı çıktı. Bu defa kızlar kendi aralarında konuşmaya başladılar.

Can — Senin hakkın var Margaret! Bu kız Râkım Efendi'nin odalığıdır.

Margaret — Onu bilmeyecek ne var? Dikkat etmedin mi? Nasıl kıpkırmızı oluyordu.

Can — Ama güzel kız değil mi?

Margaret — Oh! Neresi güzel?

Can — Yok yok! Güzeldir ama...

Margaret — Aması nedir bakalım?

Can — Ben demek isterim ki Râkım Efendi'ye layık değildir.

Margaret — Güzel dedikten sonra niçin layık değildir diyorsun?

Can — Güzelliği için layıktır. Fakat ne kadar olsa bir esir! Ama ne zararı var? Varsın esir olsun. Esir ama bak

ne kadar mutlu. Râkım Efendi'nin odalığı olmuş. O güzel, Râkım Efendi güzel. Hem güzel hem olgun...

Margaret — Sen de galiba kıskanıyorsun.

Can — Ne kıskanayım?

Margaret — Vallahi hayal bu ya! Böyle bir esir olmayı benim bile canım ister. Ben Râkım Efendi'nin odalığı olsam gece gündüz ona Farsça şiirler okutur, dinlerdim.

Can — Bakalım bu zavallı esire bize ettiği kadar riayet ediyor mu? Biz kim? O...

Margaret — Ben sana bir şey söyleyeyim mi Can? Râkım Efendi bu esiri mutlaka çok seviyor. Bize dediği gibi Türkçe okuttuktan başka bak Fransızca da okutmuş.

Can — Hem dışarıdaki piyanoyu gördün mü?

Margaret — Gördüm ama bakalım onu kız mı çalıyor?

Can — Ya kim çalacak? Râkım Efendi piyano çalmasını bilmez.

Margaret — Gördün mü bir kere! Demek oluyor ki hoca bulmuş, ona piyano da öğretmiş. Demincek ne diyordu? "Bu kız alındığı zaman yüz lira ancak ederdi. Şimdi iki bin lira eder" diyordu. İşte onu böyle yetiştirdiği için bu kadar kıymet buluyor demek.

Biz hikâyemizde asıl Can, Margaret ve Canan arasında geçen konuşmalara muhtaç olduğumuzdan ona dair biraz tafsilat verdik. Öteki odada Râkım ve karı koca Ziklaslar arasında geçen konuşmalarsa hep havai şeylerdi. Sonra kızlar da salona çıkarak Canan da yanlarında olduğu halde piyanoya oturdular. Artık Ziklas'ta keyifler katmerleşmeye başladı. Kâh alafranga kâh alaturka havalar çaldılar. Özellikle en sevdikleri "Ey sabâ esme nigârım" şarkısını iki defa çaldılar. Nihayet yemek vakti gelince Râkım daire şeklinde sofra iskemlesi, pirinç sini, sofra bezi, uzun peşkir elinde olduğu halde Ziklas'ın bulunduğu odaya girip kaşıklık kesesi, ekmek sepeti, tuzluk, biberlik, erkân minderleri[1] hâsılı tam alaturka bir sofranın bütün eşyasını Ziklas'a

1 Erkân minderi: Büyüklerin oturduğu, tek kişilik, rahat, geniş minder.

gösterdi. Deli İngiliz bunları alıp birer birer bakar ve her biri hakkında detaylı malumat alıp, aldığı her malumata da ayrı ayrı şaşardı.

Hepsi sofraya oturdular. Usulüne göre çorbayı içtiler. Ardından önceden kendisine söylediği gibi bir Arap eli yahni sahanını kapı arasından uzattı. Ziklas bunu görünce o kadar hayret etti ki merakından kalkıp Arap'a bakacağı geldi. Hatta kızlar yerlerinden davranmışlardı bile. Annelerinin engellemesiyle oturdular.

Henüz alafranga sofrada yemek yememiş olan bir Türk'ün alafranga usulüyle yemek yediğini görmek gerçekten insanı güldürür. Mesela önünde tabak içinde bulunan eti bıçakla keserek çatalla yemeyi beceremeyenlerin elleriyle kopardıktan sonra çatalla saplayıp aldıkları görülür ki bu acemilik, insanın pek hoşuna gider. Lakin hiç alaturka yemek yememiş bir İngiliz'in alaturka yemek yemesi insanı katılıncaya kadar güldürecek bir şeydir. Hele bugünkü misafirlerin yemek yemeleri kendilerini de güldürtmekteydi ya? Mesela yahni sıcak sıcak gelmiş olduğundan Ziklas aceleyle parmaklarını sahanın ta dibine kadar daldırdığı anda can acısıyla kolunu yıldırım gibi bir süratle geriye çekerken yanında bulunan eşine bir dirsek vurup biçare kadını devirmesi az buz kahkahalarla gülünecek seyirlerden değildi.

Her ne hal ise, yemek de yenildi. İkindi üzeriydi, misafirler geri döndüler. Ancak Mr. ve Mrs. Ziklas birkaç gün evvel Madam Josephino'nun Râkım'ın evinde alaturka yaşayıştan aldığı zevki alarak gittiler. Kızlar ise neredeyse oraya geldiklerine pişman olarak gittiler.

Niçin?

Kim bilir? Şu kadar var ki bunlar Canan'da her ne görmüşlerse hepsini kıskanarak gitmişlerdi. Bunu da ister çocukluklarına veriniz, ister...

Dokuzuncu Bölüm

Durum yine bildiğimiz şekilde gitmeye başladı. Yani Râkım her nevi tercümanlık, yazarlık ve öğretmenlik hizmetlerini güzelce yerine getirmeye devam ediyordu. Durumda görülen ufak bir değişim varsa o da kızların Râkım'a karşı davranışlarının biraz başka bir tarza dönüşmesiydi.

Mesela davetten birkaç ve belki beş on gün sonra kadar Râkım bunlarla üç dört defa daha buluştuğu halde kızların ikisi de, hele büyüğü yani Can, o sevgili öğretmenlerine adeta kin, nefret ve husumeti ima eder birtakım vaziyetler, tavırlar gösterdiler. Hem de bu vaziyetler ve tavırlar öyle farkına varılmayacak ve anlaşılmayacak şeyler değildi. Hatta Râkım bu hallere adeta kendisinin orada artık lüzumu kalmamış olması gibi bir anlam yüklemeye başladı. Bunun üzerine bir gece bilerek dersi terk etmişti. Fakat ertesi defa gittiğinde kızlar dersi niçin terk ettiğini ve ne mani olduğunu ve gelmediği için canlarının pek çok sıkıldığını söyleyerek, Can "Bilmez misiniz ki ders bizim için en büyük eğlence oluyor? Biz yürek sıkıntılarımızı hep bu dersle def ediyoruz" dedi. Hazır söz bu kadar açılmışken Râkım biraz daha açarak şüphesini halletmek istedi. Ancak "Söz sözü açar, açılan sözler istenmeyen sözlere kadar varır" diye düşünerek yine sözü kısa kesmeye lüzum gördü.

Ondan sonra kızların tavrı daha başka bir hal aldı. Ders bittikten sonra edilen sözler Canan'ın yerinin yoklanmasından başka bir şey değildi. Bu sorgularda ise Can küçük kar-

deşiyle yarışırdı. Canan'ın ne yolda talim ve terbiye edilmiş olduğundan başlayarak ta şu an evinde ne hizmet için ve ne amaçla bulundurulmakta olduğuna kadar soruldu!..

Râkım bu soruların sebebini bulmak için çok kafa yormaya muhtaç değildiyse de bulduğu sebepleri beğenmediğinden aklına gelen her şüpheyi bertaraf eder ve her soruya uygun bir cevap bulup mesela kızın şu an evde ne hizmet ve amaç için bulunduğuna da "Dadı kalfa pek yalnızdır. Zaten yukarı hizmeti için de birisi lazım değil mi? İşte Canan evin içinde yukarı hizmetinde görevli bir kızdır" demişti.

Ancak Can'da merak o derecedeydi ki öyle olur olmaz cevaplarla kanaat etmiyordu. Canan hakkında aldığı bu cevaba da hiç olmazsa "Acayip! *Femme de chambre* 'yukarı hizmetçisi' bu kadar genç, güzel, süslü bir kız olsun! Yukarı hizmetçisinin üzerinde üç beş yüz liralık elmas bulunsun!" diye bir hayret gösteriyor ve bu hayretle Râkım'ın zihnine hücum eden şüphelere son derece kuvvet veriyordu.

Hâsılı İngilizlere verilen davetten sonra üç ay kadar zaman daha geçti. Bu müddet içinde Canan'ın efendisi huzurundaki hürriyeti biraz daha genişleyip, mesela dadı kalfanın gözleri arada bir salon içinde filanda Râkım'ın kolları Canan'ın boynunda olduğu görüntüsüne ilişir oldu. Eğer dadı kalfa meraklı bir kadın olsaydı ihtimal ki daha latif seyirleri bile yakalayabilirdi. Ama oğlunun, efendisinin, velhasıl âlemde varı olan Râkım'ın saadetine dair aramadığı halde bulduğu bu gibi bahsettiğimiz deliller ona yeterli olur, bunun alt tarafını da Canan kendisinden saklamayarak anlatırdı.

Aman Allah'ı severseniz ne gibi olayların olduğunu anlatırdı?

Vallahi doğrusunu isterseniz anlattığı olaylar içinde, gerçeklerden pek çok sır bulunabilirdi. Kızın verdiği malumata göre geceleri efendisi, Canan'ı huzuruna çağırıp birkaç saat halleşirler, dilleşirlermiş. Ama arada bir Canan'ın yüzünde,

gerdanında falanında görülen siyahlıklar Canan gibi bir cariye ve Canan mevkiinde bulunan bir kadın için yüz karası sayılacak izlerden sayılmayıp bilakis yüz aklığına işaret edebilirdi.

Aferin Râkım! Gerçekten mesuttu ha!

Evet, öyleydi. Lakin Râkım için her saadetin biraz gözyaşıyla karışık olarak akıp gelmesi nasibi olduğundan bu kadarcık bir saadet bile bir hayli gözyaşı karşılığında hâsıl olmuştu. Şöyle ki:

Efendisinin haftada iki gece ders vermek için evlerine giderek gece yarılarına kadar kaldığı öğrencilerin nasıl şeyler olduklarını Canan gördükten sonra birçok vesvese içini yiyip bitirmeye başlamıştı. Geceleri Râkım, evine gelince kızın gözlerini kıpkırmızı bulur ve hatta bazı kere de kirpikleri hâlâ yaş ve sesi hâlâ titrek ve nefesi dar ve içi dolu olduğu halde rastlardı. Biçare Canan'dan bu ıstırabı def etmeye Râkım aşk icabı mecbur değil midir ya? E bir âşık, sevdiğinin bu gibi üzüntülerini neyle def eder? Elbette alakasını, ayrıcalığını, muhabbetini, sadakatini teminle. İşte bu muhabbeti temin yollarının apaçık işaretleriydi Canan'ın yüzünde, gerdanında merdanında görülürdü.

Felâtun Bey'i hatırda tutuyor musunuz?

Adam bırak şu hoppa zevzeği!

Yok ama! Bu hikâyenin yarısı da ona ayrılmıştır. Şu üç ay içinde onun durumunun da ne dereceye vardığını bilmeye mecburuz.

Otel C'nin fiyatı masrafları falanı artık kendisine ağır gelmeye ve fazla görünmeye başlamıştı.

Vay! Demek oluyor ki aklını başına almaya başladı ha?

Evet! Çünkü akçe ile akıl ikisi bir yerde pek de anlaşamazmış. Bu hükmün en büyük ispatı Felâtun Bey üzerinde görünmekteydi. Ettiği sefahatler yolunda servetinin dörtte üçü kadarı elden gittikten sonra onun yerine ister istemez o miktarda akıl gelmiş olduğundan güya az masrafla yaşamak için mevsimin de icabına uygun hareketle, Büyükdere'de bir ev kiralamış ve madamasını da oraya götürmüştü.

Biz şimdilik İngiliz kızlarına bakalım, İngiliz kızlarına. Çünkü onların hali zihnimizi gıcıklamaya başladı!

Evet, öyle oldu. Ama ne fayda ki biçare büyük kız, yani Can, bir hastalığa tutuldu. Bu hastalık nedir? Kimse bilmez. Ortada hastalığın varlığı yok ki! Başlangıcı büyük bir iç sıkıntısı oldu. Kızcağız bir yerde oturamaz oldu, o kadar sevdiği ve elinden düşürmediği Türkçe kitaplar bile artık kendisini eğlendirememeye başladı. Annesi ve babası bu hale ziyadesiyle endişe ederek hekimlerin de uygun görmesiyle her gün kızcağızı arabaya bindirip Taksim'den aşağı kırlara kadar götürür, dolaştırır, eğlendirirlerdi. Ancak kız bununla da eğlenemez oldu. Babası "Haydi kızım! İşte arabamız hazır, biraz gezmeye gidelim" dediği zaman kızı adeta usançla kabul edip, babası "Ee!.. Bugün nereye gidelim?" dedikçe kız "Siz neresini isterseniz oraya gidelim. Benim için her yer birdir" der ve babası kızı kıra değil ya, cennete götürse eğlendiremediğini görürdü.

Böyle bir hastalığa duçar olan kimse ne olur bilirsiniz ya? Günden güne solar, sararır, zayıflar! İşte Can da öyle oldu. Felâtun Bey'in de demiş olduğu gibi havuç ve hatta pancar gibi olan o gürbüz İngiliz kızı, ayva gibi de değil, belki patates kadar renksiz oldu kaldı. Dudakları dertli koyunların akciğerleri gibi olmuştu. O mavi gözler çukurlaşıp köhne firuzeye dönmüştü.

Kızcağızın bu hale gelişine Râkım da acıyordu. Nerede maharetli bir tabibe rast gelse bu hastalığın belirtilerini anlatıp hekimin fikrini sorar, hekim biraz düşünüp taşındıktan ve bu hastanın kimin nesi olduğunu sorup da Râkım'dan da kendisi için çok kıymetli bir kız olduğu cevabını aldıktan sonra sözünü çehresi tasdik etmeye etmeye "Zararı yok, geçer!" deyip başka bir şey söylemezdi.

Bir ara Türkçe dersini de iptal ettiler. Bir ara kızı Kadıköy'de bulunan dostlarının evine tebdil-i hava için gönderdiler. Lakin biçarenin can sıkıntısı orada bir kat daha arttı. Evine, yani kız kardeşine, Türkçe şiirler defterini göndermesine dair mektup yazıp kenarına "Râkım Efendi

arada bir kendisini yoklamaya gelirse memnun olacağını" da hamiş[1] olarak yazmıştı. Kız defteri göndermekle beraber hamişi de babasına gösterdi. Hiç dünyada Can'ı memnun edecek bir şey olur da babası ondan esirger mi? Derhal Râkım'a adam gönderip o akşam olağanüstü olarak Râkım, Ziklas'ın evinde bulundu.

Ziklas — Canım Râkım Efendi! Sizden bir şey rica edeceğim. Bizim Can diyor ki siz arada bir kendisini ziyaret ederseniz memnun olacakmış. Gerçi bu hizmet sizi kendi kazancınıza hizmetten engellerse de korkmayınız, ben karşılarım!

Râkım — Estağfurullah Mr. Ziklas. Menfaati bu kadar ayrıntısına kadar düşünmek belki Avrupalılarda varsa bile Osmanlılarda yoktur. Baş üstüne, yarın giderim.

Ziklas — Bu akşam gitseniz?.. Gerçi vapurlar yoktur ama bir kayık tutarsınız.

Râkım — Gece vakti nasıl olur ya? Sonra ev sahiplerine rahatsızlık vermiş olurum.

Ziklas — Of! Evet öyle! Şu kıza bir yüreğim acıyor ki.

Râkım — Kimin yüreği acımıyor?

Ertesi sabah erkenden Râkım kendisini Kadıköy'de buldu. Can, hocasını görünce biraz güler yüz gösterdi ki bu hal, hane halkınca da sevinç sebebi olup, derhal vaziyeti babasına ve annesine yazdılar. Ah babalık, ah analık! Öğle üzeriydi, bunlar yanlarında Margaret de olduğu halde Kadıköy'e damladılar. Zira Can'ın güler yüz göstermesi kendileri için pek büyük nimetti.

Margaret kız kardeşini *Hafız Dîvânı* elinde olduğu halde buldu! Can da annesini, babasını görünce daha ziyade bir ferahlama gösterdi ki hepsi Can'ın bu halinden memnun kaldılar. O gün akşama kadar oturup, akşamüzeri Can da birlikte gitmeye heveslendiğinde buna da fazlasıyla memnun olarak hepsi birlikte döndüler.

E, bari kız ondan sonra...

---

1 Hamiş: Bir mektubun altına eklenen not.

Evet! Ondan sonra daha beter oldu. Evlerine girdiklerinin üçüncü günüydü ki kızın tavrı bütün bütün bozulup adeta yatağa döşendi.

O zamana kadar kendisini tedavi eden Tabip Z. bile kızın hastalığının ne olduğunu bir türlü teşhis edemeyip veremde karar kılıyorduysa da bu marazın belirtilerini de tamamıyla göremiyordu. Nihayet bir gece tarih-i atiki [kadim tarih] okurken bir fıkraya[1] denk gelip, ertesi gün o fıkra gereğince hareket etmeye karar verdi.

O fıkra neydi?

Fıkra nenize lazım? Ettiği harekete bakınız da işi anlarsınız. Ertesi sabah Ziklas'ın evine gidip kızın devamlı olarak kimlerle görüştüğünü sordu. Ziklas kendi ailesinin fertleriyle Râkım'dan, uşaklardan başka ancak iki üç adam sayabildi. Tabip Z. o gün ikindiye doğru bu adamların hepsinin orada hazır bulunmasını talep edip fakat hiçbirinin hastanın yanına sokulmayarak başka bir odada alıkonulmasını istedi.

İkindi vakti tabip bu adamları istediği gibi bir odada hazır buldu. Mrs. Ziklas'a, bu adamların birini içeriye sokup o çıktıktan sonra diğerini göndermesini tembih ederek kendisi Mr. Ziklas'la beraber hastanın yanına girdi. Biçare kızcağız son derece bir zayıflık içindeydi. Tabiple babası ellerini kızın yüreğinin üzerine koyup kalbinin gayet zayıf vurduğuna dikkat ettiler. İçeriye ilk giren komşu çocuğu bir İtalyan'dı. Kız kendisini görünce biçare kendi derdini bırakıp "Nasılsınız Mösyö Cyrano, iyi misiniz?" diye çocuğun halini hatırını sordu. Cyrano gelip hastanın elini tuttuğu ve o da hal hatır sorduğu halde Can'ın kalp ritminde hiçbir düzensizlik bulunmayıp, kalbin tamamen rahat olduğu görülüyordu. Tabip tarafından yapılan işaret üzerine Cyrano çıkıp ikinci defasında yine komşulardan evli bir Rum girmişti. Kalpte hâlâ olağanüstü bir hareket yok. Ondan sonra arabacı Fransız girip yine bir değişiklik görül-

1 Fıkra: Burada, bir yazının ayrıca bir konu oluşturan, başından ve sonundan ayrılabilen parçası anlamında.

meyerek, dördüncü nöbette içeriye Râkım girdi ve daha kapıdan girerken kalp uykudan uyanır gibi silkinip şiddetle vurmaya başladı!..

Tabip derhal Zıklas'ın kolunu dirsekle dürttü. Zıklas da "Anladım" manasında gözlerini kapadı.

Halbuki Râkım'ın girişi üzerine kızda görülen değişim yalnız bu kadar değildi. Çehresinde birtakım güleçlik, neşe ve sevinç belirtileri de görüldü. Hocasıyla herkesten ziyade hal hatır soruştu. Neredeyse kalkıp yatağı içinde oturmak istedi. Oturdu ya! Tabip ise artık diğerlerini imtihana gerek görmediğinden oradakilerin hepsinin gelip birlikte oturmasına müsaade etmişti.

Oradakiler, hastanın odasında bulundukları esnada diğer bir odada tabip ile Zıklas arasında şöyle bir konuşma geçti:

Tabip — Hocası girdiği zaman kalp hareketlerindeki farklılığı anladınız mı?

Zıklas — Onu kim anlamaz? Elimin altındaki kalbin, göğsünü yarıp fırlayacağından korktum bile. Ah zayıf göğsün...

Tabip — Efendim, söylemesi ayıp zannolunmasın, bu kızın hastalığı muhabbet, sevda hastalığıdır.

Zıklas — Öyleyse bu muhabbet de Râkım Efendi'ye olacak. Öyle değil mi?

Tabip — Benim söylememe lüzum bırakmadınız.

Zıklas — Ee, bunun ilacı?..

Tabip — Bunun ilacı yoktur efendim.

Zıklas — Sonra? Bu kız ne olacak?

Tabip — Gerçi siz baba olduğunuz için size bu kadarını söylemek gerekmezse de artık işin sallanacak yeri kalmadığından söylüyorum. Bu kız şu haliyle iki ay daha yaşayamaz.

Zıklas — Aman Mösyö Z!

Tabip — Amanı zamanı bu! Gerçi buna bir ilaç var. Var ama zannıma göre yapılamayacak bir ilaç.

Zıklas — Ben yaparım!

Tabip — Kızınızı Mösyö Râkım'a verebilir misiniz?

Ziklas — (Sonsuz bir heyecana düşüp bir müddet sessizlikten sonra) Kızı öldürmeye mi razı olayım? Bana kalırsa ben veririm.

Tabip — Olabilir ya! Sizin bileceğiniz şey! İsterseniz hoca efendiyi kızın yanına girmekten men ediniz.

Ziklas — Bir faydası olur mu?

Tabip — Hayır! Belki bir hafta önce vefat eder de kurtulur. Siz bunu daha önceden düşünmeliydiniz. Böyle genç bir hocayı kızların yanına sokmamalıydınız.

Ziklas — Siz Râkım Efendi'yi tanımaz mısınız?

Tabip — Aşka, alakaya dair işaret olabilecek hiçbir değişme, hiçbir eser göremedim. Adeta kıza kardeşçe acımaktaydı.

Ziklas — Ben de böyle tanır ve Râkım hakkındaki iyi niyetim üzerine yemin bile edebilirim. Yani bugüne kadar Râkım, kıza böyle bir ümit verecek hiçbir söz söylememiştir, hiçbir tavır göstermemiştir, derim.

Tabip — Ben de sizinle beraberim. Ama bir kızın, bir erkeği sevmesi için erkek tarafından ona bir söz söylenilmesi gerekmez. Size dahasını mı söyleyeyim? Eğer bunlar Râkım Efendi'yle sevişerek halleşerek sevişmiş olsaydılar kızınızda bu hastalık vaki olmazdı. Olsa olsa bu hastalığa bedel bir ahlaksız hastalığı gelirdi. Halbuki...

Ziklas — Vallahi Mösyö Z. pek doğru söylüyorsunuz. Ben Râkım'da böyle bir fikir olduğunu mümkün değil kabul edemem. Biçare kızcağızım kendi kendisine etmiş, kendi kendisine kıymıştır. Bakalım annesini, kızı, Râkım'ı razı edersem ben bu kızı Râkım'a veririm. Öldürmektense...

Tabip — Eğer öyle bir şey olursa belki ümitler kuvvetlenir.

İşte o günkü muayene bu biçimde gerçekleşti, ancak bu muayenenin sırlarından ne kızların ne Râkım'ın ne de hatta Madam Ziklas'ın asla haberi yoktu. O akşam Mr. Ziklas gündüzki muayenenin sırlarını karısına açtı ve kızın derdine ilacın, ancak kendisini Râkım'a vermek olduğunu da söyledi. Vay Madam Ziklas'taki telaş, şiddetli üzüntü, itiraz!

Katiyen reddetti. Kızın bu kadar amcaoğulları, dayıoğulları falanları varken başkasına ve özellikle de bir Türk'e ve yine özellikle kendi hocasına vermek utancını nasıl hazmedebileceğini kocasına sorarak ölümüne razı olmak gerekeceğine karar verdi...

Vah biçare Mrs. Ziklas! Yüreğinin tasdik etmeyeceği bir karar vermişti. Hiç bir anne kızının ölümüne razı olabilir mi? Bir iki saat sonra, önceden vermiş olduğu kararın akılsızlığını anlayıp ağlayarak o da kocasıyla aynı fikre geldi. O günkü muayene esrarından Râkım'ın hiçbir haberi olmadığını söylemiştik. Acaba kızın hastalığının, kendi aşkından ibaret olduğunu olsun biliyor muydu? Hayır! Can, biçare Canan için kendisine sorular sorduğu zamanlar Canan'ı kıskandığını anlamışsa da bu kıskançlığın kaynağında ve sebebinde yürek altında gizli bir aşk ve tutku ihtimalini bulamamıştı. Binaenaleyh hastaya ne kadar çok acırsa bu acı hep Can'a duyduğu saf ve temiz sevgisinden kaynaklanıyordu. Hatta muayene günü, akşamüzeri kendi evine döndüğünde yüzü gözü sarkık, büyük bir umutsuzluk içinde gelmiş ve bunun sebebini gerek dadı kalfa ve gerek Canan sorduğu zaman Can'ın ölüm halinde hasta olduğunu söylemişti. O gece Canan bir genç kızın ölüm halinde hasta olmasına tabii şefkati sebebiyle üzüldüğü halde kendisine Can'la bu kadar ilgili oluşunu da sormaya cesaret etmişti.

Râkım — Allah! Allah! De bakayım şimdi, şüpheni bir kat daha arttır!

Canan — (Bir tür ürpertiyle) Hayır efendiciğim, şüpheden değil! Sizi pek üzgün gördüm de onun için...

Râkım — Nasıl üzülmem ya? Dağ gibi bir genç kız ölüm yatağında bulunsun, acımamak mümkün müdür?

İşte görüyorsunuz ya? Râkım'ın Can hakkındaki sevgisi insaniyet ve şefkat icabından başka hiçbir şey değildir. Bununla beraber Canan'ın Râkım nezdinde cüretinin ne kadar artabilmiş olduğunu da görüyor musunuz?

Ertesi sabah Mr. Ziklas'ın adamı yine gelip Râkım'ı davet etti. Râkım her şeyden evvel Can'ın halini sormuşsa

da gelen adam ne malumat verecek? "Bugün daha da iyicedir" sözü bu durumda basmakalıp bir söz değil midir?

Kalktı. Artık başka bir işe bakmayıp doğruca Beyoğlu'na gitti. Mr. Ziklas'ı, Tabip Mösyö Z. ile beraber bir odada bulup o da bunların yanına girdi.

Hastanın halini sorduktan, iyi kötü bir cevap aldıktan ve dereden tepeden birkaç söz de konuşulduktan sonra:

Tabip — E delikanlı! Biz sizi bugün niçin çağırdık biliyor musunuz?

Râkım — Hayrola Mösyö Z?..

Tabip — Bizim hastanın derdinin sebebi sizmişsiniz.

Râkım — (Sözün farkına varamadıysa da herhalde telaşını saklayamayarak) Neden Mösyö Z?

Tabip — Hem derdinin sebebi sizmişsiniz, hem de biz şimdi şifasını sizden bekliyoruz.

Râkım — (Ayakları suya ererek son derece bozulup) Aman Mösyö Z! Benim hiç düşünmemiş olduğum şeyleri mi söyleyeceksiniz?

Ziklas — (Ağlayarak) Zararı yok Mösyö Râkım, zararı yok! Biz hiç sizin düşünmemiş olduğunuz şeyi söyleyeceğiz. O şey ki siz hiç düşünmemiş olduğunuz halde Can çoktan beri düşünmektedir.

Râkım — (Bet beniz kireç kesilip buz gibi dondu kaldı.)

Tabip — Dostum! Bu kızın hastalığı aşk hastalığıdır, muhabbet hastalığıdır ve bu aşk, bu muhabbet de sizedir. Dünkü muayene bu durumu ispat etti.

Râkım — Mr. Ziklas! Mösyö Z! Sizi her ne şekilde isterseniz temin için her nasıl yemin isterseniz edeyim ki ben bu söylediğiniz sözden şu saate kadar haberdar olmadığım gibi hâlâ da buna inanamayacağım geliyor.

Ziklas ve Tabip — Biliyoruz.

Râkım — (Sözünü kesmeyerek) Zira yüreğimi yokluyorum, yokluyorum da vallahi içinde böyle bir his bulamıyorum. Gerçi Can'ı sevdim! Övünerek söylerim ki severim. Margaret'i de severim. Lakin evladım gibi, kardeşim gibi, halis dostum gibi severim.

Zıklas — Ben eminim a çocuk!

Râkım — (Sözünü kesmeyerek) Onlar da beni severler ama dinim, namusum üzerine yemin ederim ki şimdiye kadar ben kendilerinden bu sizin sözlerinizi tasdik ve teyit edecek tek kelime bile işitmedim, tek davranış bile görmedim.

Tabip — Buraları bizce yani ailece biliniyor dostum. Sizden şüphemiz yoktur. Fakat size dediğim gibi bu kızın derdi aşktır. Bu aşk sizin aşkınızdır. Bu kız şu halde kalırsa ölecektir. Eğer sizden istediğimiz şifayı esirgemezseniz belki biraz ümit yolu açılır.

Râkım — Benim elimden ne gelir?

Tabip — Bizi ayıplamamanızı en evvel rica ederiz. Zira görüyorsunuz ki gencecik bir kızı ölümün kara pençesinden kurtarmak için çalışıyoruz. Şimdi, sizi Mr. Zıklas kendisine damat etmek istiyor.

Râkım — (Heyecan ve telaşla) Kimi? Beni mi?

Zıklas — (Ağlayarak) Evet oğlum, sizi! Ne yapayım? Bu işte ne sizin ne bizim kabahatimiz olmadığı gibi sanki kızın da kabahati yoktur. Sizin gibi bir meleği kim sevmez oğlum! Güzelliğiniz, olgunluğunuz, ilminiz, irfanınız, dürüstlüğünüz, kibar tavrınız hep bir kızı meftun edecek hallerdir.

Râkım — (Daha çok telaşla) Aman Mr. Zıklas!..

Tabip — İşte böyle olacak. Sizin dininizin izni de vardır zannederim. Mr. Zıklas ise serbest bir adamdır.

Zıklas — Ne diyorsunuz Allah'ı severseniz? Ben kızımın Müslüman olmasına da razı olurum. İslamiyet fena mıdır? Hep bir Allah'a tapmıyor muyuz? İnançlarımız arasında ne kadar fark var ki! İsa ve Meryem de bir kızı helakten kurtarmak için İslam olmak suretinde inanç değiştirmesine izin verir.

Râkım — Efendim oraları hep kolay. Lakin...

Tabip — Artık lakin makin lazım değil. Bize bu fedakârlığı etmeli. Fakat ben zannederim ki Mr. Zıklas'a damat olmak sizin için fedakârlık değil bilakis şereftir. Menfaattir bile!

Râkım — Canım orası kabul. Ben de kendimi bu şerefe layık göremiyorum. Lakin işin içinde başka şey var! Şu ki ben evliyim.

Zıklas — Evli mi?

Râkım — Evet! İşte bildiğiniz cariye benim eşimdir.

Zıklas — Şu sözünüze inanmak için bana müsaade buyurmanızı rica ederim, Mösyö Râkım!

Râkım — Hayır efendim inanmanızı rica ederim.

Zıklas — Râkım Efendi! Râkım Efendi! Ben bu iş için size servetimin yarısını sunmaktayım. Çünkü bütün varım, iki kızımındır. Başka bir kimsenin değildir. Eğer bu defa kızı, şu elini uzatmakta bulunan ölümden kurtarırsak, size akrabalık gibi yer ve dostluğum da bir yana, üç yüz bin İngiliz lirası kadar bir de servet sunuyorum.

(Canan'ın kulakları çınlasın.)

Tabip — Ne saadet!

Zıklas — Zaten o kız, o cariye olsa olsa sizin bir odalığınız olabilir.

Tabip — Hatta nikâhlısı olsa bile ne mani var? Osmanlılar nikâhlı eşlerinden kolayca ayrılıp bir diğerine daha nikâh olunabilirler.

Râkım — (Bu sözleri son derece hayretle dinledikten sonra) Mr. Zıklas! Ben fakir bir çocuğum. Halka arzuhal, evrak vesaire yazarak, ders vererek ekmek paramı kazanmaktayım. Yani demek istiyorum ki benim gibi bir çocuğa ettiğiniz şu teklif, ihya etmek demektir. Özellikle dostluğunuzu milyonlara değişmem! Lakin ben gönlümü Canan'a vermişimdir. O kız kimsesiz bir esirken ben onu mesut ettiğim düşüncesini göz önüne alarak bu düşünceyle de kendimi mesut etmişimdir. Nasıl mümkün olur ki ben para için veya başka bir ümit için Canan'ı ağlatayım? Rica ederim efendim! Ellerinizi öpeyim! Beni bu tekliften af buyurunuz. Emrederseniz bir daha konağınıza da gelmem.

Râkım'ın bu sözüne gerek Zıklas gerek hekim ne kadar şaştılar bilir misiniz? Hele hekim adeta Râkım'ın bu kadar tokgözlülüğünü eşekliğine vermek istedi. "A budala! Yalancıktan olsun bari şu Zıklas'ın teklifini kabul et de sonra sen yine Canan'ınla zevk et" gibi düşünceler bile hekimin aklına geldi.

Bu işe siz de şaşıyor musunuz? Öyleyse şaşkınlığınıza şunu da katınız; bu fikir Mr. Ziklas'ın da aklına geldi. O da "Şu kızımı al da var kıza duyurmadan gizlice Canan'a olan aşkını yine muhafaza et" dedi.

Ama isterseniz daha da hayret ediniz. Çok isterseniz siz de Râkım'ın eşekliğini kabul edin. İşte Râkım bunu da kabul edemedi. "Mr. Ziklas! Bana öyle bir şey teklif ediyorsunuz ki bu teklifi size, bana ve bütün dostlara ıstırap veren elemli bir acıyla etmemiş olsanız adeta bana hakaret ediyorsunuz diye size güceneceğim gelirdi. Zira ben hilekârlığı, yalancılığı bütün dünya mükâfatına karşın kabul edemem. Nasıl olur ki ah! Nasıl olur ki ben Can'a 'Seni seviyorum' diye yalan söyleyebilirim?" dedi.

Râkım bu sözü söylediği zaman gözlerinden damlayan yaşlar sözünün pek ciddi olduğunu ispat ediyordu. Ziklas'la Tabip Mösyö Z. bir süre ümitsizce düşündüler. Her biri her ne düşünmekteyse imkânına kendisinin de inanmadığını çehreleri belli ediyordu.

Bir ara hep beraber ayağa kalkılıp gezinmeye başlandı. Nihayet Râkım "Mr. Ziklas! Eğer bir küstahlık ettimse affetmenizi rica ederim. Emrediyorsanız artık gideyim" diye sessizliği bozmuştu. Ziklas, Râkım'ı kucaklayarak "Nereye gideceksin oğlum, nereye gideceksin? Küstahlığı sen etmedin, biz ettik! Sen bize güzel ahlakından, tokgözlülüğünden, iffet ve sadakatinden, mertlikten, iyilikten, büyüklükten başka hiçbir şey göstermedin! Benim dünyada en büyük dostum da sen olacaksın ve sensin" diye öpmeye başladı.

İhtiyarın şu halinden tabip bile şefkate gelmişti. Nihayet yine tabip, hatırına gelen başka bir şeyi teklif ederek ortalığın bu halini değiştirdi.

Tabip — Şimdi öyleyse bir çare kaldı.

Ziklas — Nedir Mösyö Z. nedir?

Tabip — Bilmem, buna Mösyö Râkım ne diyecek?

Râkım — (Son derece ıstırapla) Buyurunuz Mösyö Doktor.

Tabip — Gidelim kıza sizin de onu sevdiğinizi müjdeleyelim. Hatta babasıyla şöyle bir görüşmeniz olduğunu da söyleyerek eğer bir vakte kadar kendisini toplarsa, nikâhınızı kıyacağını da anlatalım. Zira gördüğüm duruma göre bu kızı en fazla şu hale getiren şey, derdini hiç kimseye söyleyememesidir. Eğer işi ortaya atarsak, cüretini ümidini de artırmış oluruz.

Ziklas — Buna ne dersiniz Râkım Efendi?

Râkım — Bana sorarsanız ben bunu da uygun görmem. Ama bu tedbirle bir fayda kazanılacaksa muhalefet de etmem.

Tabip — Sizin muhalefet etmemeniz lazım. Kazanılacak faydayı biz biliriz.

Tabibin bu görüşü üzerine Ziklas yanlarında olmadığı halde yalnız hekimle Râkım kalktılar, kızın yanına gittiler. Her zaman olduğu gibi kızda Râkım'ı görünce yine bir ferahlık, yine bir sevinç görüldü.

Hal hatır soruldu. Hatta Can, Canan'ın bile halini hatırını sordu! Râkım içeri odada cereyan eden konuşmalar üzerine kıza yolunda cevap vermiş mi zannedersiniz? Eğer Canan'a olan aşkından Can'a bir ipucu vermiş zannederseniz hata etmiş olursunuz. Olanca temiz kalplilikle kızın sıhhatte, afiyette olduğunu arz etti. Derken tabip efendi tavrında büyük bir saflık, büyük bir mertlik göstererek söze başladı:

Tabip — Matmazel Can! Size bir şey söyleyeceğim. Ama hayret etmeyeceksiniz.

Can — (Biraz rengi atarak) Nedir Mösyö Doktor?

Tabip — Mösyö Râkım bana bir sırrını açtı. Bilirsiniz ki hekimler ile papazlar her sırrı bilirler ama sır tutmayı da...

Can — (Çehresi daha da değişerek) Bu sözlerini anlayamıyorum doktor efendi.

Tabip — Delikanlılık bu! Ayıp değil ya? Râkım Efendi'nin size...

Can — (Bütün bütün başkalaşarak) Anladım! Fakat şaşırıyorum. Râkım Efendi beni kardeş...

Tabip — Hayır efendim! Âşıkane sevgi, kardeşlik sevgisinden daha kuvvetlidir. Öyle değil mi Mösyö Râkım?

Râkım — (Zaruri bir davranışla) Ah! Öyle doktor efendi, öyle. Söylemeye dilim varmıyor ki söz söyleyeyim, halimi kendim açayım. Bari siz söyleyiniz. Ben kendisini böyle yatak içinde gördükçe ne hallere girdiğime dikkat etmiyorsa siz dikkatini çekiniz.

Can — Acayip! Râkım Efendi, gerçek mi söylüyorsunuz?

Râkım — Pek gerçek efendim!

Can — Şimdiye kadar sizde ben böyle bir hastalık olduğuna şüphe bile etmemiştim.

Tabip — Evet efendim! Sizin böyle yatağa girdiğiniz günden beri derecesi bir kat daha artmaktadır. Fakat bizim asıl diyeceğimiz şey bu da değildir Matmazel.

Can — (Bayağı dermanını toplayıp) Dahası mı var?

Tabip — Dahası var efendim. Biz dün bu hali babanıza da açtık.

Can — (Evvelkinden ziyade bozularak) Babama mı?

Râkım — Evet efendim!

Tabip — Râkım Efendi'nin zorlamasıyla ben açtım. Müslüman dininde, sizi kendi dininizde olduğunuz halde nikâh edebilmeye müsaade vardır. Babanız bu işe razı oldu. Râkım Efendi'nin her türlü layık olduğunu kabul etti. Hatta gelip size kendisi evlenme teklifi edecekti ama babalık hali malumunuzdur ya, belki siz utanırsanız o da utanır diye... Zaten benim bu sırrı bilmeme güvenerek bu övünülecek hizmeti bana havale etti.

Can — (Yürekleri eritecek kadar acı bir tebessümle) Acayip! Fakat siz bu işlere nasıl destek verdiniz?

Tabip — Korkarım Râkım Efendi'yi kabul etmemek fikrinizdesiniz.

Can — Hele siz babamı çağırınız!

Râkım hemen dışarı çıkıp Ziklas'ı çağırdı. Onlar gelinceye kadar Doktor "Gerçek söylüyorum Matmazel. Bu çocuk sizin aşkınızla çıldıracak. Babanız onun haline merhamet ederek evlenmenizi kabul ediyor. İş yalnız sizin emrinize

kaldı" diye sözlerini tamamlayabildi. Ziklas ve Râkım da geldiler.

Can — (Acayip bir hicap haliyle) Babacığım doktor efendi bir şeyler söylüyor.

Ziklas — Evet kızım. Siz de ne söyleyecekseniz söyleyiniz, burada bir yabancımız yoktur.

Râkım — İsterseniz ben de dışarıya çıkarım.

Can — (Yine acı bir tebessümle) Ne hacet? Kendi kendine: "Nihan key mâned ân râzi kez o sâzend mahfilhâ."[1]

Râkım bu beyti işitince sebebini anlayamadığı bir üzüntüyle titredi.

Can — (Devam ederek) Evet babacığım! Doktor efendi söylenmesi gereken sözleri söyledi. Ben bu işin mümkün olabileceğine inanamadım. Sonra da bana Râkım Efendi'yi sevip sevmediğimi sordu. Halbuki onun beni pek sevdiğini, benim için çıldıracağını da Râkım Efendi dışarıya çıktığı zaman söyledi.

Ziklas — İyi ya kızım! Sen ne cevap vereceksin?

Can — Ah, işte benim cevabım da budur: Ben Râkım'ı seviyorum. O da beni seviyor. Seviyor ama onun beni sevişi benim onu sevişim gibi değildir. O beni kardeş gibi seviyor. Ben onu kardeş gibi sevmiyorum. Onun cariyesi Canan onu nasıl seviyorsa ben de öyle seviyorum. Seviyorum ama ah! Ne fayda...

Kızcağız bu sözü söylerken gözleri dolmakla beraber babası ve doktor ve Râkım'ın da gözleri doldu.

Can — Râkım! Râkım! "Ger ber-lebem nehî leb yâbem hayât-ı bakî / Ân dem ki can-ı şîrîn bâşed be-leb resîde."[2]

Bu beyit üzerine Râkım bütün bütün boşanıp adeta hüngür hüngür ağlamaya başladı. İhtiyar baba da Râkım'ı görerek ağlıyordu. Doktor ise mermer gibi kaskatı ve buz kesildi.

---

1 "Zaten meclislerde söylenip duran sır, nasıl olur da gizli kalır?" (Hafız-ı Şirazî, *Hafız Dîvânı*, Çev. Abdülbaki Gölpınarlı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s. 9.)

2 "Tatlı canım ağzıma gelse bile, dudağıma dudağını koydun mu, ebedi hayata erişirim." (*a.g.e.*, s. 700.)

Can — Babacığım! Verdiğiniz kararda bir icra imkânı olsa ben şimdi dirilip kalkardım. Sana ne diyorum? Râkım beni, benim onu sevdiğim gibi sevmez, kız kardeşi gibi sever. Eğer benim onu sevdiğim gibi sevmiş olsaydı şimdiye kadar mutlaka bir işaretini gösterirdi. Kızlar kızlarla bu kadar özel konular konuşsalar, elbette birbirlerine yüzlerini kızartacak sözler söyleyebilirlerse de Râkım bizim yanımızda bir kızın ağzına alabileceği sözü bile almamıştır. Onu bu halde gördükçe ben de ona tek kelime söylemedim. Yalnız kendi kendime derdim ki: "Ba dil-i sengînet ayâ hiç der gîred şebî / Âh-ı ateş-bâr u sûz u sîne-i şebgîr-i mâ."[1]

Zıklas — Güzel ya a kızım. İşte Râkım da böyle senin gibi seni sevdiği halde bir kelimecik söylemezmiş. Öyle değil mi Râkım Efendi?

Râkım'da cevap vermeye güç kalmamıştı ki cevap versin.

Can — Nafile babacığım! Orta yerde onun cariyesi Canan varken ne yapsanız nafile. Hatta Râkım bana acıdığından ötürü sizin dediğinize razı olacak olsa bile ben razı olmam. Vefat edersem ben edeyim. Kendi mutluluğum için bir biçare kızcağızın helakine razı olamam.

Ortalığın hali başkalaştı. Zira doktor bile artık hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Bereket versin ki kızın annesi orada değildi. Eğer orada olsaydı daha başka haller de yaşanacağına şüphe yoktu. Can ise artık ağlamayı falanı da kaybedip Râkım'a bakarak:

Can — "Azm-i dîdâr-ı to dâred can ber leb âmede / Bâz gerded yâ ber-âyed çîst fermân-ı şoma."[2] Velhasıl, babacığım benim için gösterdiğiniz merhamete teşekkürler ederim. Size de ederim Mösyö Doktor. Sana da teşekkürler ederim Râkım Efendi. Çünkü sen bu kadarcık bir hileye rıza göstermek için bile gönlünle büyük bir cenk etmişsindir. Bu fedakârlık senin tarafından benim için bir büyük fedakâr-

---

1 "Bütün gece çektiğimiz ateşli ahlarla bütün gece dinmeyen gönül ateşimiz, acaba bir gececik olsun yüreğine tesir eder mi ki?" (*a.g.e.*, s. 22.)

2 "Dudağa gelmiş can, seni görmek dileğinde. Geriye mi dönsün, çıksın mı; fermanın nedir?" (*a.g.e.*, s. 18.)

lıktır... Ah şu saatimde senden bir buse almak için her ayıbı göze alırdım. Ama kararım ahirete kadar senin bir busene bile arzulu ve hasret olarak gitmektir. Allah'ın merhametini bu suretle kazanabileceğim ümidindeyim...

Kimsede meclisin bundan fazla uzamasına tahammül edecek kuvvet kalmamıştı. En evvel doktor zaaf göstererek dışarıya çıktı. Arkası sırada Râkım çıkıp biçare babası bir müddet mahzun mahzun kızın yüzüne baktıktan sonra o da çıkıp annesiyle küçük kız kardeşini hastanın yanına gönderdi.

Pekâlâ, bunlar dışarıya çıktılar da başka bir görüşmeye falana mı başladılar? Ne mümkün! Üçü de dilsizlerin birbirlerine bakışıp kaşla gözle dert anlatmaya çalıştıkları gibi birbirinin yüzüne bakakalmışlar ve her biri ümitsizliklerini birbirine anlatmak için yekdiğerine kaş göz işaretleriyle kalıp, ayrıca tek kelime söylememişlerdi. Kızın yanında annesiyle küçük kız kardeşi ne söyleştiler?

İşte onu biz bilmiyoruz. Bizim bildiğimiz kadarı şu ki Râkım artık bu matemli evde kalmasının gerekmeyeceğini anlayarak bir aralık sıvıştı, çıktı ve Can'ın ıstıraplı haline ağlamak derecesinde üzülerek boynunu büküp Kumbaracı Yokuşu'ndan aşağıya inmeye başladı.

Onuncu Bölüm

Can biçaresinin Râkım'da sebep olduğu tesirler gerçekten olağanüstüydü. Öyle ki o zamana kadar Râkım'da Can için bir aşk yoktuysa bile ondan sonrası için ortaya çıkma ihtimali de baş göstermiş denilebilir. "O biçare kızcağız! Ne hallere girmiş! Ahiret insanı suretini almış! Vallahi sevilmeyecek kız da değil. Farsça okumak da ona hastı. Ah! İşte onu bu hallere koyan, Hoca Hafız'ın dîvânı değil mi? Ben bu derece tesiri olacağını hesap edememiştim. En yanık beyitleri nasıl bir iç yangınıyla dinler ve alırdı? Meğer kendini zehirlemek içinmiş. Vah biçare Can, vah! Eğer kıza bir hal olursa vallahi yanarım" diye Hendekbaşı'na[1] kadar indi.

Orada kime rast gelse iyi? Felâtun Bey'e!

Adam bırak şu sefihi be!

Nasıl bırakırız. Hikâyemizin yarısına ortak olan bir zatı nasıl terk ederiz.

O hoppayı bu hikâyeye hiç bile katmamalıydı.

Öyle lazımdı ama nasılsa katmış bulunduk. Hem Felâtun Bey'e bu nefret nereden icap etti? Yoksa herifin şu alafrangalığını çekemez mi oldunuz? Eğer Felâtun Bey olmamış olsaydı mayonez meselesi ortaya çıkar mıydı? Ya Otel C. öyle zengin bir alafranga Osmanlıyı görebilir miydi? Kâğıthane'de madamın arabası önünde çifte mızıka çalınır mıydı?

---

1 Tophane'nin Galata'ya yakın eski semtlerinden biri.

Batasıya gittikten[1] sonra neye yarar?

Zararı yok! İşte sizi temin ederiz ki, bundan sonra batasıya gitmeyecek. Gidemeyecek ki gitsin.

Korkarız paralar...

Korkacağınıza dinleyiniz:

Felâtun — O, birader! Allah versin, Allah versin! Kibarlık başka şey, eski dostları göremez olurlar.

Râkım — (Istırabından ne söylediğini dahi bilemeyerek) Estağfurullah birader! Bugün zihnim pek perişandır. Şu Ziklas'ın kızı yok mu? Büyüğü! Hani ya şu Can!

Felâtun — Evet, insanın canına sokacağı gelen Can, değil mi? Canına yandığım, anasını karanlıkta kucaklamak hatası olmamış olsaydı...

Râkım — Bırak Allah'ı seversen! Kızcağız can üzerinde.[2]

Felâtun — Niçin?

Râkım — Bilir miyim ben, niçin? Galiba verem olmuş! Hekimler aşk halidir diyorlar.

Felâtun — İşte gördün mü? Senin gibi filozofların yapacağı iş bu kadar olur. İffeti muhafaza edelim, edebi muhafaza edelim diye böyle körpecik kızları verem eder bırakırlar. Bana ilgi duymuş olaydı, bak hiç böyle verem olur muydu? Turp gibi yaşardı, turp!

Râkım — (Bezginlikle) Adam, bırakalım artık şu acıklı meseleyi, kızcağız bugün yarın yolcudur. Sen ne haldesin bakalım, sen? Polini'yle rahat edebiliyor musun?

Felâtun — Madem sen bana Can lakırdısını bıraktırdın ben de sana Polini lakırdısını bırakmayı teklif ederim.

Râkım — O niçin ya?

Felâtun — Şunun için ki artık kendisinden ayrıldım.

Râkım — (Telaşla) Sebep?

Felâtun — Bırak şu kaltağı! Allah'ı seversen!

Râkım — Canım, o nazlı Polini şimdi kaltak mı oldu?

Felâtun — Hınzır kahpe, beni yolup kül ettikten sonra yüz çeviriverdi.

---

1 Batasıya gitmek: Sonunu düşünmeyerek yıkıma doğru gözü kapalı gitmek. Batarcasına yaşamak, baştan kara gitmek.

2 Can üzerinde, can üstünde: Ölmek üzere.

Râkım — Yolduktan sonra mı?

Felâtun — Ah, öyle ya!

Râkım — Bari birkaç bin liraya mal oldu mu?

Felâtun — Birkaç bin mi? On altı bin diyemiyor musun?

Râkım — (Daha da telaşla) Ne dedin! Zaten senin servetin ne kadardı ki?

Felâtun — (Gözleri dolarak) İşte ne kadarsa hepsini yoldu! Ah birader! Sen bana pek doğrusunu söylemiştin ama ne fayda? O zaman şimdiki aklım olsaydı ne yapacağımı ben bilirdim?

Râkım — Ee şimdi?..

Felâtun — Şimdi taşlarla dövünmekteyim ama fayda yok. Eniştemle de bozuştuk. Dünyanın halini şimdi anladım diyorum ya! Parasız kayını enişteler, parasız kardeşi kız kardeşler de kabul etmiyormuş. (Gözlerinin yaşı daha da arttı.)

Râkım — Bu iş böyle kalacak değil ya? Elbet bir çaresini düşünmüşsündür

Felâtun — Dünyada bir dostum varmış. Vaktiyle ettiğim bunca iyiliklerimin bir meyvesi hâsıl olmuş. Bizim ... Beyefendiyi bilirsin ya?

Râkım — Evet!

Felâtun — İşte şimdi onun merhametinin gölgesine sığındım. Bize bir mutasarrıflık[1] yakalayabilecek. Kesinlikle ümit ediyorum. Çünkü beni kesinlikle temin ediyor.

Râkım — Allah versin birader! Vallahi memnun oluruz. Bizim de eğer elimizden bir şey gelirse sakınmayız ama...

Râkım bu sözü söyler söylemez Felâtun bir kere Râkım'ın yüzüne bakıp ve acı bir tebessüm edip ardından veda bile etmeden aldı yürüyüverdi. Şimdi bu da biçare Râkım için bir dert oldu mu? Artık alt tarafını sormayınız.

Bu Râkım için niye bir dert olacak? Vaktiyle gözlerini açmalıydı da elindeki serveti bir kaltağa kaptırmamalıydı. Önceleri Râkım'ı beğenmiyordu ya!

---

1 Mutasarrıflık: Osmanlı devlet teşkilatında kaza ve vilayet arasında kalan sancak yahut livanın en büyük mülki amirlik, sancak beyliği.

Evet, böyle demekte haklısınız. Ama Râkım gibi bir çocuk kimsenin düşüş ve çöküşü karşısında öç alanların iç rahatlığını duymaz. Hasmının böyle bir çöküşe duçar olmasından da elem duyar.

İşte Râkım da böyle bir değil Can'ın hastalığından dolayı iki elem çeşidi içinde olarak evine geldi. O akşam çenelerini bıçak açmadı, hatta yemek de yemeye muktedir olamadı. Efendisinin şu ıstıraplı hali Canan'ı da son derece mustarip etmişti. Ancak bu geceki hal, her zamanki hallerle benzemediğinden zavallı kızcağız ağzını açmaya muktedir olamayıp Râkım'ın karşısında boyuncuğunu büktü kaldı. O gece Râkım'ın sigara, kahve vesaire hakkında Canan'a verdiği emirler adeta şimdi bir mazlumun kanını dökerek henüz bıçağını silmekte olan yeniçeri zorbasının ağzından çıkıyormuş gibi bir sertlikle çıkıyordu. Bunun üzerine Canan bu olağanüstü duruma ağlamak veyahut ağlamamak gerekeceğini bile şaşırıp ta herkes yattıktan sonra kendi yatağı içinde rahat rahat, bol bol ve kana kana ağlayabildi.

Hani ya o işine gücüne asla halel vermeyip kronometre saat gibi işleyen Râkım? Ertesi gün nereye gideceğini, ne edeceğini şaşırarak "Şimdi giyinirim, şimdi kalkarım, şimdi giderim. Fakat nereye gitmeli? Ne iş görmeli?" diye ikindiyi evinde edip üstüne akşamı da orada çıkarmaya mecbur oldu. Saat yediyi geçtikten sonra Josephino'nun ziyafeti akşamından kalan yarım binlik[1] rakıdan biraz rakı çıkarıp içmeye başladı. Canan'ı da piyanoya oturtmuşsa da kızcağız efendisinde neşe göremeyince kendisi de neşelenemeyip çaldığından, öyle bir zevk almazdı.

Derken Josephino gelmesin mi? Meğer o gün ders günüymüş. Râkım kendisini karşıladı. Kadın gayet şen ve hatta şuh meşrep olduğundan bin tebessümle, bin ferahlıkla gerek Râkım'a ve gerek Canan'a selam vermişti. İkisi de Josephino'nun selamını pek soğuk bir muameleyle aldılar.

---

1 Bin dirhem (yaklaşık üç litre) sıvı alan büyük şişelere "binlik" denirdi.

Josephino şaştı kaldı. Bu soğuk muameleye hiçbir mana veremedi.

Josephino — O ne? Ben bu saadetle dolu evi bu akşam bir kederle dolu görüyorum. Hayırdır inşallah!

Râkım — Hayır! Hamdolsun hiçbir kederimiz yoktur.

Josephino — Sözleriniz yüreğinizdeki şeyi söylemiyor. Korkarım Canan senin canını sıktı.

Canan — (Korkusundan titreyerek) Hayır Madam! Ben hiçbir şey yapmadım!

Râkım — Hiç Canan benim canımı sıkar mı? Bu sözü ben söylemiş olsam sen inanmamalısın.

Josephino — Öyle olması gerekeceğini bilirim. Fakat bugün sizde mutlaka bir hal var!

Râkım — Yok değil, var! Hani ya Mr. Ziklas yok mu? İşte onun büyük kızı ölüm halinde hasta da ona pek acıyorum. Bir genç kızın gürleyip gitmesi[1] insanı yakmaz mı, a Madam?

Josephino — Gerçekten acınacak bir şey. Hastalığı neymiş.

Râkım — Gençlerin hastalığı ne olur? Malum ya ince hastalık!

Josephino — Vah zavallı kızcağız vah! Vallahi acıdım.

Râkım — Hele benim ne kadar acıdığımı mümkün değil tasavvur edemezsiniz, adeta kızcağızla kardeş gibi geçinirdik.

Josephino — Canım daha şimdiden kızı vefat etmiş düşünüp de yanmak lazım gelmez ya? İnşallah bir şey olmaz da kalkar!

Râkım — Evet! Babasına böyle tesellileri biz de verdik. Her neyse bizim bugünkü üzüntülerin birisi işte bu. Birisi de bizim Felâtun Bey meselesi.

Josephino — O Felâtun Bey kimdir, meselesinin ne olduğunu anlayalım.

Râkım — Vay, sen Felâtun Bey'in kim olduğunu bilmiyor musun?

Josephino — Sen ona dair bana hiçbir şey söylemedin.

---

1 Gürleyip gitmek: Yıkılıp gitmek, ölmek.

Râkım — Söylemeye lüzum görmedim de onun için. Zira Felâtun Bey'i Beyoğlu'nda tanımayan kalmamıştır ki.

Josephino — Ha! Anladım anladım. Şu Platon Bey değil mi?

Râkım — Evet! İşte o! Onun Türkçe ismi Felâtun, Frenkçesi Platon'dur.

Josephino — O bir tiyatrocu nazendeyle Otel C'de prenslik taslamaktaydı. Hatta kendi ailesinin Evrenos sülalesinden geldiğini söyleyerek asilzadelik iddia ederdi.

Râkım — Asilzadelik iddia ettiğini bilmem. Velev ki etsin, bizim memlekette hamdolsun bu esaret yoktur.

Josephino — E, o beyefendinin nesine acıyorsun?

Râkım — Paraları tükenmiş de onun için!

Josephino — Vah benim çocuk Râkımcığım vah! A oğul dünyanın her budalasına acımak senin vazifen mi? Platon Bey çocuk değildi ya? Halbuki Beyoğlu'nda onun paralarının tükeneceğini çocuklar bile anlamıştı.

Râkım — Ama ben ona acırım Josephino, acırım. Zira ne kadar olsa arkadaşımdı.

Josephino — Ben inanmam ki o adam senin arkadaşın olsun. Çünkü senin arkadaşın olsaydı mutlaka senin aklından, hikmetinden faydalanırdı. Biz duyuyorduk ya? Matmazel Polini yalnız kendi hesabına olarak Fransa'ya elli bin franktan fazla poliçe göndermiş. Kendi âşığını oyunda yendirip paralara ortak olan metresle yaşamanın sonu budur. Nerede bir yankesici varsa onu kont yahut baron diye Platon'la tanıştırır, derhal kumara sevk eder ve bunlar kendi âşığından ne kazanırsa hanımefendi de ortak olurdu.

Râkım — (Son derece bezginlikle) Sana bir şey söyleyeyim mi Josephino? Sizin bu Avrupa'nın kötüleri, iyilerinden çok daha fazla!

Josephino — Ona şüphe mi ister? Ama bunu da bil ki sizin bu İstanbul'un da budalaları, akıllılarından çok daha fazla. İşittiğime göre o Platon Bey'in üç dört yüz bin frank sermayesi varmış! Bu sermayenin geliriyle üç dört yüz bin sene ömrü olsa yine bir bey olarak yaşayabilirdi. Bu parayı kendisine babası bırakmış. O da kendisini harcamaya

memur eylemiş. Bakalım beyefendimizin üç dört yüz kuruş kazanma gücü var mıydı?

Râkım — Ne gezer?

Josephino — Gördün mü bir kere! İnsan para harcar ama para kazanmaya gücü olur ve daha iyisi para kazanmaya başlar da harcar. Para kazanmaya başlar da harcar dememin sebebi, bazı adamlar kendilerinin para kazanmaya muktedir, hünerli biri olduğunu zannederlerse de bu zan, ellerindeki servetin bitmeyeceğine dair zanları gibidir. Sen de gençsin. Hem senin hünerin, marifetin kazandırıyordu. Sen niçin onun gibi yapmadın?

Râkım — (Garip bir tebessümle yavaşça) Beni de sen baştan çıkarmadın mı?

Josephino — Bak şu dadı çocuğuna bir kere, bak şu beşik bebeğine! Ah! İsterdim senin de yakanı Matmazel (Bu arada Canan, efendisinin Josephino'nun kulağına fısıldadığını görünce dışarıya çıkar) Polini gibi birisi yakalamış olsaydı da seni de görseydim.

Râkım — Benim nemi alacak?

Josephino — Hiç olmazsa seni işten güçten men edip perişan eylerdi ya? Zalim! Ben sana analık ettim. Pek de analık demeyeyim ama kardeşlik ettim. Daha doğrusu dostluk ettim.

Râkım — Canım bilmiyor muyum ya? Latife ediyorum.

Josephino — Ha şöyle! Kendi idaresine kudreti olmayan, buna rağmen dünyasında kendisinden başka bir kimseyi beğenmeyen derbederlerin haline acıyıp da mesut haneni üzüntülerle doldurmakta ne mana var? Biraz da latife et tabi. Hele şu mastikadan bir yudum da bana ver bakayım! Josephino rakı içiyormuş diye büyük madamların kulağına gidecek olsa dünyada benden daha fena kadın olmazdı. Fakat Josephino rakı içer ama Râkım'ın yanında içer. Erkek sevdi ve sever, ama Râkım'ı sevdi ve onu sever! Çünkü ertesi günü Beyoğlu'nda ilan olunmayacağını bilir. Ah! Benim akıllı Râkımcığım! Şu kâfir Canan seni benim koynumdan aldı ama vallahi kızcağıza darılmam! Ondan başka birisi

olmuş olsaydı sen beni de yataklara serilmiş görürdün. Ama Canan nereye gitti?

Râkım — Çağıralım. Canan! Canan!

Canan — (Dışarıdan) Buyur efendim!

Efendisinin kendisini çağırması üzerine kızcağız sevine sevine gelir. Gerek Josephino'ya ve gerek efendisine içki sunar. Josephino'nun sözleri Râkım'ın üzüntüsünü dağıtmış olduğu için canı müzik ister. Josephino bizzat kalkar, gayet ferahlatıcı havalarla ortalığın evvelki ağız tadını yeniler. Ondan sonra Canan da piyanoya oturup hem şarkı okur hem piyanoya dokunur. Ta saat sekiz buçuğa, dokuza gelir.

Josephino — Râkım!

Râkım — Ne var?

Josephino — Bu akşam beni misafir kabul eder misin?

Râkım — (Tereddütsüz) Hay hay! Canıma minnet! Hem kabul ederim hem de bana bu kadar samimi bulunduğun için sana bir de teşekkür ederim.

Josephino — Ama bir şart var!

Râkım — Nedir bakalım o şart?

Josephino — Sen yerinden kımıldanmayıp her geceki rahatını bozmayacaksın. Ben Canan'la beraber yatarım.

Josephino'nun o gece de orada kalacağı ve kendisiyle beraber yatacağı Canan'ın çehresinde yeni birtakım sevinç belirtileri peyda etti.

Râkım — Hayır! İşte yalnız bu olmaz. Sen benim rahatımı istemiyor musun? Ben dadımın odasında pekâlâ rahat ederim. Şimdi Canan kalkar benim yatağımın çarşaflarını değiştirir. Haydi Canan bakalım. (Canan sevine sevine gider.)

Josephino — Vay! Hani ya samimi, senli benli olacaktık ya? İşte sen rahatsız oldun.

Râkım — Hiç! Asla!

Josephino — Hem çarşaflarını niçin değiştiriyorsun?

Râkım — (Tebessümle) Belki iğrenirsen diye.

Josephino — Ben şimdi seni döveceğim! Vaktiyle sen benden ben, senden iğrendik mi? İşte ben bu gece senin mis gibi kokunu koklayarak yatağında yatardım.

Râkım — Şimdi bu latifeleri bırakalım da dadıma yemeğimizi soralım.

Josephino — Vallahi istediğim gibi olmadı. Siz yine resmiyete kalkıştınız.

Râkım — Bre canım, samimi olalım diye aç mı kalalım? Hazır daha vaktimiz var. Eğer bir şeye ihtiyacımız varsa derhal telafi ederiz. Dadı! Dadıcığım!

Fedai — (Aşağıdan) Buyur oğlum!

Râkım — Biraz buraya gelsene?

Josephino — İşte şimdi dadıyı da darıltacağız.

Râkım — Dadıyı mı? Amma anlamışsın ha!

Fedai geldiğinde Râkım akşama yiyecek ne olduğunu sorar. Mevsim patlıcan mevsimi olduğu için dadı bir güzel patlıcanlı kebap, bir de güzel oturtma ve bir patlıcan dolması ve bir de pilav olduğunu söylemekle beraber:

Fedai — Korkarım bu akşam kokonayı[1] bizde alıkoyacaksın.

Râkım — Evet! Yemeğimiz de yeter ya?..

Fedai — (Son derece memnun bir tavırla) Yeter efendim, yeter! Bizim sahanlarımız büyüktür. Sor kokonaya da canı başka bir şey daha istiyorsa hemen yapıverelim. Yağımız var, şekerimiz var, pirincimiz var, hamdolsun her şeyimiz var!

Josephino dadı kalfanın memnun tavrını görünce onun da kendisini hüsnükabul etmiş olduğunu anlamıştı. Bir de Râkım yemekleri sayıp tarif edince şen Josephino çocuk gibi sevinerek:

Josephino — Daha ne isteriz ki! Bu kadar yemek çoktur bile! Teşekkür ederim dadı kalfaya ki beni seviyor!

Râkım — (Bu sözleri dadı kalfaya çevirdikten ve onun da cevabını Josephino'ya anlattıktan ve dadı kalfa gittikten sonra) Sen ne zannediyorsun Allah'ı seversen? Bizim dadı kalfa sevilecek insanları benden daha iyi bilir. Sen burada altı ay misafir olsan, dadı kalfanın bu geceki memnuniyetini altı ay daha devam ettirmiş olursun.

---

1 (Rum.) Kokona: Hıristiyan kadın, madam.

Josephino — Mesutsun Râkım, vallahi mesutsun. Yüzünü yerlere sürerek Cenabıhakk'a dua ve teşekkür et!

Râkım — Evet! Cenabıhakk'ın hakkımda olan bunca lütuf ve ihsanını takdir etmeyecek kadar değil Madam. Benim gibi öksüz çocuğu bu kadar nimete gark etmek! Bana senin gibi dostlar vermek...

Canan da işini bitirip geldi. Artık kadeh döndürmeye geçildi. Müziklerle, şarkılarla yemek vaktine kadar vakit geçirildi. Sofra kurma vakti geldiğinde hepsi işe yardım edip Josephino bizzat sofrayı kurmuş, Râkım dadı kalfaya zahmet olmaması için aşağıdan yemekleri getirivermişti. Hepsi beraber sofraya oturup yemeği yediler. Bunların o geceki halini biri görseydi Josephino'yu ya Râkım'ın ya annesi zannederdi ya ablası! Zira bu dereceye kadar aralarında resmiyet kalkmıştı. Mesela Râkım, Josephino'dan bir sigara yapıvermesini rica eder. Bu sevgi, bu yakınlık saat on ikiye kadar devam etti. Ondan sonra Josephino, Râkım'ın yatağına, Râkım dadısının odasına ve Canan da kendi yerine çekilmek üzere salon boşaltıldı.

Geçen defa olduğu gibi mutlaka bu defa da Josephino, Canan'ı sorguya çeker.

Aferin! İyi bildiniz.

Hem de mutlaka bu defa Canan da kendisine bazı sırları açar.

Hay hay! Çünkü Kâğıthane seyahati ve gece misafirliğinin ikinci defa olmasıyla beraber üç dört aydan beri dostluğun da biraz daha ilerlemiş olması kızcağıza bu cüreti verebileceği düşünülebilir.

Acaba gerçekten vermiş mi ki?

Vermiş ya! İşte size anlatalım da bakınız:

Canan misafiri soyundurmak için yanına gidip de Josephino soyunmaya başladığı anda sorgu da başladı.

Josephino — Ee!.. Söyle bakalım Canan Hanım! Efendi seni hâlâ sevmiyor mu?

Canan — (Biraz utanarak) Efendi beni niçin sevmesin? İşte gördünüz ya! Bugünkü dargınlığı da bana değilmiş.

Josephino — Hayır! Demek istediğim o değil, seni hâlâ kardeş gibi mi seviyor demek istiyorum.

Canan — (Çaresiz, o mübarek kızarma yüzünü sarıp) Kardeş gibi de seviyor kızı gibi de seviyor.

Josephino — Kızarma da, daha ne gibi seviyor? Ben hepsini biliyorum ya, sana da söyletmek istiyorum. Çünkü böyle şeyler bana zevk verir.

Canan — (Ezilerek) Her türlü seviyor!

Josephino — Söyle diyorum!

Canan — Söyledim ya işte.

Josephino — Söylemiyorsun ki. Hiç bu odada, bu yatakta beraber yattığınız var mı?

Canan — (Daralarak) Of! Ustacığım! Ama artık çok soruyorsunuz!

Josephino — Soracağım! Evet, sormaya hakkım var. Ben senin annen gibi değil miyim?

Canan — Öylesiniz ustacığım.

Josephino — İyi ya işte benden, annenden sırrını saklamamalı. Doğru söyle bakayım! Efendi seni odalık etti mi?

Ustasının bu derece zorlaması üzerine Canan'ın, bildiğiniz aşırı utancı yine baş göstererek Josephino'yu bırakıp kaçmak ister, ama Josephino kendisini zapt ederek baskıya devam edince:

Canan — (Çaresiz) Etti ustacığım!

Josephino — Yalan!

Canan — Vallahi etti! İki ay oluyor.

Josephino — (Derinden bir göğüs geçirmekle beraber son derece memnun olarak) Aferin Canan, aferin! Oh! İşte şimdi tamamıyla rahatladım.

Canan — (Biraz daha cesaret bularak) Niçin ustacığım?

Josephino — Ben bilirim, niçin!

Canan — Yok ama ben sizden sırrımı saklamadım ya! Siz de bildiğinizi benden saklamayınız.

Biçare Canan'ın Josephino gibi hem efendisinin halini bilen, hem de kendisi için dadı kalfadan sonra ikinci sırdaş olan bir kadınla halledeceği pek çok sorunu olduğundan

kendisi, ustasına sırlarını açtığı gibi onun da kendisine sırlarını açmasında ısrar ederek:

Canan — Ben hâlâ dadı kalfaya bile söylemediğim bu sırrı size söyledim de siz bana...

Josephino — Vay! Daha dadı kalfa bilmiyor mu?

Canan — Hayır ustacığım, söylemedim.

Josephino — Niçin söylemedin? Ondan bir korkun var mı?

Canan — Yok!

Josephino — Hele hele! Korkun yoksa niçin söylemiyorsun?

Canan — Söylesem dadı kalfa memnun bile olur ama...

Josephino — Öyle olduktan sonra söylememekte mana ne?

Canan — Nasıl söyleyeyim ya? Utanıyorum!

Kızcağız şu "utanıyorum" sözünü o kadar hicap içinde söylemişti ki başka bir kız olsa göğsünü gere gere, övünerek söyleyeceği elde olan bu sözü dadı kalfaya bile söylemekten utanan Canan hakkında Josephino'nun samimi sevgisi bir kat daha arttı. Kızın kendisine göstermiş olduğu güven karşısında:

Josephino — Evet, rahatladım. Şunun için rahatladım: Râkım her ne kadar gayet akıllı, olgun bir çocuksa da gönlü henüz bir yere bağlanmamış olduğundan kendisini perişan edecek bir yere gönül bağlarsa gerek kendisinin gerek sizin perişan olacağınızdan korkardım. İşte yine onun gibi bir delikanlının yüz binlerce frank servetini elden gidererek şimdi perişan olduğunu bu akşam kendisi söyledi. Gerçi seni satın aldığı zamandan beri seviyordu. Lakin senin de dediğin gibi, sanki bir kardeş gibi seviyordu. Böyle abi kardeş muhabbetleriyse insanın gönlünü bağlamaz. Gönül yine kendisi için bağlanacak bir yer arar. İşte şimdi sana bağlanmış. Artık Râkım'ın hiçbir tarafa göz ucuyla bile bakmayacağından ben emin olabilirim. Sen de emin ol.

Canan — Canım ustacığım! Size bir şey soracağım.

Josephino — (Temiz kalplilikle) Sor kızım!

Canan — Hani ya şu bizim efendinin okuttuğu kızlar yok mu?

Josephino — Evet! İşte onların büyüğü şimdi ölüm halinde rahatsızmış.

Canan — Ben de asıl onu soracağım ya! Bizim efendi o kız için çok düşünmektedir de...

Josephino — Sen de buna pek merak ediyorsun öyle mi?

Canan — Bencesi değil! Efendinin bu kadar düşünmesini istemiyorum ustacığım.

Josephino — Çocukluk etme! Sana demincek demedim mi? Eğer efendi seni odalık etmeden olsaydı ne kadar düşünsen yeri vardı. Bundan sonraysa cennetten huri çıksa fayda yok. Ben Râkım Efendi'yi senden çok ve senden iyi tanırım!

Canan — (Josephino'yu kucaklayıp öperek) Ah, benim ustacığım! Vallahi yüreğime rahatlık verdin.

Josephino — (O da kızcağızı öperek) Bak kahpeye bir kere! Ne vakit Râkım'a sahip olmuş, ne vakit de kıskanmaya başlamış! Seni yaramaz kızcağız seni!

İşte bu gece Canan'ın Josephino'ya açtığı sırlar, şu konuşmalardan anlaşılacak şeyler olup bunları henüz dadı kalfa dahi bilmediği için gerçekten sır sayılacakları bellidir.

Bu konuşmalardan sonra Josephino yatağına girince Canan da odasına geldi. Geldi ama odasını boş ve tenha bulmadı! Yarım saatten beri kendisini bekleyen Koca Râkım, Canan'ın Josephino'yla etmiş olduğu lakırdıları neredeyse tamamen dinlemişti. Kız, efendisini böyle birdenbire denilecek bir suretle odasında görünce ve Josephino'yla gizlice söyleşmiş olduğu şeyleri işitmiş olacağını da düşününce bir ara korkarak benzi atmıştı. Ama Râkım'ın çehresinde korkusunun artmasını gerektirecek belirtiler göremediğine ve gündüzki hallerin bütün bütün yok olduğunu görmesine dayanarak rahatladığı gibi efendisi konuşmamasını emreder yolda işaretparmağını dudağı üzerine koyduğu için ses dahi çıkaramadı.

Bundan sonra bir fısıltı da Canan'ın odasında başladı. Zira Josephino'yla aralarında yalnız bir bağdadi duvar bulunduğu için açıktan konuşmaya mahal yoktu. Fakat bu

fısıltıya kulak verilecek olsa yine Josephino'nun Canan'a vermiş olduğu teminatı onaylar şeylerden başka bir şey değildi. Biz burada hep o teminatı tekrarla niçin yazıyı uzatalım? Yalnız Râkım'ın şu sözünü yazmış olsak kâfidir:

— Dadım uyudu! Beni uyku tutmadı da onun için geldim Canan!

Bir çeyrek yirmi dakika sonra bu fısıltı da bitip, genel bir sessizlik ev içinde herkesin tatlı uykuya varmış olduğuna delalet eylemişti. Mevsim yaz olduğundan ve Canan zaten talimatlı bulunduğundan sabah erkenden ve fakat ne kadar erkenden olsa nihayet saat yedide efendisini –Hayır! Efendiciğini– uyandırmıştı. Ve o da güya dadı kalfaya duyurmamak için onun odasındaki yatağına geçmek için kalkıp karanlık odaya gelmişse de dadı kalfanın yatağında olmayıp aşağıda tencereleri, sahanları tıkırdatmakta olduğunu görünce "Desene ki dadı kalfaya da işi belli ettik! Zararı yok! Hep arzu ettiği şey bu değil miydi? İşte varsın buna da memnun olsun" diye masumane bir hülyayla yatağına girip uyumuştu.

Saat dokuzda herkes uyandığı gibi Râkım da tekrar uyandı. Sabah keyfinin en güzeli kışa mahsus olduğundan Josephino, yazın bahçeye karşı edilen sabah keyfini o kadar zevkli bulamayarak saat ona kadar keyifler yetiştirildikten sonra kalktı, giyindi, Râkım'a veda ederek çıktı, işine gitti.

Hani ya Râkım saat yedide karanlık odaya geçtiği zaman "Varsın dadı kalfa dahi memnun olsun" falan dememiş miydi? Bu zannının tam tersini görürse şaşar mısınız? Dadı kalfada bir yüz, bir surat, bir çehre ki maazallah! Hatta o gün çarşıdan alınacak büyük bir şey varsa söylenmesi hakkında Râkım kendisinden emir istediğinde hiçbir şeye lüzum olmadığı cevabının her harfini birer taş gibi fırlatıp Râkım'ın kafasına vurmuştu.

Çok şey bizim dadı kalfa ha!

Evet, işte Râkım'ı evladı gibi sevip, Canan'ı da kızı gibi severek ikisini baş göz etmeyi kendisi için en büyük övünç addeden bizim dadı kalfada bu kadar hiddet ve surat vardı.

Râkım gittikten sonra Canan dadı kalfanın yanına gelip müteşekkir ve memnun bir tavırla, eğer Josephino gelmemiş olsaydı, efendinin dünkü üzüntüsünün hâlâ devam edeceğini ve o iyi kadıncık gelip de efendinin elemlerini def eylediği için pek memnun olduğunu dadı kalfaya anlatınca:

Fedai — (Hiddetinden ağlayacak kadar bir üzüntüyle) Bundan sonra o karı bir daha bu eve girerse, efendinin elemlerini bir daha def eylesin!

Canan — Ne oldu ya, a dadı kalfacığım!

Fedai — Ne olduğunu ben bilirim. Zavallı kızcağız! Ne olduğunu ben bilirim.

Canan — (Korkarak) Vallahi dadı kalfacığım! Ne olduğunu ben de bilmek isterim. Ne oldu Allah'ı seversen?

Fedai — Ne olduğunu sen de bilirsen, sen de benim gibi o karıyı bir daha bu eve koymayıp, efendiye de onunla bir daha görüşmeyeceği için yemin verdirmekte benimle beraber olursun.

Canan — Ben zaten her şeyde seninle beraber değil miyim dadı kalfacığım! Fakat ne oldu Allah'ı seversen dadı kalfacığım, seni bu kadar hiddetlendiren nedir?

Fedai — Böyle şeyleri sana söylemek iyi değildir ama pek esmam yandığı[1] için artık dayanamayıp söyleyeceğim.

Canan — Söyle dadı kalfacığım, Allah'ı seversen söyle.

Fedai — Söyleyeceğim şu ki, bu gece efendi beni uyumuş zannedip de yatağından firar etmişse beğenir misin?

Canan — (Kıpkırmızı olarak) Ee?..

Fedai — E'si! Daha anlayamadın mı?

Canan — Anlayamadım dadı kalfacığım!

Fedai — Ahmak sen de! Senin dünyadan haberin yok! Seni efendiye beğendiremediğimizin sebebi işte buymuş! Bu gece benim odamdan kalkıp doğruca o Frenk kokonasının odasına... Ta sabahleyin saat yediden sonra yavaş yavaş geldiğini ben buradan mutfaktan duydum. Artık ben buna nasıl razı olabilirim.

---

1 Esması yanmak: İrade elden gitmek.

Dadı kalfanın şu yoldaki şüpheleri Canan'dan başka bir kız için belki de alaycı bir tebessüme sebep olurduysa da Canan biçaresi için bir müddet tereddüde ve utancının artmasına sebep oldu. Lakin dadı kalfanın asılsız bir şüphe için efendisine bu kadar hiddetlenmiş olmasına bir türlü razı olamayarak, zaten efendinin elemli bulunduğu şu ara, dadı kalfa da kendisine sert bir söz söylerse ortada yanlış anlamalardan dolayı bir fenalık çıkabileceğini hesap ederek:

Canan — Şey, dadı kalfacığım!.. Ben sana bir şey söyleyeyim mi?

Fedai — Ne söyleyeceksin bakayım?

Canan — Ben böyle şeyi ne efendiden beklerim ne de Josephino'dan.

Fedai — Haydi hey çocuk sen de! Senin dünyandan haberin yok dedim.

Canan — Var dadı kalfacığım, var!

Fedai — (Canan'ın çehresinin mosmor olduğunu görünce derhal şüphesi değişerek) Kız! Korkarım!

Canan — (Boynunu bükerek) Evet, dadı kalfacığım!

Fedai — Senin yanında mıydı?

Canan — (Artık hicaba dahi yer kalmadığını görünce koşup dadı kalfanın boynuna sarılarak ve öperek) Ben senin kızın değil miyim dadı kalfacığım! Sen benim anam değil misin ya?

Fedai — (Canan'dan fazla memnuniyetle o da onu öperek) Vay! Öyle mi? Oh, evet, sen benim kızımdın, şimdi daha büyük kızım oldun. Oh elhamdülillah! Zavallı kokona, zavallı Râkım, beyhude günahınıza girdim. Elbette helallik dilerim ya!

Sadık Arap'ın bir dakika evvelki gazap ve hiddeti, bir dakika sonra yine o oranda bir memnuniyet ve neşeye dönüşerek Canan'a birçok talimat daha verdi. Hele Canan, Josephino'nun gerek efendi ve gerek kendisi için ne kadar sadık, muhip, dost bir kadın olduğunu dadıya layıkıyla anlattıktan sonra Arap'ın Josephino hakkındaki eski muhabbeti de birkaç kat arttı.

O akşam Râkım, evine gelince Fedai bir türlü memnuniyetini saklayamayarak durumu efendisine açtı. Râkım da Canan'ı metres değil adeta eş olarak almış olduğunu inkâr değil övünerek itiraf ederek yakında nikâhını kıyacağını da söyledi.

Aman dadı kalfadaki sevinç!.. Râkım da kucağında, Canan da. Onu da öper, onu da!

İleriki ders günü Josephino geldiğinde dadı kalfa, "Kadının murdar günahı üzerimde kalmasın" diye Canan'ın tercümanlığı vasıtasıyla meseleyi Josephino'ya anlattı ve kusurunun affını rica etti. Josephino bir kahkahayla gülüp ve bu kahkahasıyla birçok manalar(!) ima edip "Bugün zannederim ki Râkım'ın ve Canan'ın benden daha sadık dostları ancak sen olabilirsin. Ben bilirim ki sen Canan'ın Râkım'la evliliğini isteyerek o konuda çok emek verdin. Ama sen yalnız Canan'ı sevk ediyordun. Râkım'ı sevk hizmetini de ben üzerime almıştım. İnanmazsanız Râkım'a sorunuz. O mert çocuktur, inkâr etmez," dedi. Vakıa, akşam olup da Râkım geldiği zaman Canan'ın muhabbetine Josephino'nun kendisini ne kadar sevk etmiş olduğunu inkâr etmeyerek dünyada kendisini seven bir dadı kalfa varsa bir de Josephino olduğunu müteşekkir bir halde söyledi.

On Birinci Bölüm

Doktor Mösyö Z. ile Râkım'ın ve babasının biçare Matmazel Can huzurunda oynamak istedikleri oyunu beceremeyip de kızcağız işi anladıktan sonra hastalığı süratli bir şekilde şiddetlendiğinden Ziklas diğer kızı Margaret için de korkup onu bazı vaatlerle kandırarak İskenderiye'ye aşırmıştı. Onu götürecek olan vapura kadar uğurlamak için yine onun tarafından gelen talep üzerine Ziklas Râkım'ı küçük bir notla davet etti.

Baba, anne ve kızla beraber Râkım da Kurşunlu Mahzen'den sandala binerek vapura kadar gittiler. Ziklas kızını kaptana emanet etmiş olduğundan birinci kamarada kaptan bunlara çay ve kahve ikramıyla hatırlarını aldı. Oturacakları kadar oturup ayrıldıkları zaman anne ve babasıyla Margaret vedalaşırken, Türkçe ve yavaşça kulağına "Ey Râkım! Seni üç parça edebilmek mümkün olsaydı ben de bir parçana sahip olmak gayretinden bir türlü vazgeçemezdim. Bir de kardeşimin sana ilgisini öğrendiğim için artık benim el çekmem gerekti. Eğer öğrenmemiş olsaydım şimdi bir yatakta beni görürdünüz! Ne ettim ettim, yüreğim üzerine taş bağladım, kendimi senin aşkın adı verilen ölümün pençesinden kurtarabildim. Canan'a, özel selam söyle. Kardeşimin katilinin kendisi olduğunu bilsin! Fakat bu cinayette tamamen suçsuz olduğuna da emin olsun" dedi.

Acayip!

Evet! İşte burası biraz acayiptir. Daha acayibini ister misiniz? Cezayir-i Bahr-i Sefid'den[1] birinin mutasarrıflığını yüklenerek Dersaadet'ten[2] hareket eden Felâtun Bey'i de bu vapur götürmekteydi. Güverte üzerinde Râkım ona da rastladı.

Râkım — Vay beyim! Rabbim selametler versin?

Felâtun — İstanbul'un zevkini size bıraktık birader. ... Adası'na mutasarrıf oldum, gidiyorum. Artık Matmazel Ziklas'la enine boyuna zevk ediniz.

Râkım — (Şiddetle göğüs geçirerek) Birisini bugün yarın mezara götüreceğiz. İşte birisini sizin bindiğiniz şu vapur İskenderiye'ye götürüyor. İstanbul'un zevkini süren varsa o da sizsiniz.

Felâtun — (Râkım Efendi'den daha şiddetli içini çekerek) Evet! Hakkın var. Babamdan kalanı ne var ne yoksa yedikten sonra yüz elli bin kuruş kadar da açıktan borç etmişimdir. Fena zevk değil doğrusu.

Râkım — Zararı yok birader. İnsanın aklı sonradan başına gelir. Bundan sonra yapmazsınız.

Felâtun — Bundan sonra alacağım maaştan kendimi besledikten sonra artıracağım miktarıyla bin beş yüz lira borcu ödemeye ömrüm yeterse belki doksan yaşındayken yine sefahate vakit bulabilirim.

Râkım — Adam sen de, ödenmeyecek borç mu olur?

Felâtun — Yok birader, sefahat ettim, çocukluk ettim, her haltı ettim. Ama memur olduğum yerde maaşımla kanaat ederek doğru dürüst çalışacağıma emin olmanı rica ederim.

Râkım — Allah için birader, bu güven bende vardır. Bir an evvel rabbim kurtulmanıza yardım etsin. Benim demek istediğim inşallah bundan böyle makamın daha da büyür de borcunu öder ve ayrıca bundan sonra da emeğinin kazancıyla zevk etmeye fırsat bulursun demekti.

---

1 Cezayir-i Bahr-i Sefid: Akdeniz adaları. Osmanlı döneminde Ege ve Akdeniz adalarını içine alan bir eyalet.

2 Dersaadet: İstanbul.

Felâtun — Sadakatle hizmet ettikten sonra bu söylediğin şey olmaz değildir.

Râkım — Hah! İşte memuriyete bu fikir ve inançla gitmeni isterim. Bu fikir ve inanç kimde olursa mutlaka ilahi yardıma mazhar olur. Allah selamet versin birader. Bizi gönülden çıkarmazsın ya? Arada bir mektuplaşırız.

Felâtun — Hay hay! *Adieu mon cher*!

Râkım — *Bon voyage mon ami*![1]

İngiliz kinine ne dersiniz yahu? Mayonez meselesinden sonra Ziklas ile Felâtun arasında meydana gelen nefret hâlâ tüm sıcaklığıyla devam etmekteydi. Zira Felâtun'un Râkım'la vedalaştığını karı koca gördükleri halde çocuğa merhaba bile demediler. Ama hakları da yok mudur ya?

Bunlar yine geldikleri sandala binerek Kurşunlu Mahzen'e çıktılar. Râkım, evinde bazı işleri olduğunu söyleyerek kendi evine döndü. Ziklas ile karısı da gidip yatağa esir olan biçare Can'la meşgul olmaya başladılar. Zira artık hekimler kızcağızla ilgilenmeyi bıraktıklarından annesi ve babası da bugün yarın vefatını bekleyerek her istediği şeyi verirlerdi. O günse kızın canı bir et istemiş. Aşçıyı çağırıp gayet kuvvetli olmasını tembih ederek bir güzel et suyu ısmarlamış. Annesi ve babası kendisini et suyu içine bisküvi (peksimet) doğrayarak yerken buldular. Böyle bir hale çoktan beri tesadüf edemedikleri için şaşmışlardı. Kızcağız yemeğini yedikten sonra yatmayıp yatağı içine oturdu ve Tabip Mösyö Z'yi çağırmalarını emretti.

Bir saat sonra tabip geldi. Kız göğsünden şimdiye kadar asla hissetmemiş olduğu tatlı bir kaşıntı türünden bir şey hissettiğini söyledi.

Tabip — Hâlâ kan geliyor mu?

Can — İki günden beri yok.

Tabip — Ya balgam?

Can — İki gün evvel kanlı balgam ve pıhtılar tükürmekteydim. İki günden beri hiçbir şey geldiği yok.

---

1 İyi yolculuklar dostum.

Tabip — Çok iyi, çok iyi! Demek oluyor ki rahatlıyorsunuz. Artık bu rahatınız üzerine yeniden bir şey hazırlamaya gerek yoktur. Besleyecek şeyler yemeli, soğuktan kendinizi muhafaza etmelisiniz.

Doktor Efendi bu emirleri vermişse de yüreği "Demek oluyor ki iki gün sonra bütün bütün rahatlayacaksınız. Zira bu hastalık insanın son günlerinde birkaç gün böyle iyi davranır" demekteydi. Fakat doktorun yüreğinde olan manadan anne ve babanın ne haberi olabilir? Onlar doktorun "Çok iyi, çok iyi" demesi üzerine kızlarını gerçekten çok iyi zannetmişlerdi.

Yahu, bu zalim hastalık son günlerinde insanın midesini de mi açıyor, ne oluyor? Can'ın midesine bayağı bir kuvvet geldi. Hem gayet kuvvetli et suları göğsünü de yumuşattığından öksürüğü bütün bütün kesilmiş ve bunun üzerine kan ve balgamları da unutulmuştu. İşin tuhafı tabibin vizitesinden sonra iki değil, beş gün geçti, kız hâlâ vefat etmedi! Vefat etmesi bir yana, etmek istemediği bile görülmeye başladı.

Bunun üzerine tabip tekrar çağrılarak kızı etraflıca muayene edince, hastalığın bu kadar değişmesine bir mana veremeyip, ihtiyaten ne faydası olacak ve ne de zarar verecek bir su hazırlayıp yine güzelce beslenmesini, soğuktan, rutubetten ve toz topraktan korunmasını tavsiyeyle kalktı gitti.

Tabibin bu defa verdiği ilaçlar ne tesirliymiş! Kız midesinde gittikçe kuvvet bulmakta. İkinci gün Tabip Efendi bir daha çağrılarak yine o ilaçtan ve fakat biraz daha kuvvetlicesinden istendi. Herif kendi ilacında böyle bir tesir olmadığını bildiği halde, ilacı hakkında gelişen olumlu düşüncelere zarar vermeyip, güya daha kuvvetlisini hazırladı.

Evet! İlacın bu defaki tesiri daha fazla oldu ya! Yatağında kımıldanamayan hasta, oda içinde gezinmeye bile başladı. Ee, şimdi Molière'in tabipler hakkında söylediği söz yalan mıdır? Tabipliğin en bilimsel tarafı, bir hastanın vefat etmiş olduğunu anlamaktır, yoksa bir hastalığın hangi hastalık olduğunu teşhis etmeyi başarsalar bile her hastalığın birçok türü olduğundan hangi türden olduğunu bilememektedirler.

Verem hakkında hastalık teşhisi kitaplarına kaydedilen sayfalarda yazar ki, "Bu illete müptela olanlar için ilaç olmayıp, verilen ilaçlar ise deneme aşamasında şeylerdir." Lakin en altında ihtiyat olarak iki satır daha yazılmış. Denilmiş ki "Bu hastalıktan bazı kere kendi kendisine iyi olanlar da vardır." Şimdi, bizim Doktor Z. de biçare Can'ın yeniden can kazandığını görünce "Patoloji kitabının şu son ihtarı doğruymuş be!" diye kendi kendine hayret ederek artık kızın iyi olacağını kesin olarak gördükten sonra bütün bütün Lokman[1] kesildi gitti ki bundan sonra kayınvalidemi de getirsem o da hiç olmazsa Hipokrat kesilebilirdi.

Şaka değil, kız gereği gibi kendisini toplamıştı. Hatta yataktan bütün bütün çıktı. Günlük elbisesini bile giydi. Ziklas, iki günde bir kere kızın halindeki değişiklikleri Râkım'a yazıyorduysa da "İşte oğul, size gerekli haberleri verdim, fakat evime gelir de kızımı ziyaret ederseniz korkarım ki hastalığı nükseder" notunu hiçbir mektubunda eksik etmiyordu.

Derken kızcağıza sıhhat geldikçe canı da sıkılmaya başlayarak hocasını istemesin mi? Doktor Z'den evvel babası itiraz ederek hastalığının nüksetmesine sebep olacağı söylendiyse de kızı ikna etmek mümkün olamadı. Bilakis kız, artık Râkım için yüreğinde aşka benzer bir şey hissedemediğini temin etmesine ve özellikle babası, İzmir'de öteden beri kendisiyle evlenmeye can atan dayıoğluyla artık evlenmesini teklif ettiğinde, kızın buna da razı olmasına dayanarak, Râkım'a özel olarak uşak gönderilip çağrıldı.

Koca Râkım! Kızı hayatta görünce sevincinden çıldıracağı geldi. Can ise Râkım'ı görünce vücudunda daha fazla bir rahat, bir sıhhat bularak:

Be seret ger heme âlem beserem tîğ zenend
Ne-tevân bered hevâ-yı to bîrûn ez ser-i mâ

---

1 Lokman: Büyük bir hekim. Kıymetli sözleri ve hikâyeleriyle ün salmış bir filozof olan efsanevi şahsın ismi olup dilimizde "hâzık tabip" ve "feylesof" anlamında kullanılır.

beytini okumuşsa da Râkım kendisini bu hale getirenin işte bu beyitler olduğunu söyleyerek bundan sonra bu gibi şairane hayallere önem vermemesini tavsiye etti. Kız da artık yeniden kazandığı hayatı korumaya gayret edeceğini temin ettiğinden herkesin memnuniyeti son dereceye vardı.

Râkım o kadar mutlu oldu ki yutkunup durmasından bir şey söylemek istediği halde söyleyemediğini, gerek Can, gerek babası ve annesi anlamışlardı. Bunun üzerine Can, meseleyi söylemesini istediğinde Râkım "Efendim söyleyeceğim şey, yalnız babanıza özeldir" diye onu bir tarafa çekip "Gördünüz mü Mösyö Ziklas! Cenabıhak işte hem üç yüz bin lira servetinizi ve hem de nur gibi kızınızı size tekrar ihsan eyledi" demişti ki Ziklas o tokgözlü, mert, sadık Râkım'dan bu sözleri işitince, oğlanı bir kat daha sevip yüreğine sokacağı geldi.

Artık bundan sonra sözü uzatmakta lezzet yoktur. Kısa keserek tatlısına bağlayalım:

Ziklas, yazacağı kâğıtları yazıp, edeceği haberleşmeyi ettikten sonra işin üzerinden iki buçuk üç ay geçmişti ki Margaret İskenderiye'den ve Can'ın yavuklusu İzmir'den ve Margaret'le evliliği yine bu aralar kararlaştırılan bir yeğeni de Halep'ten gelip kasım üzeri bunların evliliği için verilen baloda ömründe ilk defa olarak Râkım da polka oynadı!

Hele ertesi gün kendi evine geldiğinde, dadı kalfa, Canan'ın can evinde bir ciğerparenin canlanıp oynamakta olduğunu haber verdi ki, bu haber Râkım'ı her şeyden çok mutlu etti.

İşte biz de altı ay sonra Râkım'ın Josephino'nun kucağına nur topu gibi bir erkek evlat kundağını koymak şerefiyle o sadık dostu da mutlu ettiğini söyleyerek sözlerimize son veririz.

Son

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar
2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar
3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar
4. İNTİBAH
   Namık Kemal
5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi
6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal
7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai
8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi
9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT -TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI-
   Şemsettin Sami
10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil
11. REFET
    Fatma Aliye
12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
    Mizancı Murat
13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU
    Muallim Naci

14. DOLAPTAN TEMAŞA
Ahmet Mithat Efendi

15. GULYABANİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE
Safveti Ziya

17. FALAKA
Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL -HAYALİN DERİNLİKLERİ-
Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI
Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE
Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT
Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA
Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ
Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-
Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 8

Felâtun ve Râkım yakın muhitlerde, biri alafranga özentisi bir babanın elinde, diğeri babası ölünce zor koşullarda, anne ve dadısının fedakârlıklarıyla büyümüş yirmili yaşlarda iki arkadaştır. Felâtun Bey şık giyinmenin, gezip tozmanın peşinde, Batı özentisi bir tiptir; Râkım Efendi ise çalışkan, kendini yetiştirmiş, Doğu ve Batı kültürlerini özümsemiş biridir.

Ahmet Mithat Efendi birbirine bütünüyle zıt bu iki tipi çeşitli olaylar içinde, kimi zaman oldukça mizahi bir dille karşılaştırarak ideal bir tip yaratır. Yazarın yaşamöyküsüyle paralellikler de taşıyan roman, Batılılaşma eşiğindeki toplumun meselelerini bu yeni kültürü sindiremeyen alafranga züppe tipiyle ortaya koyar.

Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)

Tanzimat devrinin önde gelen yazarlarındandır. Gazetecilikle başladığı yazı hayatına hikâye ve roman yazarlığını da ekleyerek çeşitli alanlarda sayısı yüz elliyi bulan eser kaleme almıştır. Yazıyı halkı eğitmek için bir araç olarak gördüğünden ansiklopedik bilgilerle dolu eserlerinde okuyucuyla daima diyalog halindedir. Sofya'da *Tuna* gazetesinde önce yazar, daha sonra başyazar olarak gazeteciliğe adım atar. Mithat Paşa'yla gittiği Bağdat'ta ressam Osman Hamdi Bey, Muhammed Zühavi ve Şirazlı Bakır Can Muattar gibi isimlerin de bulunduğu oldukça geniş kültürlü bir çevreye girerek Batı ve Doğu kültürleri üzerine bilgisini derinleştirir. Tahtakale'deki evinde kendi matbaasını kurup kitaplarını yayımlamaya başlar. Bir yandan da yayımladığı *Devir, Bedir, Dağarcık, Kırkambar* gibi gazete ve dergilerle gazeteciliğe devam eder. Yazılarından dolayı Abdülaziz yönetimi Namık Kemallerle birlikte onu da sürgüne gönderir. Üç yıl süren Rodos sürgününde çocuklar için bir okul açarak ders vermeye başlar ve ilk romanlarını yazar. İstanbul'a döndüğünde çeşitli memuriyetlerde bulunur ve Türk basın tarihinin en uzun soluklu gazetelerinden *Tercüman-ı Hakikat*'i kurar.

Hemen her konuda, üstelik yeni tekniklerle de yazan Ahmet Mithat'ın seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikler Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

10 TL